

hr. Jaan Rist
Wiljandi
Jakobsoni 47

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Aprill 1937

III aasta

SISU:

- M. Raud:** Karistuse osa kooli kasvatustöös.
O. Parlo: Algkooli standardlugemik.
J. Sütt: Geomeetria praktiliste tööde korraldamisest.
N. Kallio: Jooni Soome koolide matemaatika ja füüsika õpetusest.
J. Aavik: Gümnaasiumi õpilaste võistluskirjandite keelest, stiilist ja kompositsioonist.
A. Kalamees: Võimlemistunde algkoolile.
A. Eller: Eesti majanduselu arenemise suund ja väljavaated.
A. Kuks: A. Kurvits, V. Hion ja Ed. Tasa — Õpilase isiksuse arenemise leht.
A. Pärl: Prof. A. Lüüs — Praegusaja vaateid laste toilitlustamisele.
Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Hakkab ilmuma

Teos, mis kujuneb ehteks
igale haritud kodule

ÜLDINE KUNSTIAJALUGU

1
K Ö I T E S

VOLDEMAR VAGA, mag. phil., kõrgema
kunstikooli „Pallase“ kunstiajaloo lektor,
Tartu Ülikooli kunstiajaloo kabineti assistent.

10
V I H K U

Teos ilmub luksusväljaandena kreemikal chamois-paberil ligemale 1000 lk. ulatuses, suures formaadis (25 × 18 sm), 10 vihus, mis moodustavad ühe suure köite, milles üle 1000 pildi tekstis ja 150 ühevärvilist ning 24 mitmevärvilist pilditahvlit kriitpaberil.

Käesolev teos annab eesti lugejale objektiivse, täieliku ja asjaliku ülevaate kõikide maade kunstist. Sealjuures omistab ta küllaldast tähelepanu ka Eesti naabermaade (Skandinaavia, Soome, Vene, Poola, Läti jt.) kunstile. Erilist rõhku pannakse ka eesti ja balti kunsti käsitlusele.

Välismaa (eriti saksa) üldised kunstiajalood asetavad oma käsitluse keskusse oma maa kunsti ja vaatlevad kõiki nähtusi kunstiajaloo omast seisukohast, mille tõttu üldine pilt kunsti arengust on ebamäärane, ühekülgne ja tihti sihilikult vildak. Sealjuures jäetakse suurrahvaste teostes sageli üsna tagaplaanile Põhja- ja Ida-Euroopa kunst.

EELTELLIJAILE 25. APRILLINI S. A.

14 — krooni kohemakstavas rahas;

20 — krooni järelmaksuga 10 osas à 2 kr.
(tellimise andmisel 2 kr., hiljemini
iga vihu ilmudes 2 kr., viimane
vihk tasuta).

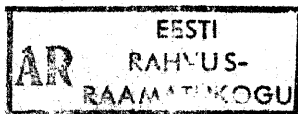
Kalingurkõide (seljatrükk ehtsa kullaga!) on teoselt Kr. 2.50,
prantsuse kõide (eriline laia seljaga poolnahkkõide) Kr. 3.80 kallim.

**Esimene vihk ilmub eeloleval sügisel.
Teos viiakse lõpule 1938. a. suveks.**

POSTI JOOKSEV **K/Ü. „LOODUS“** TARTU PK. 66
ARVE NR. 2055 TELEF. NR. 4-35

Ar 937P
Eesti

Kevad 1937

mantli-, kostüümi-, ülikonna- ja
kleidiriideid

kohale jõudnud ja soovitab mustriküllases valikus

H. RÕIVAS'e

Kodumaa vabrikute riidekauplus

Tallinn, Estonia pst. 11.

Müük suurel ja
väikesel arvul.

*Praegune aeg nõuab, et õpilaste kasvatamine
sünniks teadlikult ja et kasvatamine ei oleks
ainult õpilasele üksikute ainete pähetuupimine.*

*Parimaid näpunäiteid kasvatuse puutuvais
küsimusis leiata*

Prof. J. Hollo: **Kasvatuse maailm** ja muid uurimusi.
Hind Kr. 1.25

„ **Kasvatuse teooria.** Sissejuhatus üldisse
pedagoogikasse. Hind Kr. 1.50

Nimetatud raamatud on leidnud suurt poolehoidu
ja tunnustust Soome kui ka Eesti pedagoogidelt.

K. K.-Ü. „T Ö Ö K O O L“

TALLINN, PÄRNU MNT. 17. TELEF. 462-56
RAKVERE, TALLINNA T. 24. TELEFON 17

TALLINN, S. KARJA 18.

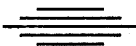
TELEFON 445-10

**Tule-, elu-,
veo-, auto-, kasko-, klaasi-, murdvarguse-,
õnnetusjuhtumite-kinnitused.**

AKADEEMILINE KOOPERATIIV

TARTU, ÜLIKOOLI 15, TEL. 63

TALLINN-KOPLI, TELEF, 36

Kirjastus. Raamatu- ja kirjutus-
tarvete kauplus. Kirjutusmasinad.

Ajalehe väljalõigete büroo. Kor-
teribüroo. Masinal ümberkirjutus.

„PÄEVALEHE“

raamatu-, kirjutusmaterjali-
ja koolitarvete kauplused

TALLINNAS

Suur Karja 23, tel. 446-11 ja 479-25
Pikk tän. 2, telefon 428-83

soovitavad oma **rikkalikult kodu- ja välismaa** kaupadega varust. **ladudest**

ÕPETAJATELE JA ÕPILASTELE

kõiki kooli nõudeile vastavaid

õpperaamatuid,

kirjutusmaterjale,

joonistus- ja

maalimistarbeid

kõrgeväärtuslikus headuses.

Müük suurel ja väikesel arvul. Kasulikemad ostukohad.

Koolidele hinnaalandus.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Uudisteoseid koolidele ja õpilasraamatukogudele!

A. Parts:

Läbi Aasia südame.

Sven Hedini elulugu reisides. 153 lk., hulk huvitavaid pilte, hind 2 kr.
Käesolev teos on määratud eeskätt õppivale noorsoole ja on kirjutatud lihtsas ning kerges keeles. Teoses käsitletud Sven Hedini kuulsate reisude kirjelduse aluseks on võetud Hedini enda kirjutatud kuulsad noorsoo- ja rahvaraamatud, millistest mõned on suurrühvaste juures elanud läbi 25—30 trükki.

Joh. Niggol:

Matkapilte Kamtšatkast.

128 lk., rohkesti originaalseid pilte. Hind Kr. 1.75.

Üksikasju Kamtšatka maa iseärasustest teatakse üldiselt ülivähe, kuna nii meie kui ka teiste maade maateaduslik kirjandus ses osas on võrdlemisi puudulik. Käesolevas teoses annab autor oma isiklike tähelepanekute põhjal huvitava ülevaate Kamtšatka looduse, rahva, selle eluviiside ja muude iseärasuste kohta.

Prof. J. Piiper:

Arenemisõpetuse ajaloo põhijooni. Hind 2 kr.

Prof. J. Piiperi „Arenemisõpetuse ajaloo põhijooni“ on ainus raamat eestikeelses kirjanduses, mis valgustab neid elava looduse arenemist käsitlevaid probleeme ja küsimusi, millega on tegelenud inimkonna suured mõtlejad ja uurijad alates kreeka filosoofi Thales'iga ja lõpetades kõige uuemate õpetlastega loodusteaduse alal.

O. U. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

Kõiksugu

Seemneid,

aiatööriistu,

puukoolisaadusi,

taimekaitsevahendeid jne.

Soovitab:

EESTI SEEMNEVILJA ÜHISUS

TALLINN, PÄRNU MNT. 12.

Esindused ja osakonnad igas maakonna linnas.

KIRJASTUS „KOOL“

TARTUS, VABRIKU TÄNAV 2. TELEFON 7-24

Õpperaamatute nimekiri 1937.

Eesti keel.

- „**Elav sõna**“. Emakeele lugemik algkoolidele. Hind köites: I — Kr. 1.50; II — Kr. 1.75; III — Kr. 1.75; IV — Kr. 2.—
- P. Puusepp. **Kirjakeele algsed**. Hind köites: 1.—2. õppeaasta Kr. 0.80; 3.—4. õppeaasta Kr. 1.—; 5.—6. õppeaasta Kr. 1.20.
- P. Puusepp. **Etteütusi I**. Hind Kr. 1.20 (algkooli noorem klass).
- P. Puusepp. **Etteütusi II**. Hind Kr. 1.20 (algk. van. klassid ja keskkool).
- P. Puusepp. **Emakeele teste**. 2.—6. õppeaasta. Hind à Kr. 0.20.

Matemaatika.

- A. Kasvand ja J. Lang. **Välke matemaatik**. Tõõraamat algkoolidele. Hind köites: I — Kr. 0.65; II — Kr. 0.80; III — Kr. 1.—; IV — Kr. 1.15; V — Kr. 1.25; VI — Kr. 1.25.
- A. Kasvand ja J. Lang. **Kontrolltõõd (teste) matemaatikas**. 2.—6. õppeaasta. Hind à Kr. 0.10.

Ajalugu ja kodanikuõpetus.

- J. Parijõõgi ja T. Algma. **Mõõdunud ajad jutustavad**. Ajaloo tõõraamat algkoolidele. Hind köites: I — Kr. 1.40; II — Kr. 1.70; III — Kr. 1.50.
- J. Parijõõgi ja T. Algma. **Noor kodanik**. Kodanikuõpetus algkoolidele. Hind Kr. 0.80.

Maateadus.

- A. Leht ja E. Martinson. **Algkooli maateadus**. Hind köites: I — Kr. 1.—; II — Kr. 1.40; III — Kr. 1.60.

Mõõtteteadus.

- Prof. K. Ramul. **Psühholoogia**. Hind Kr. 2.20.
- Dots. W. Freymann. **Loogika**. Hind Kr. 2.20.

Võõrkeeled.

- M. Kreutzberg. **Inglise keele õpperaamat**. Hind köites: I — Kr. 1.60; II — Kr. 1.60; III — (ilmub suvel 1937).
- M. Simre. **Praktiline inglise keele grammatika** harjutustega. Hind Kr. 1.80.
- E. Mitt ja E. Jaanvõõrk. **Deutsches Lehr- und Lesebuch**. Hind köites: I — Kr. 1.50; II — Kr. 1.60.
- Peale nende veel suur valimik inglise- ja saksakeelset lektõõri keskkoolile ja gõõmnaasiumile.

Kirjastus „KOOLI“ eesmõõrgiks on anda Eesti koolile metoodiliselt hõõsti koostatud ja õpilaste hingeelu tundmisele rajatud ning jõõukohaseid õpperaamatuid.

Selleks on tõõle rakendunud meie parimad pedagoogid ja metoodikud. Kirjastus „KOOLI“ õpperaamatud kergendavad õpetaja ja õpilaste tõõd ja võõimaldavad saavutada õppetõõs parimaid tulemusi.

Kõõik kirjastus „KOOLI“ õpperaamatud on HM poolt koolidele tarvitamiseks lubatud.

Suvel 1937. a. ilmub

EESTI AJALUGU

II köide

EESTI KESKAEG

(1227.—1561. a.)

Tegevtoimetaja prof. H. Kruus.

Autoriteks on selles köites prof. dr. H. Kruus, Tallinna Linnaarhiivi juhataja dr. P. Johansen, sama arhiivi abijuhataja mag. R. Kenkmaa, Eesti Kultuuriloolise Arhiivi juhataja mag. E. Blumfeldt, Eesti Rahva Muuseumi direktor mag. F. Linnus, Tartu Linnaarhiivi juhataja mag. E. Tender, Eestimaa õiguse ajaloo prof. dr. J. Uluots, Narva Linnaarhiivi juhataja mag. A. Soom, Eesti keele prof. dr. A. Saareste ja kunsti-ajaloolane R. Paris.

Eesti Ajaloo II köide on toimetatud samul põhimõttele kui suurteose väga menukas esimene köide, ning ilmub samas kaustas, paberil ja köites.

Eesti Ajaloo II köide ületab mahult esimese köite ja tuleb ulatuses 500 lk. suurune. Ta sisaldab umbes 170 pilti, kaarti ja skeemi, neist paljud eri lehtedena kriitpaberil, mitmevärvil trükis.

Hind 8 kr. 50 s. broš. ja 12 kr. poolnahkköites.

Ettetellijaile 31. maini 1937 suured soodustused!

- 1) II köide, mille hind on 8 kr. 50 s. broš. ja 12 kr. köites, maksab ettetellimisel ainult 6 kr. broš. ja 9 kr. köites. Järgmised köited üksikult ei tule ettetellimisele ega müügile odavamalt II köitest.
- 2) II—V köide, mille hind 34 kr. broš. ja 48 kr. köites, maksab ettetellides ainult 20 kr. broš. ja 32 kr. köites (neli raamatut).
- 3) I—V köide, mille hind on 41 kr. 50 s. broš. ja 59 kr. köites, maksab ettetellides ainult 25 kr. broš. ja 40 kr. köites (kõik viis raamatut).

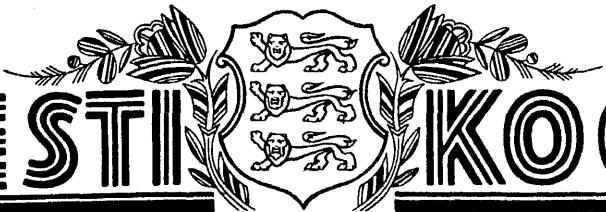
Ettetellimisel tuleb maksta posti jooksvale arvele nr. 20-36, Tallinna või Tartu Linnapanka või Seltsi büroole:

- a) kas tellitud raamatute alandatud hind täielikult (raamatute saatekulud jäävad siis Seltsi kanda), või
- b) vähemalt 2 kr. 50 s. iga tellitava köite pealt (hinna ülejääk ühes saatekuludega tuleb maksta vastava köite kättesaamisel).

EESTI KIRJANDUSE SELTS

Aia 19, Tartu, tel. 6-01, posti jooksev arve 20-36.

EESTI KOO L

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Tallinn, 23. aprillil 1937

III aasta

Ränk löök on tabanud meie õpilasperet ja seega kogu meie rahvast: 20. aprillil 1937 Kilingi-Nõmme II algkoolis õpilaste kinoetenduse ajal juhtus õnnetus, mille tagajärjel üle 50 lapse sai raskeid põletishaavu. 12 last on surnud ja võib karta, et neile järgneb veelgi surmaohvleid...

Me ei suuda olematuks teha kurba sündmust ega äratada kustunud noort elu. Me ei suuda märgatavalt vähendada haavatud laste kannatusi, mida nad ise taluvad kangelaslikult. Me ei suuda lohutada õnnetuid vanemaid nende kirjeldamatus valus. Me vaid leiname koos lastevanematega ja tunneme kaasa kannatajaile kõigest südamest.

Me tunnustame ja imetleme samariitlaste, põetajate, õdede, velskerite ja arstide tublidust ja ohvrimeelsust, mis andis neile jõudu ja vastupidavust kannatajate häda kergendamisel võimalikkuse piirides.

Surume tagasi valupisarad ja võtame kokku kogu jõu, et oma suure pedagoogilise vastutuse teadlikkuses igal pool ja alati täita oma kohust.

Karistuse osa kooli kasvatustöös.

M. Raud.

1.

Sissejuhatuses toon väikese pildi N. algkooli kasvatusest Anno Domini 1937, nagu seda kujutavad ametlikud andmed.

I klass jutustab.

„Kellel rehkendus on halvasti tehtud, see seisab pärast tunde nurgas üks tund, aga kellel ta hoopis tegemata, see seisab nurgas kaks tundi. Pärast seismist teeb õpilane rehkenduse ära — enne ei või ta tööle asuda, kui karistus on kantud. See on nii kirjaliku arvutamise korral. Kui aga tehakse vigu ülesande arvutamisel ülesannetekogust, siis läheb laps neljanda vea järele nurka ja seisab seal nii kaua, kuni ta ülesanded selgeks saab.“

„Kes teisele ette ütleb, see läheb tahvli juurde ja seisab kuni tunni lõpuni.“

„Kui on arvutamine tikkudega, siis läheb see, kel tikke ei ole kaasas, suureks vahetunniks nurka kas oma klassi või III klassi kella alla, kusjuures ta võib nurgas ka süüa.“

„Kord oli 19 õpilast (31 hulgast) kinni jäetud tegemata rehkendust valmis tegema.“

„Kes ütleb õpetajale „palun“ asemel „paluks“, see pannakse pinki seisma.“

„Kui lugemise juures teed 1 või 2 viga, siis ainult „praalitakse“, kui teed vigu rohkem, siis jäetakse kinni.“

„Kui loed halvasti, siis jääd pärast tunde istuma.“

„Emakeele ja matemaatika tundides jäetakse kõige rohkem kinni.“

„Kui lapsed müraavad, siis pannakse müraja pooleks tunniks nurka.“

II klass jutustab.

„Kui vihik on natuke määritud, siis pannakse sind vahetunniks nurka. Aga kui vihik on palju määritud, siis pead töö ümber tegema ja pead kuni tund kinni istuma.“

„Kui klassitahvliilt on valesti ära kirjutatud, siis „sakustatakse“ (kistakse juustest). Aga kel juuksed lühikesed, sel võetakse kõrvast.“

„Kui keegi on kinni jäetud ja ära põgeneb, see jäetakse teisel päeval kahekordseks ajaks istuma või pannakse ta igaks vahetunniks nurka seisma. S. jäi eile nurka kaheks tunniks.“

„Kui ütled õpetajale midagi halvasti, siis pead seisma nurgas igal vahetunnil kolme nädala kestel.“

„Kui koduteel teise maha tõukad, siis jääd nädala kestel igapäev 1 tund istuma.“

„Kui tee peal teed muidu kurja, siis ei saa sa kuni poole aasta kestel ühes teistega koju minna, vaid saad minna alles pooltundi kuni tund hiljem.“

„Kui S. varastas, siis pidi ta 12 tundi nurgas seisma, igapäev 1 või 2 tundi.“

„Kui ajad tunni ajal juttu või mürad, siis viiakse sind teise klassi nurka, nagu seinä poole. Sedasama tehakse ka siis, kui sul ei ole vihikut kaasas.“

III klass jutustab.

„Kui tükk ei ole ära õpitud, siis jäetakse sind pärast tunde istuma — 10 minutist kuni tunnini, kuni tükk selgeks saab.“

„Kui tükk on kirjutatud halvasti või vigadega, tuleb ta ümber kirjutada.“

„Kui loed vigadega või vihik on määratud, siis pannakse sind nurka, enamasti ikka selg klassi poole.“

„Kui pärast kõlistamist müratakse, siis jäetakse kogu klass suureks vahe-
tunniks pinki seisma.“

„Kui tuled kooli enne poolt üheksat, siis pead vagusi istuma.“

IV klass jutustab.

„Kui on halvasti õpitud või töö on halvasti tehtud, siis jäetakse 1 tunniks kinni. Mõnikord lastakse selle aja kestel halvasti tehtud töö uuesti teha, aga mõnikord pead seisma nurgas ja pead töö kodus uuesti tegema.“

„Kui rehkenduses on 3 viga, siis jääd pärast tunde nurka 20 minutiks, kui üle 3 vea, siis pooleks tunniks, aga kui on üle 6 vea, siis terveks tunniks.“

„Kui alati mürad, siis tehakse „trilli“, mis koosneb kolmest osast:

- a) pingi juures üles-alla kõigutamine,
- b) klassi mööda edasi-tagasi jooksmine,
- c) seina poksimine.

T. jooksis edasi-tagasi, R. jooksis ja kõigutas, M. poksis seina.“

„Vahel tehakse „vaikuse proovi“: pärast tundi või tunni lõpul pannakse kogu klass 2, 5 või 10 minutiks vaikima.“

„Ühe õpilase pärast jäetakse vahest kogu klass kuni tunniks kinni, kui ei öelda, kes tegi müra.“

V klass jutustab.

„Kui tund on puudulikult ette valmistatud, siis jäetakse kooli järele õppima, kuni selgeks saab, kas tunniks või kauemaks ajaks.“

„Kui mürad, siis pannakse nurka seisma selle järele, kui suur oli koerustükk. On koerustükke kümneminutilisi, ühetunnilisi ja kolmetunnilisi. Viimasel juhul tuleb seista kolmel päeval, iga päev 1 tund.“

„Seista tuleb nurgas. Kui nurgad on täis, siis seina ääres reas, nagu seina poole“.

VI klass jutustab.

„Õppimise pärast jäetakse kinni tunniks poolteiseks, kuni ära õpid. Õppides pead nurgas seisma . . .“

„Müramise pärast pannakse nurka seisma veerandtunnist viie tunnini. Viimasel juhul tuleb seista 5 päeva, iga päev 1 tund.“

„Kui üks õpilane teise pealt maha kirjutab, siis saavad mõlemad karistada — see, kes kirjutas, kui ka see, kellelt kirjutati.“

„Kui töö ei ole kirjutatud koolisulega, siis tuleb tükk pärast tunde koolisulega ümber kirjutada, valesulg võetakse ära ja saad karistada ka. Kord etteütuluse tunnil korjati inglise suled ära ja pandi ümbrikku. Seal läksid nad segi ja õpilased ei saanud enam oma sulge kätte.“

* * *

„Igav on selles maailmas, härrad“! Vist oli N. Gogol, kes seda ütles. Ja igav on ka mõneski meie koolidest.

Eelpool tähendatud koolis on karistused selleks teljeks, mille ümber liigub kogu õpetuse ja kasvatus töö. Karistuse varal õpetatakse ja karistuse varal kasvatatakse. Karistuse tuumaks on kinnijätmine ja nurgas seismine. Seistakse üksikult, seistakse massiliselt ning seistakse kogu klassiga. Seismist on katsutud viia süsteemi, luues midagi kriminaalkoodeksi taolist, kus karistuse suurus on seatud sõltuvusse süü raskusest: iga viga toob endaga automaatselt kaasa teatava karistuse. Selles süsteemis ei ole aset ei õpilase ega õpetaja individuaalsusel.

Seda pilti ei tohi üldistada. Ta on vaid näide. Aga ta näitab siiski, et kasvatusel alal on meil mõndagi korrast ära. Aeglaselt ja laisalt liigutab end pedagoogiline mõte kasvatusel alal. Karistuseviisid on vanad, traditsioonilised. Igas koolis on aegade jooksul välja kujunenud oma karistuseviisid. Näiteks seisab õpilane ühes koolis seina ääres, teises kantseleis, kolmandas on tavaliseks karistuseks trahvtöö, neljandas sunnitakse õpilasi andeks paluma, viiendas võetakse õpilastel vahetunnid ära, kuuendas nõutakse iga väiksema kui süü pärast vanemad koolikantseleisse. Ühes koolis istuvad õpilased pärast tunde, teises laupäeviti, kolmandas pühapäeviti. Viimast moodust armastavad eriti mõned keskkoolid: õpilased istuvad pühapäeviti kooli juures kinni ikka neli tundi ja neli tundi. Meie iseseisvuse aja seminarid ja pedagoogiumid on toonud palju elavust ja elevust õpetusse, aga kasvatuselkõnnetustes on vähe tunda nende mõju. Suurem osa noortest pedagoogist algab põhimõttega hoiduda karistusest, aga juba mõne aasta kestel on ta vägagi süvenenud koolis valitsevasse karistuse süsteemidesse. Veel väiksem on ülikooli mõju: otsustades akadeemilise pedagoogilise töö tulemuste järgi ei näi säärased pisiasjad teda huvitavat.

2.

Nii vana, kui on kool, on ka kooli karistused. Ja nad jäävad ikka kestma. Seda ei otsusta pedagoogika, kooli seadused ega administratsioon, vaid seda otsustab elu ise. Kool on vahelülilis kodu ja suure ühiskonna vahel. Seni kui kodu ja ühiskond karistusteta ei saa läbi, on nad ka koolis paratamatud.

Karistuste iseloom oleneb mitmest tegurist: rahva kultuurilisest tase-
mest, kehtivast maailmavaatest, riigis valitsevast kriminaalõiguse seisundist, aga ka vanade traditsioonide tugevusest kasvatusel alal.

Vanal ajal karistas riik ja kirik rängasti: piinarikas surm ristil ja rattal, liikmete maharaiumine, märkide põletamine, häbipingid ja peks sadade hoo-
pide viisi. Nüüd on see muutunud. Kurjategijate vastu ollakse ühiskonnas inimlik. Sellepärast on koolis tarvitavad karistused muutumas järjest ker-
gemaks.

Karistuste suhtes on raske võrrelda eesti kooli 60 aasta eest ja nüüd. Siis vihises vits, tantsis joonelaud ja lendasid juuksetutid. Vitsaga kasva-
tati, vitsaga õpetati. Kooli karistustes kajastus ilmselt mõis ja tema kohtu-
mõistmine. Aga tolleaegsest koolist teame, et ulakust oli palju, märksa rohkem kui nüüd.

Juba vene aeg tõi kaasa suured kergendused: vitsahirm kadus tegeli-
kult. Ta kadus avalikkusest ja pugest peitu vahest mõne koolimeistri või koolihärra elutuppa. Osalised sellest ei kõnelnud: vaikis õpetaja ja vaikis õpilane. Avalik arvamine kujunes lausa vaenuliseks kehalikule karistusele. Vanemad inimesed mäletavad, missugune kära tõusis 1900 aasta ümber,

kui M. Kampmann ajaleheartiklis lubatavate karistuste hulgas nimetas vitsahirmu. Iseseisvuse esimesil aastail peeti loomulikuks, et eesti koolis ei tohi olla kehalikku karistust, ja keeldi ta kateoogriliselt ära. Oldi arvamisel, et ka teistes kultuurriikides see ammu on kolikambrisse heidetud. Imestati väga, kui selgus, et see nii ei ole, et kehalik karistus on tarvitusel veel vanades kuulsates inglise koolides, et teda tarvitatakse Põhja-Ameerikas ja Saksamaal.

Vanades kultuurriikides püsivad karistused traditsioonide najal. Kõige selgemini näeme seda Taanimaast, kus kehalik karistus veel senini on au sees. Kehalise karistuse jagamist Taani koolides korraldab veel praegugi seadus, mis üle 100 aastat vana, nimelt 1814 aasta regulatiiv, mida mitu korda ajakohaselt on muudetud. Praegu on maksev 1935 aasta 25. mai määrus, mille tekst on järgmine.

„Kehalist karistust võib tarvitada trahvina vastupaneku, korduva sõnakuulmatuse, valelikkuse ja mitteaususe, põhjuseeta koolist puudumise, vägivaldla tarvitamise eest kaasõpilaste vastu, tooruse ja vandalismi, kõlvatu ja sündmatu kõne või teo, loomadepiinamise ja igasuguse koolikorra jämeda rikkumise eest.

Kehalist karistust võib anda ainult peenikese bambuskepiga tagaotsale ja ilma kooliinspektori loata mitte rohkem kui 3 hoop. Igasugune teissugune ihu-nuhtlus on keelatud.

Kehalist karistust tuleb anda võimalikult suurima rahu ja tõsidusega. Seda tuleb tarvitada nii harva kui võimalik ja ainult siis, kui õpetajal ei ole lootust, et last saab teiste abinõudega sundida muutma oma karistusväärlist käitumist. Kehalist karistust ei või kunagi anda I ja II klassi õpilastele.“

Kõik karistused kantakse protokolliraamatusse ja revidendid tutvunevad nendega koolirevideerimisel. Aga selgub, et kõiki karistusi siiski ei registreerita, nimelt neid, mida ei lubata tarvitada, näiteks kõrvahoop.

Aga näib nii, et kasvatus 1814. aasta regulatiivi alusel, kuigi ajakohaste täienduste ja parandustega 1935. aastast, ei mõju eriti arendavalt Taani noorsoosse. Isik, kes Euroopas on palju reisinud ja noorsookasvatuse küsimusi tunneb, kirjutab: „Ma ei ole ühelgi maal, kus seni olen elanud, näinud nii lõtvade elukommetega õpilasi kui just Kopenhageni tänavail. Toores lärmamine, ulakus; 10-aastased poisikesed paberossiga suus; halb käitumine trammides, samuti ka restoranides, kuhu vanemad võtavad hilja õhtul kaasa lapsi juba 4. eluaastast peale, kes restoranis ringi kõlguvad ja naaberlaudade kattelinade otsas turnivad; koos vanematega lauas istujad suitsetajad 12-aastased poisid on sagedane nähtus. Poisid käivad Taanis leeris 12-aastaselt ja saavad siis taani kombe järgi isalt kingituseks portsigaari ning võivad sellest ajast peale vanemate ees vabalt suitsetada“.

Taani määruces on loeteldud need juhud, mis teevad muret ka meie koolidele, sundides jagama karistusi paremale ja pahemale poole. Meie kool on raskes seisukorras. Temale on pandud ülesanne kasvatada koos tervete lastega ka psüühiliselt haigeid ja patoloogiliste kalduvustega lapsi. Meil on raske lahti saada kurikalduvusega ja alaväärtuslikust ollusest koolis. Kool peab leidma abinõusid, kuidas säilitada õpetaja autoriteeti, peab kaitsma ka teiste õpilaste tervist ja kõlblust. On olukordi, kus isegi halb karistus on palju parem kui passiivne saamatus. Eriti tuleb vastu astuda õpilaste auvastastele tegudele, metsikusele ja toorusele.

Karistusi käsitlev paragrahv Avalikkude algkoolide seaduses on praeguses redaktsioonis märksa parem kui endises. Endises redaktsioonis oli kehaline karistus absoluutselt keelatud ja juba see teadmine andis ulakaile õpilastele hoogu ja iseteadvust ning õhutas vanemaid protsessima õpetajatega.

Koolipraktikas juhtub väga mitmesuguseid olukordi, ka sääraseid, kus kehaline karistus pedagoogiliselt on õigustatud. Arstiteadus tunnustab operatsioone. Neid läheb vaja ka kasvatuses. Määrus, et lubatud on ainult pedagoogilised karistuseviisid, peaks kõiki rahuldama. Õpetaja peab karistades olema teadlik, et ta kannab vastutust oma tegude eest ja peab võima oma tegevust pedagoogiliselt põhjendada. Vajalikul korral peab langetama otsuse pedagoogiline ekspertii. Kuid õpetajal, kes tarvitab kehalist karistust, peab olema nii palju julgust, et ta seda ei salga. Mida ei juleta tunnustada, on kahtlemata halb. Meie koolidest on kehaline karistus otse lubatud Riigi Hoolekande koolis. Kodukord § 43 ütleb: „Erandjuhtudel võib õpilasele määrata kehalist karistust, kui see on õpilase parandamiseks mõõdapärase- mata vajalik ja kui muud kasvatusvahendid ei ole suutnud õpilast parandada.“ Aga ka siin tarvitatakse seda karistust harva. Selle määrajaks ja teostajaks on koolijuhataja.

3.

Kõige sagedamini tarvitatav ja kõige loomulikum karistuseviis on suuline karistus. See kannab mitmesugust nimetust — märkus, hoiatus, noomitus, laitus, häbistus. Seda tarvitatakse nelja silma all, klassi ees, kooli ees, õpetajate ees, vanemate ees. See karistus ei ole ühtlane. Selles leidub neli elementi, millest kord üks, kord teine enam esile tuleb: lihtne meeldetuletus ja korralekutsumine, apellatsioon õpilase mõistusele, apellatsioon õpilase tunnetele ja õpilase häbistamine.

Apellatsioon õpilaste mõistusele ja tunnetele on kõige mõjuvam, siis kui see sünnib nelja silma all, kus õpetaja võib koputada õpilase südamele või mõistusele. Aga tuleb hoiduda sagedastest noomimistest, sest see nüristab ja äratav opositsiooni. Samuti avaldavad pikad moraalijutlused tihti vastupidist mõju. Moraalijutlused väsitavad. Tähelepanu haihtub. Laps kuulab noomitust ja tema mõtted tegelevad hoopis teiste küsimustega.

Häbistamine teiste ees on raske karistamine, sest õpilaste enesetunne on hell. Lõikava pilkega võidakse välispidi saavutada häid tagajärgi. Õpilane kardab teiste naeru. Kuid see kohtlemine ja karistus ei paranda õpilast, seemisel, vaid otse vastupidi, tekitab temas kibedust, viha ja kättemaxuhimu selle vastu, kes häbistas, ja nende vastu, kes naersid ja tundsids kahjurõõmu. Häbistamisega peab olema eriti ettevaatlik nende õpilaste juures, kes kannatavad alaväärsuse-kompleksi all. Iga laps tahaks panna end teiste ees maksma, maitsta kiitust, tunda teiste imetlust. Aga on asju, mis seda takistavad, näiteks vaesus (kehv riietus), kehalik ebameeldivus, mitmesugused defektid, jõuetus. Laps tunneb alateadlikult oma jõuetust. Ta ei suuda panna end maksma korralikul teel, sellepärast väänab ta ulakusi, et lõigata loorbereid ja imetlust ulakate keskel. Häbistamisega just süvendatakse alaväärsuse-kompleksi. Häbipinkidega ei ole ka minevikus suudetud parandada inimesi. Otse vastupidi: tuleb tõsta õpilaste enesetunnet, vabastada neid alaväärsuse tundest, sisendada julgust ja anda võimalust enda maksmapanemiseks legaalsel teel.

Õpilase üle ei tohi irvitada, ei tohi teda teiste ees mudasse sõtkuda. Säärane karistus võib muutuda raskemaks kui ükski kehaline karistus. Hingesse lüüakse rasked haavad. On inimesi, kes eluotsani mäletavad solvamisi, mille osalisteks nad koolis olid saanud.

Aga osa õpetajaid peab häbistamist erilisel mõjuvaks abinõuks ja tarvitab seda igal pool, kus vähegi võimalik. Tikutakse häbistama õpilasi ja

neist halba kõnelema isegi koolinõuniku juuresolekul revideerimise puhul. Arvatakse, et see iseäranis hästi mõjub.

Valu ei tunne mitte üksi head lapsed. Õpetajal peab olema ka halbade laste jaoks südant. Ta peab mõistma laste väikesi muresid ja taipama nende igatsusi. Halb on see õpetaja, kel südame asemel on külm matemaatikavormel või kes kalgi prokurörina ikka ainult süüdistada oskab ja karistamiseks alati paragrahve otsib. Säärane õpetaja ei saa aru, et karistuste määramisel tuleb talitada individuaalselt — isikutē ja olude kohaselt. On lapsi, kellele väike märkus on palju raskemaks karistuseks kui teisel tundide kaupa nurgas seismine ühe ja sama üleastumise pärast.

Õpetajad, kes armastavad lapsi pilgata ja häbistada, ei suuda võita nende usaldust ja armastust. Nende vahele jääb ikka püsima külm ametlik õhkkond. Õpilaste enesetunne ja autunne nõuab hoolsat ravi. Ei tohi võtta lapselt usku, et temast veel midagi võib saada.

4.

Kõige tavalisemaks karistuseks algkoolis on õpilaste kinniäätmine pärast tunde. Selle karistusega reageerib õpetaja õpilase korratule koolitööle, sageli ka tema üleannetustele. Reeglipäraselt kestab kinniäätmine niikaua, kui tegemata jäänud töö on äändatud. Aga on ka lugematu hulk teisendeid. Näiteks määratakse kinniäätumiseks kindel tähtaeg — pool tundi, tund või kaks, vaatamata sellele, kui palju aega nõuab karistustöö äändamine. Nagu eespool nägime, nõuti N. koolis, et laps seisab karistuseks enne tund või kaks nurgas ja alles siis võib asuda ülesande täitmisele.

Selline karistus on tegelikult õpilase tööpäeva pikendamine. Õpilasel, kes äätakse tunniks äjaks kinni, venib tööpäev tunni võrra pikemaks, sest õppetunnid ja tundidele ettevalmistamine nõuab temalt niisama palju aega kui teistelt. Tööpäeva pikendamisega käib kaasas õpilase väsitamine. Nii on meil siis välja kujunenud kord, et nõrgemaid ja vähemarenenud õpilasi koormatakse ja väsitatakse rohkem kui teisi. Arvatakse ekslikult, et tema vajab vähem puhkust. See karistus toob pealegi suurt korratust õpilaste söögi-aegadesse. Paljudel lastel, kes ei ela internaadis, jääb lõunastamine niikuinii hiliseks. Tunnid lõpevad kella 2—3 paiku, kojuminemiseks kulub mõnelgi tund või rohkem. Kui laps äätakse tunniks või kaheks kinni, siis ei saa ta lõunastada enne kella nelja või viit. Sisuliselt on see väga vana karistuseviis. Aastat nelikümmend tagasi oli lõunasöögist ilmajätmine tavaliseks karistuseks. Tol ajal oli äja jaotus algkoolis teissugune. Tunnid kestsid reeglipäraselt kella 8 kuni 12-ni ja kella 14—16-ni. Kella 12-st kuni 14-ni oli lõunavaheaeg. Laisad ja saamatud, samuti ka üleannetud jäeti vaheajal ilma söömata. Tuli ette, et säärased lapsed, kui neil kodutee oli pikk, ei saanud lõunat enne kella kuut. Seda karistust peeti väga mõjuvaks. Nüüd peetakse seda põhimõtet ebapedagoogiliseks, sest lapse korralik toitmine ei ole toredusasi, millest võib loobuda. Toitmisel ei ole suur tähendus mitte ainult lapse kehalises arenemises, vaid ka vaimses arenemises ja äätumises. Korratu toitluse juures jääb ka tahtejõud nõrgaks. Kui õpetamise huvid tingimata nõuavad õpilase järeleaitamist pärast tunde, siis ei tohi see kesta kaua ja seda aega tuleb kasutada võimalikult produktiivselt. Ärgu unustatagu, et pärast tunde on laps väsinud ja vajab puhkust.

Teiseks šablooniliseks karistuseks on „nurka panemine“. See karistus avaldab mõju harilikult ainult siis, kui ta on harukordne. See lihtne tõde on paljudes koolides ununenud. Mõneski koolis seisavad nurkades ja seina ääres õpilaste rivid. On keskkooles, kus nurka pannakse isegi vanemate klasside õpilasi ja kus neid viiakse seisma koguni nooremisse klassidesse, et karistus oleks iseäranis mõjuv. Nurka pannakse väikeste üleannetuste pärast. Neis koolides nurgas seismine enam kedagi ei heiduta. See on nagu paratamatu teoorjus, mille vastu igati peab olema ette valmistatud. Harilikuks väärnähtuseks on siin karistuse liig pikk vältus. Tunniks ajaks nurka paigutamine tähendab juba kehalist karistust. Pedagoogilise mõtte vaesusest tunnistab ka karistuse määramine pikemaks ajaks, näiteks kümneks-kaheteistkümneks tunniks, mille juures õpilane paari nädala vältel peab seisma nurgas iga päev tund aega. See on pärandus vanast vene „kroonuteenistusest“, kus sõdurid pidid seisma tosinate tundide kaupa „püssi all“. Kui sellest karistusest on loobunud meie kaitseväes, siis peaksid temast üle saama ka koolid. Tegevuseta olek on halb kasvataja. Vanasti öeldi, et laiskus on kuradi peapadi. Ega ole parem ka karistuseks määratud tegevuseta olek. Alandavas üksinduses valdavad last halvad ja kurjad mõtted. Eksib see, kes arvab, et laps nurgas seistes kahetseb oma süüd ja mõtleb meeleparandamisele. Kui õpetaja näeks, missugused mõtted pesitsevad karistatava peas, ta kohkuse tõsiselt. Häda õpetajale, kui nurgas seisja peab temale määratud karistuse ülekohtuseks, ja häda ka kaasõpilastele, kes suhtuvad temale halvakspanevalt, teda naeravad ja pilkavad. Nurgast lahkudes on õpilane halvem kui nurka minnes.

Lubamatu on võte sundida õpilasi süstemaatiliselt seisma nurgas vahetundidel. Vahetunnil on oma otstarve. Seda teab iga pedagoog. Õpilane vajab puhkust ja vaheldust. Aga seismine on töö. Kui õpilane kogu koolis viibimise aeg peab elama surve ja pinge all, siis muutub kool temale vastikuks ning see vastikuse tunne otsib väljapääsu, avaldades end mitmesugustes pahaloomulistes üleastumistes. Igati tunneb psühholoogilist tõde, et mida mustem on koht või ümbrus, seda enam tikub inimene teda määrima. Sellega on seletatav ka klosteti seinte rüvetamine. Kui kool äratab lapses vastikusetunnet, siis peegeldub see lapse käitumises. Armsas koolis sünnib märksa vähem toorusi kui vastumeelses.

Kui vanema klassi õpilane pannakse seisma nooremasse klassi, siis tehakse ulakusele reklaami.

Suuremate süütegude korral koolid teatavad ka vanemaile õpilaste halvast käitumisest. Seda teadaandmist peetakse lisakaristuseks. Aga see karistus on ebäühtlane. On vanemaid, keda kooli teadaanne nii ärritab, et nad reageerivad sellele kehalise karistusega. Teised ei võta asja südamesse ja lapsed mõistavad neid veenda oma süütuses. Tihti jääb vanemate silmis süüdlaseks õpetaja, kes „ei tee õigust“, on erapoolik ja „kiusab“ lapsi, kes on sattunud ta viha alla. Aga on ka sääraseid vanemaid, kes kurjustavad õpetajatega, ja kui nad kutsutakse kooli, sõimavad õpetajaid laste juuresolekul. Seepärast on mõtet pöörduda kodu poole ainult sel korral, kui õpetaja teab, et kodu suudab ja tahab teda aidata. Ka neil juhtumisel peab olema ettevaatlik, kui vanemad tarvitavad ränki karistusi. Ei tohi unustada ka seda, et pöördudes abipalvega kodu poole vähendatakse kooli autoriteeti, sest sellega näidatakse, et kool oma jõuga ei saa jagu ulakast õpilasest.

Erilise peatüki karistuste süsteemis moodustab kogu klassi karistamine üksikute õpilaste süütegude pärast, kui süüdlasi ei avastata. Need on ikka piinlikud juhtumid. Klassis on sündinud midagi lubamatut. Õpetaja küsib: kes tegi. Keegi end süüdi ei tunnista, keegi ei ole näinud, keegi ei ole kuulnud. Juurdlusega ei saa süüdlast avastada. Õpetaja leiab, et tema autoriteet on hädaohus ja karistab kogu klassi. Tavaliseks karistuseks on kogu klassi kinnijätmine või seismapanemine.

Tihti on säärane karistus osa klassi, isegi enamiku õpilaste vastu ülekohtune. Paljud õpilased ei tea tõesti, kes pani toime süüteo. Õpilane ei ole ju kohustatud kogu aeg valvel olema ja kõike nägema. Tegelikult jääb aga süüdlane karistamata, sest koos teistega karistuse kandmine kaalub tema silmis vähem kui iseteadvus, et kogu klass on tema eest väljas. Ühised karistused seovad lapsi samuti kui täiskasvanuid ja ühise karistuse tagajärjel ulakate autoriteet suureneb. Selles eas südametunnistus ulakaid veel ei piina. Neil ei ole selle vastu midagi, et teised koos nendega kannatavad.

Siin on ikka ainuke väljapääs: viia klass nii kaugele, et süüdlane end ise üles annab. Kui ta ise ei taha, siis peab klass teda selleks sundima.

Kogu klassi karistamise vajaduse küsimus tõuseb päevakorraks alles algkooli vanemais klassis, sest nooremad õpilased ei salga kaasõpilaste süüdi. Vastupidi — neid tuleb takistada peale kaebamast. Klassi solidariteet tekib alles vanemais klassis, kus õpilased lähenevad juba murdeele. Tugev ühistunne on ju üks murdeea tunnustest. Selle tagajärjel klass kujuneb tervikuks. Tekib klassivaim ja klassiuhkus. See ajajärk kuulub kaunimate hulka nooruseas. Neid aegu mälestatakse ise vanul päevil heameelega. Siin hakkab juba liigutama end nooruse jõud. Ühistundel on suur sotsiaalne ja pedagoogiline väärtus. Temale rajatakse rahvuslik ja riiklik kasvatus, patriotism ja sangarlikkus. Sellepärast on õpetaja kohus seda tunnet äratada, süvendada ja kasvatada. Tarvis ta juhtida õigetesse roobastesse. Säärased juhtumid, kus õpetaja ja klassi vahel ähvardavad tekkida konfliktid, nõuavad õpetajailt, eriti aga koolijuhatajailt suurt osavust ja takti. Aga selleks ongi nad pedagoogid. Kaikaga kasvatamiseks ei ole vaja eriharidust, pedagoogilist vilumust ega ka annet.

Aga seesama ühistunne ja klassivaim on tugevaks teguriks võitluses ulakuse vastu. Teda tuleb nii juhtida, et ta kujuneb ebasoodsaks ulakaile. Avalik arvamine on vägev tegur, ja seda mitte ainult täiskasvanute ühiskonnas, vaid ka noorte keskel. Avalikku arvamist saab mõjustada ja juhtida nii hästi vanade kui noorte juures. See on õpetajaile tänulik ülesanne. Õpetaja on suurim propagandategelane, sest tema juhib riigi ja rahva tuleviku kandjaid. Sellepärast peab ta hästi tundma propaganda algnõudeid ja võtteid. Anname sõna ühele vene koolitegelasele, kes jutustab, kuidas ta oma algkoolis, Nõukogude Venes, õpilaste eneste abiga juhib võitlust ulakuse vastu. Nagu teada, elab Nõukogude Vene plaanimajanduse tähe all. Avalik arvamine nõuab kõigilt maksimaalset pinget riigi ülesehitamistöös. Seda nõutakse ka noortelt. Koolile esitatakse ülesandeid ja temalt nõutakse aruandeid. Kool ise on asunud arvestama iga õpilase kui ka iga klassi töövoimeid. Nõukogude koolides on igal sammul töö arvestused, need on eksamid kõige laiemas ulatuses..

Vene õpetaja jutustab:

„Igal lapsel on päevik, kuhu märgitakse iga päev lapse töö tulemused ja iseloomustatakse tema käitumist. Ma arutan õpilastega läbi neile ette pandud nõudmised ja seletan, mis tähtsus on igal nõudmisel. Ulakate parandamisest võtab teadlikult osa kogu klass. Näide: M. oli klassis suur ulakas, ulakate peamees. Ta paigutatakse ümber paralleelklassi, kuhu on koondatud korralikud õpilased. Klassile öeldakse: „Ma tõin teie juurde M. parandamiseks“. M. parandamine sai klassi ühiskondlikeks ülesandeks. Ka M-le anti oma ülesanded. Seletasin igapäev klassile: „M. tuli teie juurde võtma head eeskjuju. Teie peate teda aitama end parandada“. M. tõesti paranes.

M. äraolek endisest klassist mõjus tervendavalt ka teistesse õpilastesse. Tema asemel hakkas ulakate juhiks N. Iga laupäev ma lasksin tulla M. ja N. enda juurde päevikutega. Võrdlesime koos, kummal on nädala jooksul märgitud päevikusse vähem puudulikke ja nõrku õppimises kui ka käitumises. Märkisime koos ühe kui ka teise edusamme. Mõlemad peamehed hakkasid oma jõudu pingutama, et jõuda üksteisest ette. M. paranes sedavõrd, et tõime ta endisse klassi. Teda koheldi kui korralikku õpilast. See mõjus ta iseteadvusele. Ta võttis kokku kogu jõu, et mitte kaotada klassi lugupidamist. Temast ei tahtnud alla jääda ka N.

Suur kasvatuslik tähendus on klassitoal. Õpilaste ja vanemate abiga ehtisime klassi haljusega. Vanemad andsid lilled, lapsed muretsesid potid värvipaberiga ja sidusid nad kinni siidilindiga. Siis me seadsime korda kapi, eemaldades sealt kõik mittevajaliku. Seadsime klassitoa eeskujulikke korda. Lapsed väga armastavad oma klassi.

Õpilastest korrapidajad võtavad oma ülesandeid korralikult. Igapäev me teostame õpilaste käte, kõrvade, kaela ja taskurätikute puhtuse kontrolli. Järele vaatusel on eriti nõudlikud just õpilased ise: nad tikuvad arvestama iga tolmu kübet. Igal õhtul õpilased puhastavad hambaid. Igal õpilasel on oma hambahari, ja see peab olema korras ning hoolikalt hoitud.

Kasvatus on rajatud õpilaste isetegevusele ja võistlusele. Kõik lapsed on astunud võistluse löögirühma („udarniki“). Kontrollimisel selgus, et 93% õpilastest olid täitnud oma ülesanded ja kohustused. Võistluse tulemused märgitakse iga päev seinale paigutatud arvestuslehele. Agaramail õpilasil klassis on eriülesanded: nemad on organisatorid. Nad valmistavad ette mitmesuguseid klassi ettevõtteid, nagu koosolekuid, pidusid jne. ja mõjuvad kaasõpilasi, kes ei taha alluda klassi distsipliinile.“

Nõukogude Venes õpilasi immutatakse maast madalast teadmiseiga, et nemad koolis täidavad suuri riiklikke ülesandeid. Ja lapsed on selle üle uhked.

6.

Käitumise arvestamist kasutatakse ka mõnes Eesti koolis. On seatud sisse pluss- ja miinuspunktide süsteem. Eeskujulik käitumine, silmapaistev korralikkus ja täpsus annab plusspunkte, kuna korratud ja lohakas toob miinuspunkte. Üksikasjades on koolides lahkuminekuid, sest seda süsteemi ei ole avalikult veel kaalutud ja arutatud.

Silmapaistvate võimetega vana pedagoog, kes katsetab seda süsteemi tütarlaste täienduskoolis, kirjutab selle kohta:

„Et ergutada õpilasi hoolsusele ja kohusetruudusele, samuti puhtusele ja korrapidamisele, mis tulevastele perenaistele on eriti tähtsad, on nende

hindamiseks koolis sisse seatud kaheteistkümnepalliline süsteem. Kui õpilane eksinud puhtuse ja korra vastu semestri algul, ja kui need juhud aga on jäänud üles märkimata, siis ununevad nad kergesti nii õpetajal kui õpilasel. Semestri lõpul on klassijuhatajal küll üldine ettekujutus iga õpilase omadustest ja võimetest, aga on raske anda täpset otsust. Mõnikord on tõesti raske otsustada, kas hinnata õpilase hoolsust „väga heaks“ või „heaks“. Vahe tegemine „hea“ ja „rahuldava“ vahel on juba kergem, sest suured eksimused jäävad kergemini meelde ja märgitakse paberile. Ka õpilasele jääb tihti hinnang arusaamatuks. Ta ei tea, näiteks, mispärast tema hoolsus ja kord on hinnatud „heaks“, tema naabril aga „väga heaks“. Arusaamatused tulevad sellest, et õpilased ei pane rõhku väikestele eksimustele ega anna neile tähtsust. Kuid kasvatuses on tähtsad just väikesed asjad. Kõik need väikesed asjad kogusummas mõjustavad õpilase harjumusi ning määravad tema suhtumise puhtusele ja korrale. Õpilasel peab kord ja puhtus luusse ja lihasse kasvama. Tema silmadel peab olema valus näha põrandal paberilipakat, viltu pilti seinal ja juhuslikult lohakile jäetud eset. Selleks peab teda alatiselt ja järjekindlalt harjutama. Märkused jäävad kergemini meelde, kui õpilasel alati silmade ees on teo tagajärjed. Selleks tarvitavad koolid karistusi. Aga kust neid võtta, eriti väikesi? Iseäranis noored õpetajad on karistuste määramisega kimbus. Siin aitavad hinnangud. Õpilane peab küll miinuspunkti ka karistuseks, aga tegelikult ei ole see karistus. Õpilane peab harjuma mõttega, et elus iga tema sammu hinnatakse ja et tema seisukoht ühiskonnas suurel määral oleneb hinnangute kogusummast, mis osaks saab tema tegevusele. Aga hindamisel ei saa enam läbi viiepallilise süsteemiga, vaid see tuleb seada laiemale alusele.

Olgu mõned näited piseksimustest, mis toovad endaga kaasa miinuspunkte:

- 1) õpilane tõuseb laua äärest ega pane tooli tagasi kohale;
- 2) jääb põhjuseta tundi hiljaks;
- 3) kirjatöös puuduvad ä, ö, ü ja õ märgid, pealkirja järel pole punkti, tähed sõnades on välja jäetud, töö on hooletult kirjutatud;
- 4) õpilane on poriste kalossidega kooliruumidesse tulnud, kalossid pole omal kohal;
- 5) korrapidajad on tolmu hooletult pühkinud.

Sääraseid piseksimusi tuleb koolis palju ette. Korrapidaja õpetaja, samuti ka teised õpetajad märgivad üles eksimused, mis puutuvad neile silma, seda teeb ka peaperenaine (õpilaste poolt valitud vanema klassi õpilane). Iga eksimuse pealt arvatakse miinuspunktid, kas üks või mitu olenevuses süü suurusest. Iga reede pärast tunde on õpilaste üldkoosolek, kus korrapidaja õpetaja toob ette nädala kestel ülesmärgitud eksimused ühes nende hindamisega ja kus need eksimused läbi arutatakse ja protokollitakse. Need protokollid on semestri lõpul hinde aluseks. Kui õpilane on saanud näiteks 6 miinuspunkti, siis võidakse tema kord — arvesse võttes ka teisi andmeid ja üldmuljet — hinnata „väga hea“ asemel „heaks“. Aga võidakse ka nii talitada, et esimeses semestris jäetakse hinne vähendamata ja öeldakse, et õpilase miinuspunktid võetakse arvestamisele teises semestris, nii et õpilasel jääb võimalus eeskujuliku korrapidamisega neid kustutada. Nimelt annavad eeskujulik kord, puhtus ja hoolsus plusspunkte, samuti ka juhud, kus õpilane oma käitumisega on teinud koolile või klassile au. Plusspunktid

vähendavad miinuspunktide saldot. Kui aga saldosse jäävad ainult pluss-punktid, siis põhjustavad nad avalikku tunnustamist.

Säärane hindamise süsteem on tarvitusel meie koolis tänavuse kooli-aasta algusest peale ja ta on andnud häid tulemusi. Õpilased on õppinud arvestama ka väikeste eksimustega. Nad on korrapidamises märksa tähelepanelikumad ning nende hoolsuses on märgata edu. Miinuspunktide omanikud katsuvad igal võimalusel neist lahti saada ja hoiudavad nende juurekasvatamisest.“

Eksiarvamuste vältimiseks olgu tähendatud, et siin on tegemist täiendus-kooliga, kus õpivad 16-aastased ja vanemad tütarlapsed. Vilunud pedagoogid tunnevad ka hästi neid hädaohte, mis seotud säärase süsteemiga. Saamatu ja paindumatu õpetaja käes muutub ta kergesti šablooniks ja väik-laseks norimiseks piasiasjade kallal, kus puude tagant ei nähta metsa.

Kui koolid, kellel tegemist murdeikka jõudnud õpilastega, võiksid katsetada uusi võtteid, mis kohased nende õpilaste eale, siis kaoksid neist koolest algkoolis tarvitataivate karistuste mõttetud kordamised. On kesk-koole, kus õpilased peavad tundide kaupa pühapäeviti kinni istuma. Sää-rased karistused võivad kujuneda absurdiks, nagu seda näitab anekdoodina kõlav nali, mis juhtus ühes keskkoolis mõningate aastate eest. Koolis oli lausa sõda lahti õpilaste ja õpetajate vahel. Poisid pidid pühapäeviti tundide kaupa koolimajas kinni istuma. Nad katsusid seda teha nii lõbusaks, kui võimalik, ja näitasid selle juures suurt leidlikkust. Viimaks kujunesid need kinniistumised — õpilased nimetasid neid „parlamendiks“, nii mõnusaks et sinna tikkusid ka päris korralikud õpilased, kes pidasid lugu heast naljast. Lõbusa tuju eest hoolitses eriti üks vaimukas vigurimees. Kool oli sunnitud selle õpilase „parlamendist“ koju saatma, vaatamata õpilase vastuvaidlemisele. Klass hõiskas võidurõõmsalt, et poisid on saanud toime vägitükiga: „Varas heideti varguse pärast vanglast välja“.

7.

Karistuse osa kasvatuses ei ole kaugeltki nii suur, kui seda üldiselt arvatakse. See põhimõte on juba iganenud, et kes oma last armastab, see teda ka karistab. Armastusega ei saa näiteks, põhjendada mõistmatut ja ebaõiglast karistamist. Nüüd ei looda enam ükski pedagoog, et ainult karis-tuse varal suudetakse last ümber kasvatada. Karistus on vaid üks tegur kasvatuses süsteemis. See paistab iseäranis siis silma, kui võrdleme koole, mis töötavad ühesugustes tingimustes ja kus õpilaste materjal on enamvähem ühtlane. Ühes koolis valitseb kord ja puhtus, lapsed on viisakad. Teises on vastuhakkamised õpetajaile harilikuks nähtuseks ja kool ei tea, mis hakata peale ulakatega. Aga kui võrrelda karistusi, mis on neis kooles tarvitusel, siis ei ole korralikus koolis nad raskemad. Koolikorda rikuvad halvad õpetajad sagedasti enam kui halvad õpilased. Riigi Hoolekande kooli Koluveresse kogutakse kokku kõige ulakamad poisid üle riigi, kellega oma kool enam ei saa hakkama. Aga koolis valitseb kord ja ligi 80% poistest paranevad seal. Aga kasvatuses peateguriks ei ole Koluveres karistused, vaid üldine kasvatuses süsteem. Nii on see igal pool — kasvatuses peateguriteks on ja jäävad koolis valitsev vaim, kasvatajate oskus, nende eeskuju ja autoriteet. Muidugi — ka kasvataja ei saa teha imet. Me peame arvestama ka õpilaste dispositsiooni, nende kodust olukorda ja kasvatuses ning neid ümbritseva kes-kuse mõju. Sellepärast võib ka heas koolis ette tulla ulakaid. Ka suurima

Õpetaja väksearvulises õpilasteperes osutus üks õpilane äraandjaks. Aga ei saa salata, et kooli ja kooli vahel on vahe ka kasvatuse suhtes.

Suur tähtsus on kasvatuse süsteemil. Kui süsteemi ja plaani puudumine õpetuses on kahjulik, siis annab see veel kurvemaid tagajärgi kasvatases. Kui igal õpetajal on omad erinevad vaated ja võtted ja neid ei ühtlustata, siis häirib see lapsi. Õpilased korralduvad selle järele, kes on korrapidaja õpetaja.

Hävitavalt mõjuvad kasvatusele ja kooli distsipliinile lahkkelid ja tülid õpetajate keskel. Õpilastel on ses suhtes peenike haistmine. Tihti kistakse tülidesse ka õpilased, kui mitte otse, siis kaudselt, vanemate kaudu. Vastased pooled otsivad endale tuge ja seljatagust seltskonnalt. Mõni kooliringkond meenutab tormist merd, kus õpetajad tõusevad ja vajuvad laastudena. Õpetajad on kutsunud vaimud välja ega suuda neid enam taltsutada. Iga osaline talitab oma võimele kohaselt. Vanemad saadavad kaebusi ja palvekirju ja siunavad vastumeelseid õpetajaid, aga õpilaste osavõtt avaldub mitmesugustes korrarikumistes.

Selle järgi, kuidas väheneb õpetajate autoriteet, kasvavad koolis korra- tused. Lapse hing on väga tundeline aparaat, mis kergesti reageerib välistele mõjudele. Kui laps kuuleb vanemaid kõnelevat halvasti õpetajast, tekib temas antipaatiat õpetaja vastu. Aga õpilane ei jää passiivseks. Tema loo- mus nõuab, et ta peab tegutsema. Tema peab näitama tegudega, et ta õpe- tajast ei hooli. Tema protestib oma käitumise varal ja protest võib võtta väga omapärase kuju. Sellepärast õngi õpetaja isikul koolis otsustav tähtsus. Sellepärast ei saa ka õpetaja jagada oma isikut kahte ossa, nii et ta on klassi- ruumides õpilaste keskel ametlik isik, väljaspool seda aga eraisik, kelle tegu- dega ei ole ei õpilastel, lastevanemail ega õpilasil midagi tegemist. Seepärast seisabki Õppejõudude teenistuse seaduses nõudmine, et õpetaja käitumine koolis ja väljaspool kooli peab olema tema kõrge kutse kohane. Õpetaja ei saa ütelda, et teistel ei ole tema eraeluga midagi tegemist.

Enne kui kõnelda õpilase distsiplineerimisest ja kasvatamisest, peab õpetaja ise olema distsiplineeritud ja kasvatatud. Kultuurilisi harjumusi ja viisakust saab kasvatada ikka ainult kultuurinime. Niisuguseid asju õpitakse kõige rohkem eeskujust. Tahaksin alla kriipsutada, et see käib eriti vii- sakuse kohta. On õpetajaid, kes käituvad õpilastega ebaviisakalt, neid kohel- des säärase sõnadega, mida nad täiskasvanute vastu ei julge ega tohi tarvi- tada. Õpetajal peab olema austust isiku vastu. Ka laps on isik ja väga tun- deline koguni. Lastega peab olema viisakas. Tihti me ei pane end küllalt tähele koolitöös ja nõuame lastelt seda, mis meil endil puudub. Õpetaja ei tohi ise lärmitseada, karjuda ega õpilasi halbade sõnadega mõnitada. Vihane ja ärritatud õpetaja mõjub õpilastesse halvasti. Tihti sünnitab lärmitseva õpetaja nägemine õpilastes nalja ja nad ärritavad teda sihilikult vihale, et saaks näha, „mis ta jälle teeb“. Seda tuleb tihti ette nimelt keskkoolis. On ju õigus, et ka õpetajal on närvid, aga vihastamine ja paukumine ei rahusta närve ega tee ka lapsi paremaks. Ärritatud õpetaja on pealegi liiga kerge otsustama ja karistab mõnikord ülekohtuselt. Õigluse suhtes on laps väga tundeline. Kui ta tunneb, et temaga ei ole käitunud õiglaselt, siis hakkab ta vastu ja tihti toetab teda kogu klass. Enamik konflikte tekib sel korral, kui ärritatud õpetaja ja ärritatud õpilane hakkavad asju „klaarima“. Ärri- tatud laps ei salli, et õpetaja teda käega puudutab. Seda ei või teha isegi lapse silitamiseks ja rahustamiseks. Enne, kui lapsega midagi ette võtta,

on vaja lasta tal rahuneda. Samuti peab õpetaja enne karistamise määramist ikka ära kuulama, mis õpilasel on enda kaitseks ütelda.

Suur osa igasuguseid korrarikumisi on seotud lohakuse ja mustusega. Karistused aitavad siin vähem kui järjekindel harjutamine ja järelevalve. See nõuab püsivat ja kannatlikku tööd. Laste kodudes on veel palju lohakust ja mustust. Laps on sellega harjunud. Sellepärast peab last kohe hakkama õpetama, kuidas pidada korda oma asjades. Asjad ranitsas või kotis peavad olema kindlas korras, samuti peab korras olema sahtel. On hea, kui õpetaja mõni minut enne tunni lõppu laseb korda seada kõik asjad, mida järgmiseks tunniks läheb vaja. Õpetus küll pisut kannatab selle all, aga ka kasvatamiseks peab olema aega ning korrale harjutamine tasub end pikaajale ka õpetuses mitmekordselt. Laste puhtust ja korda tuleb alalõpmata kontrollida. Puudustele ei ole vaja reageerida karistamisega, vaid peab lapsel laskma kohe puuduse kõrvaldada. Sellepärast on ka internaatidel koolide juures suur kasvatustlik mõju. Eriti tuleb järelejätmata nõuda, et lapsed enne söömist pesevad käed. Mida rohkem vaeva näeb õpetaja kultuuriliste kommete harjutamisega, seda vähem on tal vaja rikkuda enda ja õpilaste närve karistamisega ja vanematele kaebamisega.

Teoreetiliselt tunnustame kõik seda pedagoogilist tõde, et laps ei ole suur inime väikeses kaustas, vaid omaette olevus oma hingeeluga ja omapäraste väljendustega. Laps mõtleb teisiti ja tunneb teisiti kui täiskasvanu. Noorsoo jõuavaldused ja röömuavaldused kui ka protestid on omapärased. Noorte juures võtab mõnigi nähtud ulakuse kuju, mis seda tõelikult ei ole. Lapse kavatsused olid kõige paremad, aga nad tulid halvasti välja. Sellel põhjenevad mitmed arusaamatused õpetajate ja õpilaste vahel. Õpetaja tunneb, et õpilane oma kõnega või käitumisega on teda solvanud, kuid õpilane ei teinud seda meelega. Ta ei mõistnud end õigesti väljendada. Oli tegemist noorsoo kohmakusega.

Noorsoo seiklusehimu on loomulik. Poisid tikuvad jõudu katsuma. Las nad katsuvad. Nad peavadki seda tegema, sest mis poisid nad muidu on. Aga õpetaja peab valvama ja säärase korra looma, et kõik sünniks „ausa mängu“ piirides ja et nõrgemaile ei sünniks ülekohut. Samuti on loomulik lapse tung kõige järele, mis sünnitab nalja ja naeru. Paljud ulakused on tingitud just soovist teha nalja. Sellest tuleb aru saada ja seda tuleb juhtida õigetesse raamidesse. Kui me vanad pedagoogid tuleme kokku, tuletame tihti meelde oma kooliea karutükke. Heameelega naerame ka säärase üle, mille pärast me nüüd oma õpilasi kurjasti karistame.

Ka vanal pedagoogil peab olema veel nooruseluld, muidu ei suuda ta aru saada noortest. Me ei suuda muutuda enam nooreks, aga me ei tohi iialgi lasta silmast seda teed, mida me ise oleme nooruses käinud. Noortega tuleb olla kannatlik, eriti nendega, kes on jõudnud murdeikka. Nemand ei ole ju selles süüdi, et kõik nendes käärib. Õnnelik on see kasvataja, kellel veel jätkub huumorit, kes on võimeline õpilastega kaasa naerma ja kes nalja ei solgi. Nüisugusest pedagoogist mõistab noorsugu lugu pidada. Aga häda temale, kui ta ei mõista õiged piire tõmmata enda ja noorte vahele. Lapsed tunnevad instinktiivselt, et nad vajavad juhte, aga juhiks ei saa olla vanamees, kes enda vaid maskeerib lapseks.

Heaks kasvatuse vahendiks on rööm. Rööm on lastele sedasama, mis päike taimele. Suurel osal ulakaist on seljataga röömuta lapsepõlv. Nad on keldritaimed. Toogu kool nad päikesevalgele. Ja lõpuks ei tohi me

unustada, et kasvatame inimesi, kelle kätte usaldame oma rahva ja riigi tuleviku ja kes peavad olema võimelised elus läbi lööma. Seepärast ei tohi meie kasvatuse ideaaliks olla tössikesed.

8.

Kokkuvõttes esitan mõned juhtnöörid noortele õpetajatele.

1. Kui sa ei suuda armastada lapsi ja süveneda nende hingesse, siis jäta õpetajaamet. Ebamuusikaline inimene ei kõlba muusika juhiks.
2. Ära muutu hingetuks vormeliks ja ükskõikseks ametnikuks, kes tunneb ainult käske ja keelde. Katsu olla õpilaste juht ja võita nende usaldus.
3. Värskenda aeg-ajalt oma pedagoogilisi teadmisi. Ükski heinaline ei suuda niita päev otsa, luiskamata vikatit.
4. Ära karda uusi mõtteid. Aga enne, kui hakkad neid teostama, mõtle nad lõpuni läbi.
5. Eelista positiivseid kasvatusabinõusid negatiivsetele.
6. Sea oma kasvatuslikud võtted süsteemi ja ära talita juhuslikult.
7. Ära unusta, et kordamine on õppimise ema ka kasvatuses. Lapsed unustavad palju ja kergesti ka kasvatusel alal.
8. Hoiu kõrgel oma õpetaja autoriteet.
9. Nagu oma autoriteeti, hoiu ka kolleegi oma.
10. Ära sea mõtete lahkuminekute puhul kolleegidega õpilasi või nende vanemaid ülimaldaks kohtunikuks. Omavahelisi tüliasi ära katsu lahendada rahvahäälituse teel, vaid pöördu vahekohtu või aukohtu poole.
11. Ära lase õpilast kasvada endal üle pea.
12. Distsipliini pidamises kutsu koolijuhatajat või teisi õpetajaid appi ainult viimse häda korral. Ära demonstreeri õpilaste ees oma võimetust.
13. Ole õpilaste vastu viisakas. Ära solva õpilast ja ära karju tema peale.
14. Ole õiglane. Kui oled teinud õpilasele ülekohtu, katsu seda heaks teha. Oma vea tunnustamine ei alanda autoriteeti.
15. Ära pea moraalijutlusi ja ära tõrele liiga sagedasti.
16. Karista võimalikult vähe. Kui võimalik, karista tingimusi.
17. Kui saad läbi kergema karistusega, hoidu rängemast.
18. Ära pea pikka viha.
19. Ära karista murdeikka jõudnud noort nagu poisikest.
20. Hoidu massiliste karistuste eest. Ära karista kogu klassi.
21. Hinda kõrgelt õpilaste solidariteeti. Ära sea end sõjajalale klassiga.
22. Ära karista ärritatud olekus. Ära puuduta ärritatud last muul puhul kui õnnetuste vältimiseks.
23. Ära taotle õpilaste üle „seljavõite“.
24. Hoidu šabloonist. Mis ühele lapsele hea, ei ole igakord teisele paras.
25. Ära jäta silmade vahele auvastaseid tegusid.
26. Saa aru naljast ja huumorist.
27. Mõista mõnikord silmad kinni pigistada.
28. Ole ise kohustustes täpne ja õpeta huvitavalt. Ole õpilasele eeskujuks ka eraelus.
29. Paistku sinu päike mitte ainult õigete, vaid ka ülekohtuste peale.
30. Hoiu oma närve.

Algkooli standardlugemik.

O. Parlo.

I

Et kasvatus on teadlik plaanikindel (mitte juhuslik) tegevus, s. o. teadlik meelega mõjuavaldamine lapsesse täiskasvanute poolt teatavas suunas, siis nõuab see kindlaid põhimõtteid ja kauemat aega püsivat teostamise süsteemi ning eesmäärke. Selgusetus, juhuslikkus, järjekindlusetus, kindlate eesmärkide puudumine ning hajuvus on siin aina kahjuks. Kahjuks ongi meil, eriti meie omariikluse algul, puudunud stabiilsus koolitöös ja üldse kasvatuses kauemat aega kehtivad põhimõtted. Prof. Peeter Pöld, meil pedagoogika alal tunnustatud autoriteete, julgeb 1925. a. väita, et meie praegusel koolil puudub üldpedagoogiline selge vaade ja ühtlus kasvatusideaalides ja -eesmärkides (andmeid prof. P. Põllu loengute märkmeist). Viimasel ajal on meil hakatud koolielu stabiliseerima ja selleks otsustatakse esimesi kavapäraseid, veel küllalt tagasihoidlikke samme. Nii näiteks on haridusministeerium tõstnud üles praegu väga aktuaalseks ja peaaegu akuutseks saanud küsimuse — õpperaamatute standardiseerimise. Juba on alustatud ühe kooliastme, nimelt algkooli õpperaamatuid seni kõige ebamäärasemana püsinud liigi — lugemiku stabiliseerimisele.

Kas on aga standardlugemikku meie algkoolis üldse tarvis? Mis on selle positiivseks küljeks? Mis võidaksime standardlugemikuga õppetöö edukuse suhtes algkoolis? Võib-olla kaaluvad selle negatiivsed küljed üles positiivsed? Need on küsimused, mis on saanud aktuaalseks, peaaegu akuutseks veel seda enam, et on avaldatud mõtteid, mis eitavad standardlugemikke. Asetame need küsimused käesoleva kirjutuse tulipunkti.

Igas õppeaines, mis tahab mõjuda kasvatavalt (mitte ainult õpetavalt), peab toimuma õppematerjali kindlaksmääramine juba ühtluse ja ühiste kasvatusesmärkide saavutamise pärast. Nii ongi see tegelikult toimunud enam-vähem kõigi õppedistsipliinide alal, kasuks õppetöö üldisele edukusele ja ühtlusele. Kuid miks ei või seda teha emakeele õpetamisel lugemispalade valiku osalise kindlaksmääramisega, nagu see sünnib standardlugemikus. Väidetakse, et see takistab valiku vabadust ja oleks umbusalduse avaldamine meie õpetajaile, et need ei oskavat ise kohast ainet valida. Nõutakse, et selles jäetagu õpetajaile ja koolidele küllalt vabadust. Kuid miks ei jäeta õppematerjali valik lahtiseks ja individuaalajaks näiteks ka loodusteaduses, ajaloo, maateaduses? Miks küll aga emakeeles?

Võimatu on niisugust valiku vabadust nii ideaalses ulatuses tegelikus elus (eriti aga emakeele alal, kus lugemispalad on pikemad kui näiteks matemaatikas ülesanded) teostada, sest üks õpetaja omaette ei suuda lugemispalade valikul kuigi palju korda saata. Ei suuda seda teha ka kooli pedagoogikanõukogud. Ja kui iga kooli õppenõukogu või iga emakeeleõpetaja suudakski sooritada lugemispalade valiku, siis oleks neid raske õpilastele serveerida. Arvatavasti ei suuda iga õppenõukogu ja õpetaja kirjastada oma lugemikku või lugemispalu õpilastele muul teel paljundada. Nii jääb ikkagi reaalseks paratamatuseks tarvitada valmistrükitud ja ametlikult tunnustatud lugemikke, mis on koostatud üksikute autorite poolt nende maitse ja arusaamise järgi,

ning õpetajal tuleb palad võtta juba piiratud koolis parajasti tarvitada olevast lugemikust. Nii jääb lugemispalade valiku vabadus sel teel küll teoreetiliseks unistuseks, mis on reaalses elus teostamatu.

Agas võib-olla ei rahulda standardlugemik teatava valiku ja liikuvuse nõuet neil korral, kui on tegemist erinevate töötingimustega ja eeldustega, mis ei ole igal pool samad? Ehk muutub säärane lugemik õpilastele igavaks ja võtab võimaluse juurde tuua midagi uut ja värsket?

Standardlugemik niisugusena, nagu see on kavatsatud haridusministeeriumi juures töötava vastava komisjoni poolt, ei teeni ega õigusta kuidagi mainitud kahtlustusi. Muidugi ei tule arvata, et praegu suudetaks lõplikult valida lugemispalu mitmekümneks või sajaks aastaks. Küll pakub aga standardlugemik teataval määral võimalusi kirjanduspalade valiku vabaduseks oma kavatsitava struktuuri juures. Nimelt koosneks väljaantav lugemik kahest osast: 1) põhilugemikust, mille materjaliks oleks kõik see, mis on enam-vähem stabiilne ning püsiva väärtusega ja mille muutmiseks poleks kiiret vajadust; 2) liikuv (vihk-) lugemik, mis koosneks üksikuist vihkudest, kuhu kuuluksid lisana need palad, mida õpetaja võiks valida erinevate töötingimuste ja eelduste korral kas vastavalt elualade, elukoha või teiste printsiipide järgi. Neid palu võib tarbekorral asendada uutega. Niisugune painduv standardlugemiku tüüp ei takistaks lugemiku arenemist, sest uute ilmuvate kirjandusteoste ja ajakohaste palade sissetoomine ning vananenud aine väljalülitamine tooks värskust. Nii ei satutaks raudsesse rutiini, vaid sammutaks kaasa ajaga ja pulseeriva eluga ega suletaks kooliust ilmuvatele väärtteoseile. Agas ka see täiendav ja väljalülitav valik ei tohiks toimuda ühe isiku subjektiivse maitse, vaadete ja meelsuse järgi, vaid siin olgu otsustajaks asjatundjate kogu ühtluse alalhoidmise otstarbel. Nii tuleb sellest paksu ja alati kaasas kantava lugemiku asemel kogu algkooli ulatuses liikuv-lugemik, mille iga üksik vihuke on värsked ja huvitavad. See annab õppetööle küllalt eluligidase ilme ja võimaldab õpetajale valiku paljude vihkude vahel kas vastavalt elualadele (linnainimeste, põllumeeste, randlaste ning meremeeste jt. keskkonnast) või muule printsiibile. Ka pole keelatud standardlugemiku puhul täiendavalt kasutada üksikteoseid, mida leidub kooliraamatute turul.

Kui standardlugemiku teine osa oleks liikuv, valikuvaba ja tihti uuendatav, siis esimene osa oleks stabiilsem oma absoluutsema ja enam-vähem kindlaks kujunenud materjali tõttu. Siin oleks kõik kasvatuslikult kui ka õpetuslikult põhiline nii ilukirjanduslike kui ka reaalseliste palade alal. See osa lugemikust oleks (muidugi tugevas mõttes) kergemini säilitatav ja seda saaksid õed-vennad parandada edasi oma nooremaile õdedele-vennadele. Nii oleksid rahuldatud ka lastevanemad, kes tihti nurisevad sagedaste õpperaamatute muutmise ja uutega asendamise üle. Kuid ühtlasi üheks standardlugemiku heaks küljeks tegeliku elu seisukohalt oleks selle odavus, sest tal on suur levik. See võimaldaks vaesemaile õpilastele koolide poolt anda väheste kuludega tasuta õpikuid.

Standardlugemik ei ignoreeri (eriti selle koostamise faasis) sugugi mitte iga üksiku õpetaja ja pedagoogikanõukogu initsiatiivi, nagu arvatakse, vaid see võib leida teatavalt piires kaastööna rakendamist ja kasutamist. Nii on haridusministeeriumi poolt otse palutud emakeeleõpetajail saata oma kaastööd ja avaldada oma soove lugemispalade valiku jm. kohta.

Kas senine palade valiku vabadus, mille puudumist standardlugemikule ette heidetakse, on meie lugemike enamikule andnud positiivset ning vääruslikku? Kas selles leiduvad palad vastavad algkooliõpilase eale, teotahtele, nooruse optimismile ja üldse lapsemaailmale? Kas selles on märgata ühtlast kasvatuslikku joont (näit. kas või rahvusliku kasvatusalal)?

Et igal ühiskonnal ja riigil on küllalt tähtis osa ja õigus kasvatuseesmärkide määramisel, siis ei või ignoreerida ka rahvuslikku ja riigikodaniku kasvatust. Sellelt seisukohalt on tähtis, et laps kasvatataks rahvusliku kultuurühiskonna liikmeks, s. o. kasvava noore vastoludeta sobitamine meie ühiskonda kõlbluse ja maailmavaate suhtes. Me peame kasvatama lapse ideoloogiliselt ja iseloomult rahvuse veendunud pooldajaks ja kaitsjaks. Lugesipalade valikul tuleb sellelt seisukohalt lähtudes silmas pidada ja rõhutada meie rahvuslike suurmeeste eluteeneid, kujutada positiivselt eesti rahva võitlust poliitilise ja vaimse iseseisvuse eest väerindel kui ka igapäevases ülesehitavas töös ning elus, jutustada helgeid hetki meie rahva ajaloost, näidata Eesti saavutusi tööstuses, põllunduses jm., pakkuda noorsookirjandust, mis on kunstiliselt lähedane meie rahvuse vaimsusele ja mis on võimeline kasvatama teovõimsaid, tahtekindlaid, kõlblaid ja kohusetundlikke kodanikke. Üldse peame valima palad, mis võiksid lapses äratada kiindumustunnet oma kodumaa ja selle rahvusliku kultuuri vastu. Risti üksteisele vastukäivad maailmavaated on sel alal kahjulikud, nagu seda mainis hr. haridusminister kol. Jaakson oma kõnes eesti keele õpetajate V kongressil 29. dets. 1936. a.¹⁾: „Peame vabanema ka parteilistest tendentsidest, sihilikkusest. Omal ajal kool oli poliitilise võitluse tallermaaks ja see on kahjuks jätnud sügavad jäljed“. Emakeel peamiselt ühes ajaloo ja kodanikuteadusega peavad võimaldama maailmavaate loomise. Kuid ühtlase kasvatusesmärgi ning maailmavaate ja ideoloogia saavutamiseks on kahtlemata tarvilik ka teatav ühtlus asjaomaste lugesipalade valikus; vastasel korral võiksime kasvatada äärmisel juhul üksikute isikute poolt mõne vastandmaailmavaate seisukohalt valitud palade järgi riigivastaseid või leppimatuid ja kibestunud inimesi, kes ei sobigi meie ühiskonda. Seepärast tuleb igal riigil paratamatult kõrvaldada oma õpilaste lugemismaterjalist kõik see, mis ei sobi selle rahva üldmaksvale poliitilisele olukorrale, maailmavaatele ja kõlblusele. Riigikodaniku kasvatusel seisukohalt on küllalt tähtis nõuda ühtlust lugesipalade valikus, et saavutada sellega ka ühtlust meelsuse kasvatamises. Nii ongi osalt sellel ja paljudel teistel kaalutlustel standardiseerimine juba toimumas Nõukogude Venes, Lätis, Itaalias ja Saksamaal.

Ei saa jätta mainimata, et kirjandusel, eriti ajaloolisel, on suur tähtsus natsionaal-patriootiliste tunnete arendajana. Kirjandus sisaldab rahva hingeelu, kajastab ta mõtteid, vaateid, kombeid ja kultuurolusid; ta on aidanud õhutada rahvuslikku ülestisundi ja enesemääramist. Rääkimata meie ärkamisaja kirjandusest on meie ajaloolised romaanid olnud suure mõjuga. Meie vabadusvõitluseks löid eelmeeleolu Vilde, Bornhöhe, Saali ja Järve ajaloolised romaanid ja jutustused. Ühelgi muul vaimuvaldkonna alal ei saa õpilasele ehtse rahvustunde olemust suurema selgusega näitlikult seletada ja kasvatada kui siin. Õpilaste teadvuses rahvuslike väärtuste arendamise

¹⁾ Vt. „Eesti Kool“ 1937 nr. 1, lk. 3.

pedagoogiline ülesanne seisneb õpilase rikastamises suurema kujutlusvallaga, mis võiks temas äratada kiindumustunnet oma kodu, kodumaa ja selle rahvusliku kultuuri vastu. Ei tuleks kindlasti jätta kasutamata patriootilise meelsuse kasvatamisel seda tähtsat momenti veel seda enam, et juba üldine didaktika nõuab, et õppematerjal peab olema valitud ühiskondlikust ümbrusest rahvuskultuurilisel printsiibil. Nii on emakeel ühes kirjandusega õppeainete reas esikohal mitte ainult õpilase üldarenemise, tema esteetiliste ja eetiliste tunnete tõstjana, teadmiste andjana, vaid ka rahvuskultuuriliste ideaalide istutajana. Ja seda me peame arvestama lugemisaine valikul; see küllalt tähtis ülesanne aga iga õppenõukogu või õpetaja otsustada jätta võiks mõnel juhul (kui õpetajaks on rahvuslikku meelsust eitav, seda ignoreeriv või sellesse külmasti suhtuv isik) isegi väärsamme võimaldada. Paljud senised algkooli lugemikud ei ole selle eesmärgi taotlemisel alati küllalt sihikindlad, kui rõhutavad rohkem kirjandusesteetiliselt, kirjandusloolist, sotsiaal-eetilist kui rahvuslikku ja samaalikkult printsiipi.

Et kasvatamisel ja õpetamisel peab õppematerjal olema samalt hingelaadilt pärit, missugune on lapse hing, siis peame lugemispalade valikul arvestama lapsepärasuse nõuet. Tähendab: peame pakkuma lugemispalu, mis vastavad laste elamuste, tunnete ja mõtete maailmale või on sellele lähedased, arusaadavad. Vastavalt peaks ka igale kooli- ja arenemisastmele olema valitud oma kirjandus ja omad lugemispalad. Meie lugemike enamiku järgi aga näib, et meil puudub kaaluv eale vastav puht-algkooli ilukirjandus, mis oleks lähedane noorsoopsühholoogiale või vastaks sellele. Juhan Liivi „Varju“, Ed. Vilde „Mahtra sõda“, Aug. Kitzberg'i „Libahunti“ ja paljusid teisi kirjandusteoseid loetakse nii alg- ja keskkoolis kui ka gümnaasiumis, rääkimata sellest, et „Libahunt“ oma pärivuse, tõu, armastuse, armukadeduse ja viha-vaenu jt. probleemide tõttu ei vasta algkooliõpilase eale. Nii 13—14-aastane algkoolikasvandik kui ka 19—20-aastane gümnaasiumiõpilane on asetatud ekslikult sel puhul ühele tasemele. Õpilane, kes peab läbi käima kõik need kooliastmed, tüdineb lõppeks neist ilukirjanduse kontsentritest, sest kolm korda lugeda sama teost, eriti veel siis, kui see ei veetle lugema ja on juba varem loetud ning analüüsitud, on tõesti raske ja nõuab juba tugevat pingutust või veel enam: tekitab loetud pala vastu tugevat antipaatiat. Nii oleme saavutanud vastupidist. Veel halvem lugu on aga luuletustega, milledest üht ja sama esitatakse tihti kõigil kooliastmel, nagu väidab koolinõunik V. Alttoa¹⁾.

Praegu kehtiv algkooli õppekava oli ju õpetajaile ja lugemike koostajaile küll andnud valiku vabaduse, kuid sellest hoolimata pole sellest olnud kasu kuigi suurel määral, sest lugemikesse on võetud palu, mis õppekavade seletuskirjas on toodud ainult näitena. Viimast on võetud peaaegu nagu sundusena. Valiku vabadus ei ole siiski lugemike enamikus võimaldanud lastekohaste palade valikut ja lapsepärasuse ning noorsoopsühholoogia nõude täitmist. Ainult üks esteetiliste ja kirjanduslooliste seisukohtade järgi lugemispalade valik ei saa olla ainumaksev. Ainult kunstiliste väärtuste rõhutamist on algkoolis täiel määral võimatu teostada juba sellepärast, et lapsed pole selles eas kirjandusteoste esteetiliseks mõistmiseks veel küllalt küpsed, nagu seda tõestab M. Meose uurimus „Eesti algkooli lõpetaja. — Algkooli lõpetaja oskused ja teadmised emakeele alal“. Küsimusele, missugune luuletus on kir-

¹⁾ Vt. „Eesti Kool“ 1937 nr. 3, lk. 131.

janduslikult väärtuslikum, kas „Ta lendab mesipuu poole“ või „Isamaa hülgava pinnala paistab“, saadi õigeid vastuseid kõigest 22%, valesid 73%, kuna vastamata jättis 5% õpilastest¹⁾). Nüüsgused testi tulemused ongi ootuspärased, sest laps ei ole sel astmel kunstnik-esteet, vaid pigem realist, sisu jälgija. Meie seniseis emakeele õppekavade seletuskirjades ongi nõutud tubli annus kunstilis-psühholoogilist kirjandusõpetust, mistõttu ka lugemikes esteetilise valiku printsiipi on eriti rõhutatud. Laps näeb aga selle printsiibi järgi valitud teoses kõigepealt sisu, mitte aga vormi. Näiteks meie lugemikes sageli esitatud Fr. Tuglase „Inimese varju“ lugedes ei naudi laps selle viimisteldud stiili, vaid katsub jälgida novelli sündmustikku, mis on antud juhtumil äärmiselt masendav ja süngene, aga ka ähmane. Ja „Inimese vari“ on algkooli lugemikesse valitud nähtavasti vist küll esteetiliste nõuete seisukohalt, mitte aga arvatavasti selleks, et näidata, kuidas ema ravib sõjast naasnud poja pähe selle mõrvarit. Alkooli kirjandusõpetuse puhul peame aga veel kord rõhutama, et esteetistel väärtustel üksi pole siin domineeriv koht ja need pole sel astmel kasvatuspeaesmärgiks. See aga ei tähenda veel, et neid väärtusi ei tule algkooli lugemispalade puhul sugugi hinnata.

Tähtsam peaks olema kasvatuslik moment. Tähtsam on, et me ei kasvataks lastest elueitavaid, pessimistlikke ja tahtejõuetuid inimesi. Sellele vastavalt ei saa me lubada lastel lugeda nende kõige õrnelmail ja vastuvõtlikumail eluaastail, millal neil kriitikameel pole arenenud, kõike täiskasvanu lektüüri, vaid peame siin püstitama teatavad vaimu tervishoiu nõuded. Peak-sime vältima pedagoogiliselt sobimatu, ebakõlbelise, pessimistlikku ning elueitavat laadi, ebatäpset, alaväärtusetunnet tekitava, süngene ja pahelise ning lapse hinge häiriva sisuga teoste käsitlemise, olgu need kas või üleesteetilised või kui suurelt ja kuulsalt kirjanikult tahes. Peaaegu kõigis seniseis algkooli lugemikes (ja ka algkooli emakeele õppekavades) pole aga seda lihtset laste vaimu tervishoidu arvestatud. Seda tööka mainib muide ka hr. haridusminister kol. Jaakson²⁾): „Kavades peegeldub peamiselt enese alahindamine, pessimism, nukrutsemine ja kurtmine oma kurva mineviku ja sotsiaalse viletsuse üle.... Lugemikum... nõretavad pessimismist, sotsiaalsest viletsusest. Näiteks ühes 1935. a. ilmunud lugemikus kahekümnest palast leidsin kümme, mis kõnelevad sotsiaalsest hädast ja milledes tegelaste lõpp on traagiline. Täiskasvanuile võib seda kui reaalelu pakkuda, lastesse mõjub see aga masendavalt... Miks räägime oma ajaloost ajnult kui orjaajast? Meie ajaloos on ju ka palju helgeid hetki — loetagu kas või M. Metsanurga „Ümera jõel“ või A. Mälgu „Läänemere isandad“. Kõnelgem neist! Vabanegem pessimismist! Pessimism ei tohi domineerida meie noorte maailmavaate kujundamisel! Igasugune halb tendentslikkus peab kaduma!“

* Meie lugemike enamikus leiamegi järgmisi ebasobivaid palu, millest suur osa on toodud emakeele õppekavade seletuskirjades valiku näitena — eeskujuna: A. Kallas „Üks kõikide eest“, A. Kitzberg „Neetud talu“, Juhan Liiv „Muldmäe Mats“, O. Luts „Kapsapää“, J. Mändmets „Katkiraiutud kaljas“, E. Peterson „Ühe härja elulugu“, A. H. Tammsaare „Mäetaguse vanad“ ja „Vanad ja noored“, Ed. Vilde „Kupja-Kaarli adjastaadid“ jt. Neis teis esineb elu varjupooli ja palju negatiivset, millest laps oma kriitilise meele arenematusena ei oska välja lugeda autori poolt rõhutatud eetilisi ideid.

¹⁾ M. Meos „Eesti algkooli lõpetaja. — Algkooli lõpetaja oskused ja teadmised emakeele alal“, Tallinn 1936, lk. 32.

²⁾ Vt. „Eesti Kool“ 1937 nr. 1, lk. 3.

Süngus ja pessimism jääb siin domineerivaks ja tekitab õpilases norutunnet. Olgu toodud sellest ainult mõned näited. A. Kallase novellis „Üks kõikide eest“ jääb peategelane pidalitõppe ja eemaldub elava surnuna ühiskonnast. A. Mändmetsa novelli „Katkiraiutud kaljas“ peategelane lõpetab elu enesemõrvaga. Ed. Vilde jutustusel „Kupja-Kaarli adjastaadid“ puudub üldse kandev idee, sest vana mehe teenistusest hülgamisega ja lootusetult uue teenistuse otsimisega näidatakse ainult vanainimese elu tarbetust ja ääretut pessimismi, lõppeks Kupja-Kaarel sureb ühel niisugusel lootusetul teenistuseotsimise käigul lumehange, — igatahes ükski laps ei tahaks enesele niisugust saatust ihaldada. A. H. Tammsaare „Vanad ja noored“ ei kõlba üldse lastele lugemiseks, sest see kujutab peaaegu ainult inimeste närusust, tigidust, kiuslikkust ja muid halbu omadusi, mis ei mõju nooresse (ühes peategelase surmaga liigse töö tagajärjel) õilistavalt, vaid pigem masendavalt. O. Lutsu „Kapsapää“ on laste jaoks liiga jäme-naturalistliku huumoriga ja tõmbihingelised tegelased oma madalate egoistlike püüetega ei sobi kriitikata ja ebaküpsele noorele. Ernst Petersoni „Ühe härja elulugu“ võib eestlasest talupoja asetamisega looma seisukorda tekitada lapses alaväärtusetunnet.

Kokkuvõttes on suurem osa jutustusist masendavad, pessimistlikud ja lõpevad tihti surmaga, nagu oleks surm lapse elus kõige esinemissagedasem nähtus ja vastaks parimini tema eale ja kalduvustele. Nii lõpevad surmaga „Katkiraiutud kaljas“, „Käkimäe kägu“, „Vari“, „Inimese vari“, „Vanad ja noored“, „Kupja-Kaarli adjastaadid“ jt. Sageli on esitatud liiga paheline, sünge ja varjupooltega elu („Vanad ja noored“, „Kapsapää“, „Üks kõikide eest“, „Neetud talu“ jt.), kusjuures tegelasteks on ülekaalus jõuetud vanakesed, talutaadid ja -eided (Sauna-Ants, Muldmäe Mats, Mäetaguse vanad, Kupja Kaarel, Punasoo Mari jt.). See elu on aga noorte olemusele võõras, sest ollakse ju 10—15-aastased, mitte aga raugad, kelle elu on loojenemas. Need on jutustused kõige vaesema kihi (enamikus sauniku) elust, täis halli igapäevast kohmitsemist, jõuetut rabelemist, eluviletsust, vaevlemist, suremist ja kaduvusetunnet, mis ei paku õpilasele midagi tõstvat, huvitavat, innustavat ega eeskujuandvat. Näib nagu ei olekski meie rahva hulgas jõukaid taluperemehi, meremehi, kaupmehi jt. elukutseid peale popside ja nagu oleks meie elu suur viletsus, mis võtab elu algavalt noorelt kas või elutahte, kui teda toidetakse domineerivalt osalt niisuguse kirjandusega. Kui me kutsume õpilase hinges ellu teatava kompleksi kujutlusi ja elamusi, siis ei tohiks need olla alahindavad, alavääristavad, õpilase hinge häirivad ja kahjustavad. Võib-olla on mõnel üksikul juhtumil tegelik elu isegi neid küllalt võimaldanud, milleks siis neid veel juurde lisada või suurendada ning last nii vara ära rebida lapsemaailmast.

Neil nähtustel ei ole suurt väärtust inimese kujundamisel. Aga veel enam: need ei vasta noorte huvidele ja hingeelule. Noorsoo ellusuhtumine ei ole pessimistlik, elueitav, vaid pigem optimistlik, sest noored on täis elurõõmu, tegevustungi ja teotahet ja sellele peaks võimaldatama leida ka vastavaid väljendusi ja eeskujud nendele lugeda antud kirjandusest ja lugemispaladest. Lisaks me peame kasvatama optimistlikke, elujaatavaid ja tahtejõulisi inimesi. Seepärast tuleb õpilasi nii kasvatusesmärkide kui ka vaimu tervishoiu nimel hoida elu öö- ja varjupoolte, pahede, sünge ja pessimistliku kirjeldamisest. Tuleb pakkuda enam lapsekohaseid, positiivseid ja optimistlikult häälestatud teoseid. Kirjanduses ja üldse lugemispalades tuleb rohkem esile tõsta rahvusliku kasvatuses põhimõtet, äratada õpilastes suurte eeskuju-

dega sangarlikkust, töötahet, tööaustust, tööetikat, pakkuda rohkem jõulisi ja aatelisi isikuid (jõuetute vanakeste asemel).

Et emakeel on üldse kõigi rahvaste juures õppeainete hulgas esikohal oma kasvatuslike väärtuste tõttu, siis ei tohiks kuidagi haridusministeeriumile (kui järelevalveasutusele) ja koolitegelastele olla ükskõikne, mis selle tähtsa õppedistsipliini all õpetatakse. Meie lugemike aine peaks olema hoolikalt ja ettevaatlikult valitud ega tohiks see kuidagi sisaldada rahvuskultuuri seisukohalt kahjustavat, ebaesteetilist, ebaeetilist ja lapse eale mittevastavat. Meie senine algkooli lugemike vabalt täitmine on olnud juhuiline ja ebamäärane: üks autor on sellesse paigutanud üht, teine teist materjali oma subjektiivsete vaadete, soovide, maitse ja meelsuse kohaselt. Kui see ülesanne jätta veel valiku vabadust soovijate tahtmist mööda üksikuile õpetajale või õppenõukogudele, siis kujuneks seisukord veel kaootilisemaks. Olgu siinjuures muide toodud üks näide sellest, missugused palad mõnikord lugemikesse valitakse arvestamata laste arenemisastet, esteetilisi ja eetilisi nõudeid. Ühes meie tuntud lugemikus algkooli VI õppeastale on serveeritud O. Lutsu följeton „Tuhande-aastane maadam ja Läänemere poisike“, milles loeme järgnevat: „Maadam söi, jõi ja magas palju, tülitsetes vahel oma seaduslike ja mitteseaduslike meestega ning üldse püüdis lõbusalt veeta oma aega... Ja just sama päeva õhtul, kui maadam voodis lamas ja sünnitamisvaludes vaevles, tuli tema teinepool koju... Siis kõlas kõva pauk, mis terapöidi maadami juurest eemale paiskas nagu korgi õllepudeli eest ja sundis teisedki arstid kokkunult taganema — üsna ootamata oli maadam kaheteistkümne ilusa poisiga maha saanud...“ Antud följeton on küll patriootiliselt häälestatud, kuid ta on allegoorilist laadi ja selles sisalduvaid sümboleid ja allegooriaid on lapsel kohe lugedes raske mõista ning lahti mõtestada, vaid ta võtab need algul sõnasõnalt ja otseselt nende groteskses labasuses ja jämedas naturalismis. Oleks ju päris kurioosum algkooliõpilast nii vara sünnitamisega tutvustada.

Seniseis lugemikes (ja üldse õppekavade seletuskirjades ka näiteina nimetatud) on suhteliselt suures ülekaalus enneisesivsusaegne ja vanem kirjandus. Algkooli astmel ei tohiks aga ajalooline distants teose väärtuse hindamisel mängida väga tähtsat osa, kuna hilisemas produktsioonis peaks leiduma suhteliselt vähemalt niisama palju või veel rohkem väärtteoseid. Ei tohiks lähtuda valitava pala kirjandusloolise tähtsuse seisukohast, vaid tähtsam peaks olema kasvatuslik moment (sobivus vastavale eale, positiivsus, eetiliste motiivide esinemine jne.). Iga teos peab esijoones olema suure kasvatava mõjuga. Ainult kirjandusajaloolise väärtusega teose esitamine algkoolis surmab õpilases huvi kirjanduse vastu. Seepärast tuleb lugemikku valida ka seda, mis on ilmunud meie iseseisvuse ajal ja eriti viimasel ajal väärtuslikku (näit. ajalooliste romaanide katkendeid). Muuseas pole mõtet emakeele tundides käsitleda ilukirjanduslikku teost täies ulatuses, sest kirjandusõpetuse ülesandeks algkoolis on peamiselt huvi äratada kirjanduse vastu, mitte aga selgitada üksikteoseid. Tihti on täielik teos koguni ebalappesepärane ja jääb õpilasele arusaamatuks või esineb selles motiive, mille esitamine on sellel astmel kahjulik.

III

Meil ei ole seni kujunenud kindlat luuletuste või üksikute kirjanike tabavate väljenduste ja tsitaatide kontingenti, mida tunneksid ja oskaksid

tarvitada meie kooli lõpetanud õpilased. Eriti ühiste lauldavate luuletuste tundmise järele on suur praktiline tarve ühislaulude laulmise puhul. Paha-tihti ei osata meil kogunemistel, pidudel, koosviibimistel mõne üldlaulda-va luuletuse sõnu rohkem kui vaevalt ühe salmi võrra. Sageli aga meie selts-konnas jorutatakse laulda venekeelseid laule, mida vene koolist läbi käinud vanem põlv hästi tunneb, või tsiteeritakse vene või saksa kirjandusest terav-meelsusi, aforisme, kõnekäände, tabavaid väljendeid või vanasõnu. Pealt-vaatajale (välismaalasele) võib see jätta mulje, nagu ei tuntakski meil oma-keelset kirjandust ega austatakski oma rahvuslikku kultuuri, vaid nagu ole-ksime ikkagi veel osalt venestunud või saksastunud. Ka meie kirjanike väljen-dused ja meie oma kõnekäänud ja ütlused võiksid tungida harituma publiku sekka, muutudes seal nagu teisiks vanasõnuks. Niisugune oma vaimse kul-tuuri assimileerumine või imbumine rahvasse aitaks tõsta meie rahvuslikku omapära ja lugupidamist selle vastu. Sellise kirjandusliku raudvara kujune-mine on võimalik ainult siis, kui koolides on tarvilisel enam-vähem ühtlased, standardiseeritud lugemispalad ja luuletused. Kindlaks määratud parimate ja tüübilisemate kirjanduspalade lugemine soodustaks ja arendaks seda järje-kindlalt. Võib-olla üteldakse, et meil ei leidugi neid. Kuid siingi ei tarvitse olla nii pessimistlik. Meie kirjandus oma parimais saavutustes suudab siiski pakkuda häid proosapalu ja luuletusi, mis tuleks ainult laialdase materjali hulgast välja noppida ja õpilastele serveerida.

Mis puutub kavatsetava standardlugemiku lugemismaterjalisse, siis ei või see olla ühekülgelt ilukirjanduslik, nagu seda olid senised valikuvabad algkoolide vanemate (V ja VI) klasside lugemikud. Standardlugemikus pea-vad palad olema võimalikult mitmekesised: need ei või pakkuda ainult tundmusi, ilu nautimist, vaid ka muid väärtusi (et oleks arvestatud inimest kui tervikut). Seepärast tuleb ilukirjanduse kõrval esitada ka reaalinelist lugemismaterjali. See õpetaks ilukirjanduse kõrval hindama ka lihtset proosat ja proosakeelt, veel seda enam, et laps on sellel astmel enam realist kui kunstnik-esteet või fantast. Reaalinelised palad nõuaksid sisu täpsemat jälgimist kui ilukirjanduse puhul ja mõjuksid seetõttu tähelepanukasvatavalt ja õpilaste pealiskaudsust ning pinnalist sisu edasiandmist vähendavalt.

Reaalineliste palade lugemine oleks ka üheks kaudseks teguriks, mis aitaks algkoolis vältida fantastiliste, sõnade ilutulestikuga võrtsitatud lüüriiliste, aga mõttelagedate kirjandite sepitsemist. Reaalineline pala harjutaks õpilast nägema ja tarvitama ka kainet ja selget tarbestiili. Sisult mitmekesise materjali lugemise oskuse omandamine nõuab teatavat harjutamist ja ettevalmistamist. Kui loeme emakeele tunnis ainult ilukirjanduslikke töid, siis ei harjuks õpi-lane ka hiljem elus lugema reaalsisulisi populaarteaduslikke teoseid, sest erine-vad ju eelmised oma kontsruktsioonilt palju viimaseist. Algkool ei suuda ju oma õpilasi kogu eluajaks varustada teadmiste ja oskustega, veel seda enam, et kõik aeg-ajalt täieneb ja kunagi kaugemas minevikus omandatud kooliteadmised jätavad inimese pankrotti, kui ta ise ei täienda oma teadmisi vastava populaarteadusliku kirjanduse kaudu. Seepärast peaksime õpilastele andma reaalsisuliste palade kasutamise kaudu oskust jätkata oma haridust ka pärast kooli lõpetamist. Praegu loetakse meie avalikes raamatukogudes (kooli-nõunik H. Summer'i andmeil¹⁾) ühekülgelt peamiselt ainult ilukirjandust, kuna aga populaarteaduslikud ja kutsealised teosed kedagi ei huvita. Vali-

¹⁾ Vt. „Eesti Kool“ 1937 nr. 1, lk. 54.

des aga standardlugemikesse reaallainelisi palu, harjutame õpilasi lugema ka populaarteaduslikke töid, võimaldades neil tulevaste lugejatena raamatukogude kaudu täiendada ja jätkata oma haridust inimese olemusele ja tarbeile vastavalt mitmekülgsele, mitte aga ainult ühekülgsele ilukirjanduslikult. Lisaks reaallainelised palad hoiavad õpilase elulähedase, maapealse, ega tee neist tarbetuid ja ülitundlikke unistajaid ja fantaste.

Vastavalt sellele nõudele viidagu lugemikku peale ilukirjanduse ka lugemisvalu meie kodumaa ajaloo, muinsusest (näit. endise aja tööriistust, riideist, ehteist, sõjariistust, maalinnadest jm.), hõimurahvaist ja nende elust, maateadusest, (ühes reisikirjelduste ja avastuslugudega) loodusloost, toodagu kirjeldusi tehnika võidukäigust meie rahva tööst ja tegevusest (tööstusest, ühistegevusest jne.), lookesi kunstist, usust, kõlblusest jm. Sellele tuleks meeeldi lisada veel meie suurmeeste ja tähtsamate kirjanike elulugusid, mälestusi ja memuaare. Pedagoogiliselt oleks just suurmeeste elulugudel suur väärtus, sest siin oleks rakendatav eeskuju kasvatav mõju. Nende kaudu saame lapses tõsta lugupidamist kõrgemate väärtuste ning aadete vastu ja kasvatada iseloomu.

Eespool mainitud reaallaineliste palade lugemine õpetab last leidma palju huvitavat ja omapärast meie omast maast, rahvast, tema tööst (soode kuivatamine, asundamine, põlevkivitööstus jne.) ja ajaloo ning aitaks õpilast siduda meie rahvusliku kultuuriga, tõstaks armastust töö vastu ja lugupidamist töötajate vastu üldse. See aitaks kaasa ka rahvuslikule optimistlikult häälestatud kasvatusel, kui me näitame oma maa väärtusi, oma töö saavutusi, helgemaid hetki oma ajaloo, ilusat oma loodusest, maastikust, kunstist. Kogusummas aitaks see tõsta lugupidamist ja armastust oma kodu ja isamaa vastu, kõigepealt aga aitaks kaasa meie alahindamise kompleksi ja lugemikes seni demonstreeritud eluviitsuse hävimisele ning kõige selle ülehindamise kaotamisele, mis tuleb võõrsilt.

Nooremais klassis tuleks kirjanduslike palade kõrvale paigutada ka ümbertöötatult koduloo ainet. Reaallainelisi palu sel astmel praegu tarvitada olevais lugemikes juba leidubki.

Niisugune standardlugemik, kus enamvähem kõigilt aladelt on palasid koos, mis on ühtlaselt häälestatud, aitab tõsta õppeainete vastastikust mõju (korrelatsiooni). Iga aine omandatakse kindlamalt tema sideme tõttu ühise ainega. Nii aitab see õpetuse jõudu kontsentreerida ühe aine — emakeele ümber, mis on teiste hulgas kesksam, kasvatuslikult esikohal ja tähtsam. Niisuguste põhimõtete järgi koostatud standardlugemik aitaks meil hoiduda paljude ainete hajuvuse eest ning võimaldaks taotella ühtlasi kasvatusesmäärke, eriti aga meelsust. Nii avaneb soodus võimalus emakeele tunni kaudu õpilasi kasvatada oma riigi ja rahvuse veendunud pooldajaks ja kaitsjaks.

Meie algkooli lugemike materjal on praegu väga ebamäärane ja ebauhtlane, rääkimata ebalastekohaste, tihti pessimistlike, rahvuslikku kasvatust vähe rõhutavate ja ainult (kõrgemais klassis) ühekülgsele ilukirjanduslike palade valikust. Et emakeeles puudub ühtlane lugemismaterjal, siis ei saa olla stabiilsust ka õppetöös ega ühtlust selle tulemustes. Standardlugemikuga, kui see teostab eelmainitud põhimõtteid, muutuks emakeeleõpetamine ühtlasemaks, eesmärgi- ja sihikindlamaks, kui see oli seni. Sest juhitud ühest keskkohtast, suudaksime ühiste lugemispalade kaudu tekitada ühiseid psüühilisi elamusi ja tundeid, ühtlasi arusaamisi, mõisteid, vaateid, mõtlemisviisi jne. Kahtlane on kas ühise arusaamise puudumisel, erimeelsusel, väga erinevate

vaadete ja üldse kõikide sõja puhul kõikide vastu ja selle süvendamisega kasvatamisel suudaksime endile üksikult ja oma kodumaale teha head, veel seda enam, et miljonilise rahvana vajame sada korda rohkem ühist jõudu, mõtlemissüüsi ja ühist armastust oma isamaa vastu.

IV

Standardlugemikul on ka puhtpraktilisi väärtusi. Ühtlase õppematerjali tõttu on õpilasel kergem jätkata oma õpinguid teise kooli siirdudes. Seejuures jääks emakeele lugemik samaks ega tuleks vanemaid teenimatult karistada uue lugemiku ostmisega. Ka oleks järgmise astme koolide (täiendus-, kesk- ja kutsekoolide) õpetajail kergem korraldada ühtlase õppematerjali alusel vastuvõtueksameid või muidu kohaneda oma õpilastele. Koolinõunikel oleks aga tarbekorral rohkem võimalusi korraldada kõigile õpilastele kohandatud testi algkoolide taseme hindamiseks ühtlase alusel või üldse oleks emakeele ühtlaseks hindamiseks rohkem alust. Kindlate pedagoogiliste põhimõtete järgi koostatud lugemik juhiks õpetaja tegevust läbimõeldud rada mööda ja väldiks üldse üksikul õpetajal pimesi kobamist ja katsetamist. Kui meil kujuneb standardlugemiku kaudu enam-vähem kindlaks luuletuste, ilukirjanduslike teoste ja muude lugemispalade raudvara, siis see kahtlemata võimaldab kergemini koostada ka meetoodilisi käsitlusraamatu, mis tegeleksid juba stabiilseks kujunenud materjaliga, nagu see seni on sündinud teistes maades, kus iga üldiselt tarvitusel oleva õpperaamatu juurde on kirjutatud oma meetoodika. Nii saaksid ka meie paremad lugemispalad, eriti aga ilukirjanduslikud teosed, leida hea meetoodilise käsitluse. Siis oleksime sellega jõudnud sammu edasi meie kooli- ja õppetöö produktiivsemaks muutmise suunas.

Et standardlugemiku palad valib haridusministeeriumi poolt selleks määratud komisjon, mis koosneb koolitegelastest ja vastavaist spetsialistidest, s.o. paljudest isikuist, siis see asjaolu võimaldab subjektiivse lugemispalade valiku vältimist. See annab standardlugemikule objektiivsema laadi. Seevastu üksiku autori poolt koostatud lugemik võimaldab enam subjektiivset momenti lugemispalade valikus: nii saavad üksikud isikud lugemiku kaudu maksma panna oma maitse, subjektiivsed veendumused, oma meelsuse ja mõjutada noori võib-olla erinevas või koguni väärast suunas, mis oleks kasvatustöö ühtlasele kahjuks ning häiriks püsivust koolitöös. Hariduselu rajamine püsivale alusele on meil riigi praeguse stabiilse vundamendi ehitamise ajal siiski suurema ja olulisema tähtsusega, kui seda arvatakse.

Arvatavasti ka kompetentsete isikute kogu suudab lugemispalade valiku alal ikka enam korda saata kui üksik lugemiku koostaja, kes vähemalt ei suuda haarata nii laialt ja tutvuda kõige nii väga mitmekesise materjaliga meie ajakirjanduse, ajakirjade, populaarteaduslike tööde ja muude väljaannete veergudel, et sellest leida ja otsida sobivat. On ju haridusministeeriumil töö sooritamise ja korraldamise võimalused märksa paremad ja suuremad, hankides muide selleks üle riigi kõigi emakeeleõpetajate kaastööd, soove ja ettepanekuid koostatava standardlugemiku kohta. Nii sugune ankeet annab lugemikule laiemat kandvust ja teataval määral demokraatliku (ühistöö) joone (sest siin on tegu „rahva“ häälega). See oleks paljude isikute arvamiste ärakuulamine ja nende arvestamine tarbekorral. Igatahes annab see avaldatud ettepanekute, soovide ning mõtete ja kaastöö näol palju materjali, mis on kasulik standardlugemiku koostamisel. Nii ei saaks tähele panemata jääda kasvatuslikult pari-

mad, aga seni tarvitamata jäetud lugemispalad, ja see tõstaks üles palju uut ja värsket. Lisaks sellele on pöördutud mitmete meie kunstnike, arvustajate, inseneride ja teiste spetsialistide poole tööstuses, ühistegevuses jm. palade hankimiseks teatavalt aladelt. Tõsi küll, osa sel teel (eriti teadlastelt) saadud materjali tuleb ümber töötada lapsepäraseks ja lihtsemaks, kuid siis on nii- viisi saadud kõige objektiivsem ja tõetruum pilt mingist käsitatavast alast. Ka kirjanikelt on palutud lastekohaseid lühijutte, laaste, kirjeldusi, vesteid ja muid palasid neilt aladelt, mis seni on olnud lugemikes esitamata või on esitatud puudulikult, kuid mis osutuvad lugemiku seisukohalt tarvilikuks.

Nii saaks täita enam-vähem kõik seniseis lugemikes olevad lüngad küllaltki huvitavate ja kohaste paladega. Ehk küll lugemispalade valik õppeaastate järgi on raske ülesanne, siiski need laiad kaastöölise hulga peaksid arvatavasti võimaldama hoolika lugemispalade valiku, mida edukalt võiks rakendada koolitöösse, ilma et siin esineks suuri vääratusi.

Mis puutub aga standardlugemiku teksti jaotusse, lehekülje suurusesse, kaustasse, trükisse (tähtede kujusse ja suurusesse) ja muude raamatu välimusse puutuvate küsimuste lahendamisse, et see vastaks lapse tervishoiule, tajumisvõimele, hõlpsasti loetavusele jne., siis selleks on pöördutud vastavate teadlaste (arstide ja psühholoogide) poole nende küsimuste katseliseks ning teaduslikuks lahendamiseks ja läbitöötamiseks, et saadud tulemusi edukalt kasutada standardlugemikus. Arvatavasti on üksikul autoril, kes koostab lugemikku, seda kulukas ja raske teostada.

Standardlugemik võimaldaks müües ka suure jõukulutuse kokkuhoiu. Selle asemel et antaks välja paljud paralleelsed lugemikud, milleks on tehtud nende raamatute eraldi olles palju kulutusi igatühe toimetamise, eraldi trükkimise, honorari tasumise, levitamise ja muude kulude näol, oleks palju ratsionaalsem koostada kas või samade isikute poolt ainult üks lugemik. Nii oleks autoril isiklikku jõukulutust vähem, ei läheks asjatult suuri summasid trükikuludeks, raamat oleks odavam ja paljude isikute koostöö või tööjaotuse viljana ka parem.

Nii on standardlugemikul küllalt positiivseid külgi, mis aitavad algkoolis õppe- ja kasvatustöö edukust tõsta. Ka on tal mitmeid plusse praktilise elu seisukohalt, mis kinnitavad veel rohkem ta tarvilikkust just eriti algkoolis.

Mis puutub aga üldisesse (ka teiste) õpperaamatute standardiseerimisse, siis tuleks hoiduda liiga kiirest ja hoogsast tegevusest sel alal juba sellepärast, et meie kool on ümberkorraldamise ajajärgus, kus pole õppekavadki välja kujunenud ega stabiilsed. Standardiseerimisega võib kõige enim siiski algust teha algkoolis, kus õppekavad on enam-vähem kindlaks kujunenud, kuna aga keskkoolis ja gümnaasiumis oleks selle poolest suuri raskusi.

Teiselt poolt õpperaamatute standardiseerimine aitab mitmeti kindlustada ka stabiilsust ja ühtlust koolitöös, nagu seda põhjendatult väidab dr. E. Markus¹⁾: „Sellega algame küll okstest ja oksakestest, kuid nende kaudu jõuame tüve juurde: õpperaamatute standardiseerimine seab üles õppekavade püsivuse nõude, sealt siirdume koolitüüpide püsivusele. Alates peenusist tutvume stabiliseerimise meetodikaga ning hiljem võime asuda eduga põhiküsimuste stabiliseerimisprobleemile.“ See oleks üks õpperaamatute stabiliseerimise kaugemaid ja kaudsemaid eesmärke, mis aitaks vältida liiga sagedasi õppekavade muutmisi ja ümbertöötamisi.

¹⁾ Vt. „Püsivus koolitöös“ „Päevaleht“ 12. III 1937, lk. 2.

Mis puutub aga käesolevas kirjutuses algkooli õpperaamatuist seni kõige ebamäärasemana püsinud liigi — lugemiku stabiliseerimisse, siis ei tohiks siin küll olla kaaluvaid põhjusi jätta emakeele kui teiste õppeainete hulgas esikohal oleva ja rahvusliku kultuuri seisukohalt tähtsaima õppedistsipliini õppematerjali (lugemispalade) valik seniselt selgusetuks ja ebakindlaks. Eks ole ju selgus, järjekindlus ja püsivus ennekõike õppe- ja kasvatustöös ter- vitatavad.

Geomeetria praktiliste tööde korraldamisest.

J. Sütt.

Kehtiva õppekavaga on keskkoolidele tehtud kohustavaks prakti- liste tööde korraldamine geomeetria alal. Sellega tahetakse geomeetria õpetamist viia elule lähemale ja näidata selle aine rakenduslikku külge, mida tuleb kõigiti tervitada. Kuigi prakti- lised tööd nõuavad õpetajalt rohkem aega ja tööd, tasuvad õpi- laste huvi ja edu selle vaeva siiski mitmekordselt. Kahtlemata on senini mõnigi õpetaja omal algatusel tegelnud sel alal ja oleks huvitav kuulda, kas on asja korraldatud süstemaatiliselt ja missugused töökavalised kogemused on tekkinud aja jooksul.

Sellepärast julgen mõttevahetuse algatamiseks avaldada isiklikke har- rastusi Tartu Õhtuses Ühisgümnaasiumis. Juba 1925. aastal, olles soetanud mõned üksikud riistad, asusin teostama mõõtmisi vabas looduses. Esialgsed katsetused kandsid juhuslikku ilmet, sisaldades ainult tavalisi trigonomeetrilisi kauguse ja kõrguse mõõtmisi III ja IV g. klassiga. Et tööd pakkusid õpi- lastele suurt huvi ja oli otse märgata, et selle abil kasvas arusaamine geomeetriast ja lugupidamine aimest, siis hakkasin järgmisil aastail laiendama tööala, võttes kavassee pindalalised mõõtmised II g. klassis ja viimaks ka konstruktiivsed tööd I g. klassis. 1928. a. kujunes juba täielik välistööde kava I kuni IV klas- sini. Kava püüdsin koostada nii, et temas esineksid tööd võimalikult kursuse igast peatükist.

Kava täitmisel tuli töötada käsikäes teoreetilise kursusega. Sügisesi töid ei saanud teostada enne oktoobrit materjali puudusel, kevadisi aga mitte enne maid kliimalistel põhjustel. Kummalgi sesoonil tuli siis võtta läbitöö- tamisele kõik senini õpitud materjal.

Rööbiti kava loomisega oli vaja soetada ka kohaseid riistu. Alguses võis in veenduda, et selline komplitseeritud riist nagu teodoliit pole õpilastele kohane, sest ta vajab rohkesti aega ülesseadmiseks, olles konstruktiivselt keeruline, transportimiseks tülikas, kergesti vigastatav harjumatu is kät es ja kõigele lisaks liiga kallis. Samadel põhjustel osutus ebapraktiliseks ka nivelliir- aparaat. Nende asemel võtsin siis tarvitusele lihtsad riistad, nimelt silinder- goniomeetri (pantometri) ja joonlaudeklimeetri. Ristsihtide määramiseks osutus parimaks riistaks prisma-ekker (8-tahuline), mis võimaldab pimekaa- mera tõttu kaugemale viseerimist ja annab ka 45°-lisi nurki. Raskusi tekitas kiirte-lause demonstreerimine, sest vastavaid riistu polnud üldse olemas. Topograafias tarvitatakse küll mitmesuguseid riistu tahhometrilisteks mõõt-

misteks, kuid need kõik on äärmiselt komplitseeritud spetsiaalriistad. Õpilane vajab aga riista, millest paistab eeskätt välja geomeetiline struktuur, mitte tehniline. Ei jäänud muud üle kui hakata ise töötama riista konstrueerimise kallal. Nii tekkis kaks kohast riista, nimelt kõrgusemõõtja ja kaugusemõõtja liikuvate liinealide kombinatsioonidest. Muidugi ei pretendeeri kõik need riistad väga suurele täpsusele; kuid tuleb pidada silmas, et õpilastöodes ei peagi esikohal seisma täpsuse tagaajamine, vaid riista kasutamise oskus, temast arusaamine ja mõõtmisvõtete tundmaõppimine. Küllaldase harjumise juures on võimalik ka ülalloeeldud riistadega saada rahuldavat täpsust, näiteks goniomeetriga mõõtmisel nooniuse abil viga ei ületa 2, eklimeetriga loodimisel viga ulatub paari sentimeetrit, milliste vigadega võib täiesti leppida. Katsetamisel olen võinud veenduda, et ka kõrgusemõõtja ja kaugusemõõtja annavad õige häid resultate. Kõigi nende riistade vooruseks on asjaolu, et nad ei nõua palju aega ülesseadmiseks, kuna täpne loodisasend ei ole nende juures väga oluline.

Evides ainult ühe komplekti riistu, tuli esialgu käia töötamas üksikute rühmadega, sest pole soovivat panna töötama üle 10 õpilase korraga, kui tahetakse rakendada iga õpilast ja vältida pealtvaatamist. Aja jooksul jõudsin suurendada komplektide arvu ja nüüd võib ühel ajal töötada kogu klass 4—5 rühmas. Et täita õppekava nõudeid, tuleb kõigil keskkoolidel hakata sisustama geomeetria kabinetti ja soetada 4 komplekti riistu.

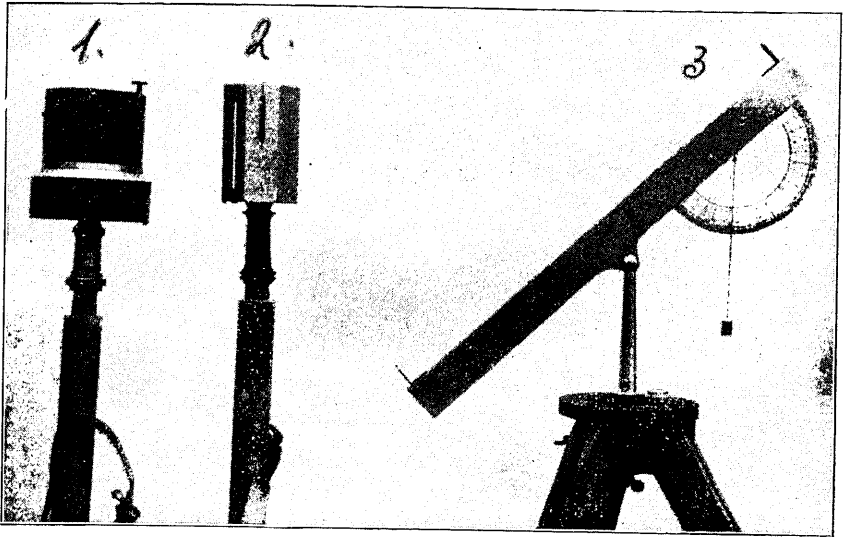
Ühte komplekti kuuluvate riistade koostis peaks olema järgmine:

1. Sihitikud (10 t.)	Kr.	10
2. Tähispulgad (10 t.	„	5
3. Mõõtlint (terasest 20 m.)	„	30
4. Goniomeeter (pantomeeter).	„	50—70
5. Ekker (metallprisma)	„	20
6. Eklimeeter (metallist)	„	15
7. Mensuul	„	5
8. Kõrgusemõõtja (hüpsomeeter-met.)	„	50—70
9. Kaugusemõõtja (telemeeter-met.)	„	50—70
10. Alidaadliineal	„	3
11. Diopterbussool (ei ole hädavajaline)	„	10
12. Nivelliirlatt	„	5
13. Statiiv (metallpeaga)	„	10
14. Statiivkepp (ekkerile)	„	2

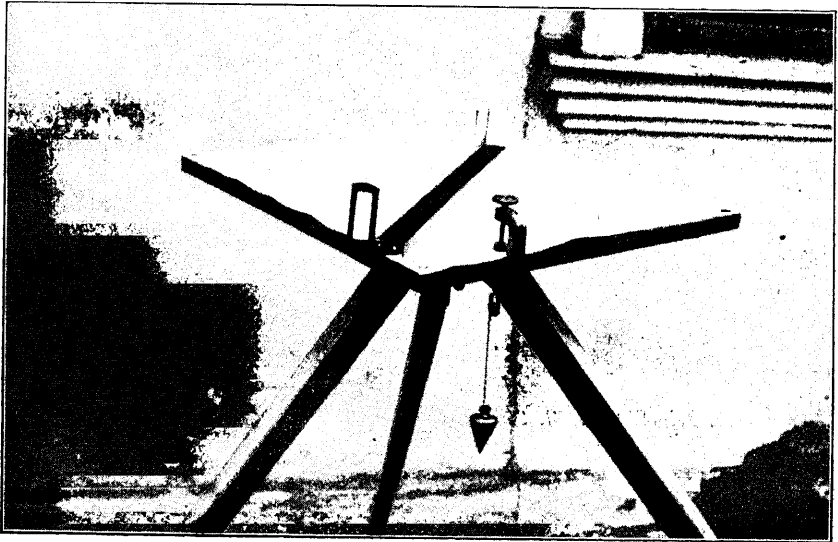
Kokku Kr. 265—325

Sihitikud peavad olema värvitud kas valge-punaseks või valge-mustaks silmapaistvuse otstarbel. Tähispulkaadeks tarvitavad maamõõtjad metalloraseid, kuid õpilastele on sobivamad värvilised puupulgad, et nad ei läheks kergesti kaduma. Kõik tikud ja pulgad peavad olema varustatud raudotsadega. Harilikud mõõtpaelad pole kohased, sest nad muutuvad märjaks saades kiiresti kõlbmatuks ja katkevad kergesti. Küll võib ka teraslint murduda, kui talle sõlm sisse lastakse, mis õpilaste käes juhtub väga kergesti, kuid teda on võimalik parandada klammerdamisega. Igaks juhuks peab alati olema kaasas rauast kruviklamber lindi ajutiseks sidumiseks. Statiiv võib olla ühine kõigile riistadele. Selleks olgu statiivi peas 12-mm läbimõõduga auk, kuhu pistetakse varrasriistad (eklimeeter, mensuul, telemeeter, hüpsomeeter), kinnitades neid alt lehtkruviga. Goniomeetri ja ekkeri jaoks tuleb kasutada

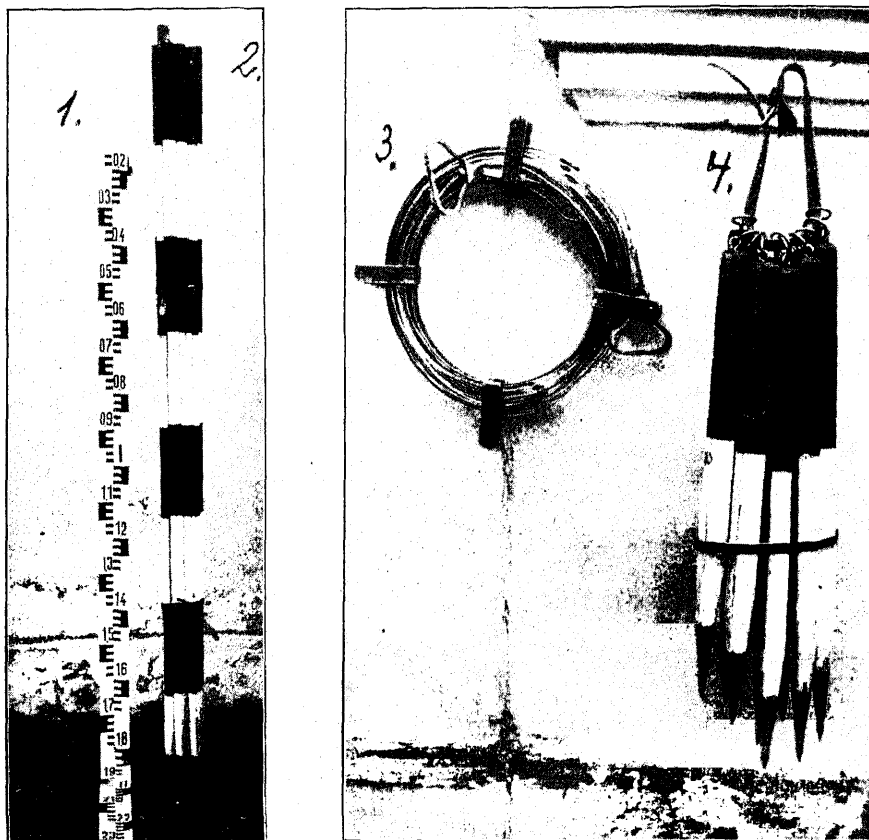
1. Goniometer. 2. Ekker. 3. Eklimeester.

Mensuur.

statiivis puupulka (sõrme), mille otsa pistetakse riist. Ekkerit ei ole siiski otstarbekohane kasutada statiiviga, mis on tülikas edasi-tagasi nihutamisel. Sellele riistale sobib paremini sõrmeotsaga statiivkepp. Olles varustatud vastavate rihmadega, on viimane ühtlasi sobiv ka sihitikkude kimpu sidumiseks ja kimbu kandmiseks. Tähispulgad peavad olema varustatud rõngastega, et neid saaks kanda kimbus traadi või rihma otsas.

Tartus valmistab üks äri küll mõningaid riistu, nagu statiive, mensuule, alidaadliineale, nivelliire, nivelliirlatte, kuid peale nivelliirlattide on nad kõik tarvitamiseks kõlbmatud, lagunedes kiiresti, ega täidagi sageli oma otstarvet,

1. Nivelliirlatt. 2. Sihitikud. 3. Mõõtlint. 4. Tähispulgad.

näit. nivelliir. Nähtavasti pole konstruktor neid tegeliku töö juures katsetanud. Minul on peale mõõtlindi, goniomeetri, ekkeri ja bussooli kõik enda konstrueeritud riistad ja need on osutunud kõigiti vastupidavaiks ja otstarbekohaseiks. Ka oleks võimalik kodumaal valmistada goniomeetrit ja ekkerit, kui nad ei oleks välismaa patendikaitse all. Riistade valmistamine peaks toimuma kollektiivselt, et saada neid odavamalt. Arvan, et sel teel ei

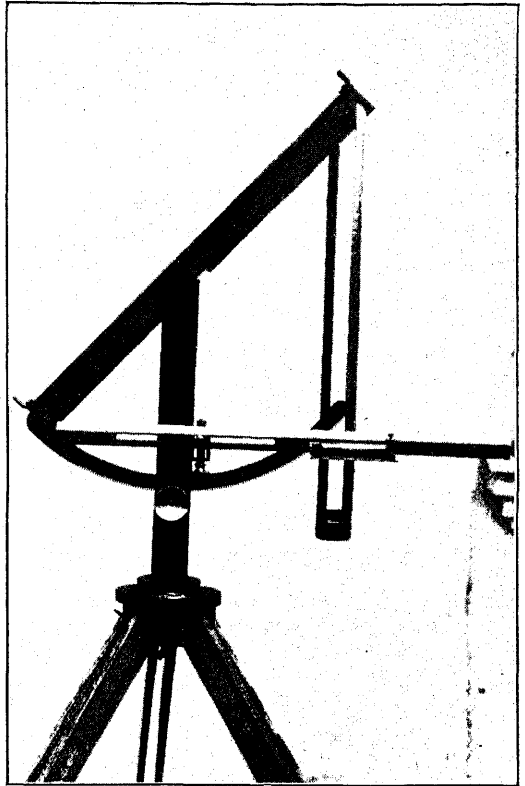
tuleks komplekti hind üle 200—220 kr. Kollektiivset valmistamist saaks ehk korraldada Haridusministeeriumi kaasabil asjatundliku juhatus ja järelevalve all.

Lõpuks peatuksin tööde kava juures.

Ülalloeteldud riistadega on võimalik teostada järgmisi töid

III kl.

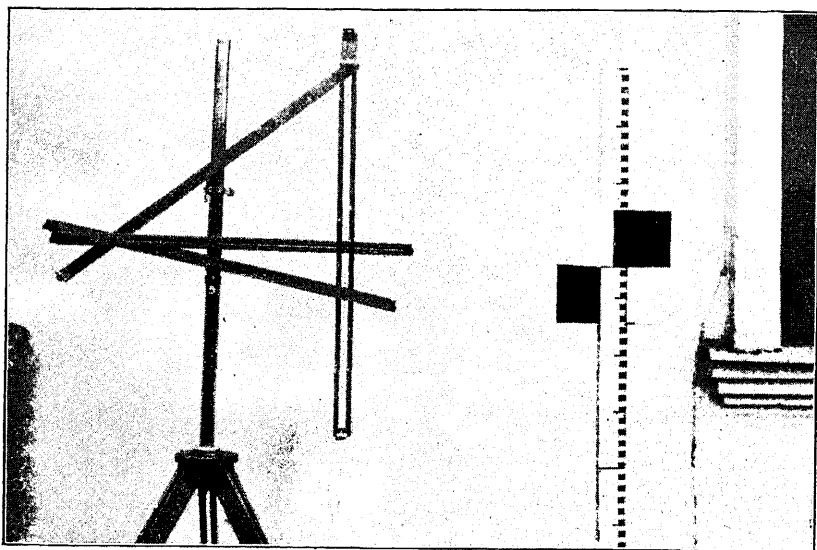
1. Sihtide ajamine.
2. Rööpsiht (goniom., ekkeri ja mõõtlindi või ainult mõõtlindi abil).
3. Ristsiht (ekkeri või mõõtlindi abil).
4. Nurga poolitamine (ekkeri ja mõõtlindi või ainult mõõtlindi abil).
5. Takistatud kauguse määramine sihi pööramisega (täisnurkse või võrdhaarse kolmnurga abil).
6. Jõe laiuse määramine sihi pööramisega täisnurkselt (ekkeri abil).
7. Kõrguse määramine sihi pööramisega maapinnale (eklimeetri abil).
8. Takistatud kauguse määramine ülekandega rööpsihiile (kongr. lausete abil).
9. Sihi pikendamine teisele poole tõkkeid (kongr. lausete abil).
10. Viljapuuai planeerimine (võrdkülgse kolmnurga rakend.).
11. Sümmetria (ekkeri ja mõõtlindi abil).
12. Nelinurkade konstruktsioone.

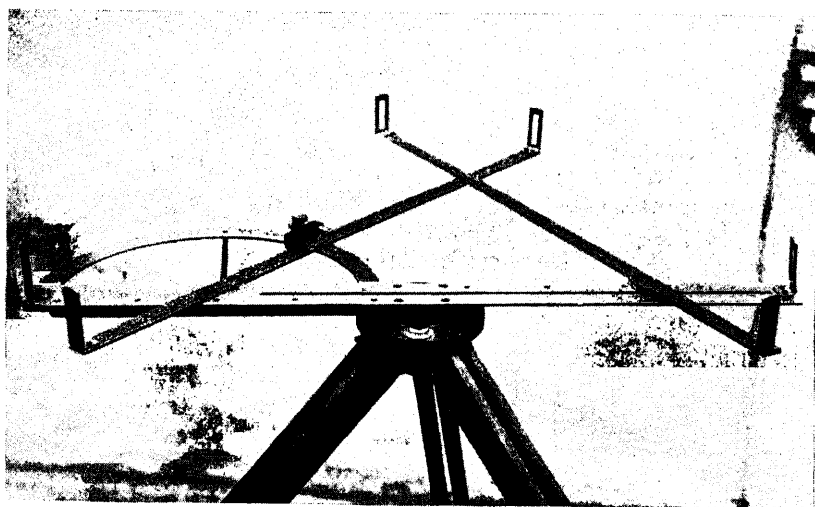
Kõrgusemõõtja (hüpsomeeter) I.

IV kl.

1. Kõrguse mõõtmine (hüpsomeetriga).
2. Kauguse mõõtmine (telemeetriga).
3. Jõe laiuse määramine (telemeetriga).
4. Projektsioonplaanistamine (ekkeriga).
5. Kontuurplaanistamine (goniomeetriga).
6. Bussoolplaanistamine (itineraar).
7. Mensuulplaanistamine.
8. Krokeerimine.
9. Maaloodimine ja profileerimine.
10. Takistatud kauguse määramine (Pythagorase lause abil).

Kõrgusemõõtja II.

Kaugusemõõtja (telemeeter).

Tartu Õhtugümnaasiumi õpilased välistöödel.

11. Pindalade määramine (analüütiline).
12. „ „ (Heroni lause abil).
13. „ „ (agromeetriga joonisel).
14. „ „ (võrkkattega joonisel).
15. Hulknurkade teisendamine (planeerimine).

V kl.

1. Kauguse määramine	}	Täisnurkse $\triangle$ f-de abil.
2. Kõrguse määramine		
3. Jõe laiuse määramine	}	Sinus- ja koosinusl. abil.
4. Kauguse määramine		
5. Kõrguse määramine		
6. Jõe laiuse määramine		
7. Pindalade määramine (pindlause abil).		
8. Mõõtmisi pinnamudelitel (klassis).		

Osa kavasse kuuluvaid töid on avaldatud musterülesannetena O. Pärliraamatus „Ruumi algõpetus“ I ja II. Maitse ja võimaluste järgi võib iga õpetaja kava täiendada või koondada.

Tööde teostamine sünnib järgmiselt. Väljas toimub kõigepealt koha vaatlemine ja ülesandete kujutlemine, siis tehakse skits, millel märgitakse mõõtmisele tulevad elemendid, sest püüdes kasutada kujundite kõiki omadusi, tuleb hoiduda üleaarustest mõõtmistest. Ainult kontrolli otstarbel võib mõõta lisaelemente. Mõõttandmed kantakse skitsile. Pärast toimub kodus maastaapjoonistamine puhtalt ja arvutamine.

Sellised praktilised tööd annavad terve rea positiivseid tulemusi. Õpilane harjub vaatlema loodust geomeetrilise pilguga, saab praktikat tehnilises joonestamises, õpib geomeetriat hindama praktilise distsipliinina, saab eelkooli õpitu rakendamiseks pärasises elus ja, mis peasi, süveneb ainesse korralikumalt ja huviga ning vabaneb sissejuurdunud eelarvamusest geomeetria ja üldse matemaatika valemite kasutusest ning eluvõrusest.

Jooni Soome koolide matemaatika ja füüsika õpetusest. *)

Dr. N. Kallio.

Ene kui hakkam esitama jooni Soome koolide matemaatika ja füüsika õpetusest, oleks põhjust anda teatav üldpilt Soome keskkoolidest ja gümnaasiumidest. Kuna matemaatikaõpetajad hästi saavad aru arvudest, püüan niipalju kui võimalik kasutada statistikat mainitud pilti moodustades. Keskkooli on Soomes praegusel ajal 233, kuna a. 1870 neid oli 75, a. 1900 — 96, a. 1910 — 138 ja a. 1920 — 164. Eriti vabadussõja järele on siis koolide arv kiiresti kasvanud, ja see juurdekasv on sündinud just maakoolide arvel. Aastal 1870 oli 75 koolist vaid 3 soomekeelset, ent aastast 1920 alates on soomekeelsete koolide arv kasvanud 160-st 185-ni, kuna rootsikeelsete arv on jäänud endiseks, nimelt 45. Soomekeelseid on siiski praegusel ajal kõigest 79,4% koolide üldarvust, kuna rootsikeelseid on 20,6%. Kuna rootsikeelseid elanikke on meie maal ainult umbes 10% kogu maa rahvastikust, on meil järelikult rootsikeelseid koole suhteliselt palju. Selline ebaühtlane suhe oleneb peamiselt ajaloolisist põhjustest, osalt sellest, et suur osa rootslasi elab linnades, ja veel lisaks sellest, et soome keele rääkijad ei esine keelepoliitikas ühise parteina. Läänud sügisel oli koolides kokku umbes 50000 õpilast ehk enam kui kunagi varem. Soomlasi oli 82,6% ja rootslasi 17,4% kogu õpilaste arvust.

Maa 233 koolist on 144 erakoolid, neid riik abistab aastas klassi kohta 37000—42000 margaga, millele lisandub kutseliste õpetajate abiraha.

Soome „õppe-koolidest“ (keskkoolidest) on suurim osa ühiskoolid ja selline koolilaad ongi säärases harvalt asustatud maas kui Soome omal kohal, sest väiksemad linnad ja kirikukülad vaevalt saaksid mõteldagi poeg- ja tütarlaste jaoks eri koolide asutamisele. Esimene soomekeelne ühiskool sai läinud aastal viiekskümnenda-aastaseks. Nüüd on ühiskooli 163, poeglaste-koole 32 ja tütarlastekoole 38. Igaüks neist koolist võib olla täieliku klasside arvuga või evida ainult kas alamad klassid (nõndanimetatud keskkooli ulatuses) või gümnaasiumiklassid. Täieliku klasside arvuga kool tavaliselt on kaheksaklassiline; riigi tütarlaste lütseumid ja mõned erakoolid on siiski üheksaklassilised. Gümnaasiumiklassidesse kuuluvad kõigis koolides kolm klassi.

Kooliseadus on aastast 1872, kuid mitmeis selle punktides on loomulikult tehtud palju muutusi. Nõnda siis koolide praegused õppekavad on peamiselt aastast 1918, mil vene keel, mida tol ajal oli üle 40 tunni nädalas, sai vaid nn. harudesse jagatud riigi lütseumes vabatahtlikuks aineks. 1928. a. seadus tegi võimalikuks ka kuueklassilisel rahvakoolil põhjendavate keskkoolide asutamise, kuid sellised koolid ei ole leidnud pooldamist, võrreldes teiste koolitüüpidega. Viimaseil aastail ongi olnud tähelepanev, et eriti maal tegutsevad kolmeklassilised keskkoolid püüavad muuta oma koolitüüpi neljaklassiliseks. Nüüd parajasti käsitellakse Soome Eduskunna valitsuse koolireformi ettepanekut, mille järele kogu rahvakoolil baseeruv seitsmeklassiline kool saaks koolide peamiseks aluseks, kuid mille järele

*) Soome haridusnõuniku dr. N. Kallio ettekanne VI matemaatika-, füüsika- ja kosmograafiaõpetajate kongressil Tallinnas, 4. jaanuaril 1937.

eriti neis linnades, kus on suuremal hulgal koole, võiksid nende kõrval tegutseda ka mõned vanatüübilised või rahvakooli 4-dal klassil baseeruvad 8-klassilised koolid. Pärast seda kui Eduskund on reformi otsustanud, tõusevad loomulikult õppekavad kui ka muud koolide seesmisse tegevusse puutuvad asjaolud uuesti ausse.

Selle ülevaate järele, mis sunniviisil paratamatult on jäänud vaid peajooni käsitlevaks, tahan nüüd siis asuda matemaatika, füüsika ja keemia seisukoha lähemale arutlemisele.

Alguseks tuleks kõnelda tundide arvust, mis on Soome koolides antud matemaatikale, füüsikale ja keemiale. Piirdun siin peamiselt nn. harudesse jagatud riigi lütseumidega, kuna see on selles suhtes kõige ülevaatlikum. Mainitud lütseumi keskkooliosas on 5 klassi, kolmes gümnaasiumiklassis aga kaks eri haru: reaalarhu ja klassikaharu. Erakoolides on siiski tavaliselt vaid üks haru, nimelt reaalarhu. Keskkooliastmel on matemaatikale määratud esimeses klassis 5 tundi ja teistes 4 tundi, kokku 21 nädalatundi, ja gümnaasiumi reaalarhu igas klassis 5 nädalatundi ja klassikaharus 3 tundi nädalas. Järelikult reaalarhu õpilane saab kooliajal 36 nädalatundi matemaatikaõpetust ja klassikaharu õpilane 30. Füüsika õpetus algab neljandas klassis, kust kolme nädalatunniga läbi võetakse lühike katseline ülevaade füüsikast ja kosmograafia peajooned. Viendas klassis on samuti kolm nädalatundi, mida kasutatakse peamiselt keemia ja elektri õpetuse tõhusamaks kordamiseks. Gümnaasiumi reaalarhus on igas klassis kaks nädalatundi füüsikat, kus põhjalikumalt ja laiaulatuselisemalt tutvutakse füüsikaliste nähetega ja põhiteooriatega. Klassikaharu õpilasile on gümnaasiumiklassides füüsika samuti kui joonistuse õppimine vabatahtliku valiku alusel, s. o. nad võivad neid vahetada kas prantsuse või vene keelega. Suur osa õpilasi siiski valib füüsika ja joonistuse, kuna füüsika võib neil kergendada nende ülikooli astumise eksamite sooritamist reaalseis.

Raske on seletada lühidalt, mida Soome koolides õpetatakse matemaatika, füüsika, keemia ja kosmograafia alal. Seepärast piirdungi vaid mõnede loomupärasemate peajoonete mainimisega.

Matemaatikas kasutatakse esimest ja teist klassi täiesti ja peamiselt ka kolmandat klassi aritmeetika õpetamiseks. Kuna õpilased astuvad kaheksaklassilisse, veel sagedamini aga kuueklassilisse kooli pärast algkooli neljanda klassi lõpetamist, siis ei ole nad aritmeetikat veel täielikult ära õppinud. Kuna õpilased tulevad eri algkoolidest, suuremais linnades sageli ka ettevalmistuskoolidest, siis õpetatakse ühise põhja saavutamiseks ainet põhjalikult algusest peale. Peastarvutamisele pööratakse seejuures erilist tähelepanu.

Algebra kursuse õpetamist alatakse neljandas klassis. Põhimõistete selgitamisele pööratakse erilist tähelepanu, nii et gümnaasiumiklassidesse siirdudes õpilased on vaid tutvunenud juurimisõpetusega ja mõistavad lahendada I astme võrrandeid ühe tundmatuga. Läänud aastal ilmunud uusimas õpperaamatus on graafilisele kujutamisele antud algebra põhialuste selgitamises väga tähtis koht. Gümnaasiumiklassides õpitakse viimaseks logaritme ja nende kasutamist, differentsiaal- ja integraalarvutamist aga ei esitata üldse koolides. Selle asemel pööratakse tähelepanu analüütilise geomeetria algõpetusele, eriti sirgjoone ja parabooli omadusile.

Tõeline geomeetriaõpetus algab kolmandas klassis ja esiteks võetakse läbi propedeutiline kursus, mille järele siirduetakse süstemaatilisele esitusele. Viimasel ajal on süstemaatilise korralduse ühtlust hakatud teataval määral maha

kauplema. On nimelt muuseas esitatud nõudeid, et vähemalt keskkoolis oleks pidanud rahulduma tähelepanul põhjeneva kujutiste omaduste uurimisega või et keskkooli geomeetria õpetus peaks olema keskendatud kujutavale geomeetria. Neid nõudeid siiski ei ole veel rahuldatud ja vaevalt sünnib see lähemal ajal.

Geomeetria kursuses lõpeb trigonomeetriaga, millest lühemas harus õpitakse lisaks põhikäsitlusile vaid täisnurkseid kolmnurki, kuid pikemas käsitellakse nürinurkseile kolmnurkadele lisaks veel laiemalt goniomeetrilisi mudeleid.

Matemaatika ulatuse määravad aastal 1916 kinnitatud õppekavad. Need on niivõrd avarad, et õpperaamatute autoreil ja õpetajail on olnud täiesti vabad käed õpetatava aine valimisel ja arendamisel. Tähtsa aluse õpetusele annavad loomulikult siiski õpperaamatud. Möödunud aastani on olnud soomekeelsete õpperaamatute hulgas esimesel kohal koolinõunik Lars Theodor Nevanlinna ja ta venna, normaallütseumi ülemõpetaja Otto Vilhelm Nevanlinna uuendatud õpperaamatud. Nende olulisimaid põhijooni on täpe ja ühtlase matemaatilise terviku edasiandmine õpilasele. Nende õpperaamatute olemasolu on põhjustanud vahest suuremalt osalt seda rahulolematust, mida suure publiku ja ka mõnede õpetajate poolt on kuuldavale toodud matemaatikaõpetuse kohta. Meie õppekava võib vaevalt nimetada liiga laiaulatuseliseks, kuid teataval määral liiga teoreetiline see tõenäoliselt on olnud, kuigi arvustuse laad oleneb palju sellest, mida just peetakse teoreetiliseks. Peab arvesse võtma, et kõik, mis on teoreetiline, ei ole sellepärast veel eba-praktiline, ega teiselt poolt kõik, mis on praktiline, ei ole sellepärast veel tingimata ebateoreetiline.

Siiski on arvustus mõjutanud seda, et möödunud aastail on ilmunud uusi matemaatika õpperaamatuid, milledes õpilaste väimset arenemistaset on katsutud endisest rohkem arvestada. Seda, et Soome koolide matemaatikaõpetajad on olnud küpsed sellele muudatusele, osutab uute õpperaamatute kiire levimine.

Matemaatikaõpetuse arvustamises on viimaseil aastail mindud nii kaugemale, et on nõutud, et matemaatika oleks gümnaasiumiklassides vabatahtlik õppeaine. Nõnda peeti just paar aastat tagasi õpetajate koosolek, kus sellele ettepanekule sai osaks võrdlemisi suur poolehoid. Ka mõned matemaatika õpetajadki olid selle poolt, minu arvates peamiselt sel põhjusel, et saada niihästi õppemeetodi huvides kui ka üliõpilaseksamit silmas pidades sellist õpilasarühma, kes harrastaks matemaatikat rohkem kui tavaliselt. Tõenäoline on siiski, et lähemal aastail toimivas koolireformis ei teostata säärast matemaatikata haru.

Siirdun nüüd füüsika, keemia ja kosmograafia õpetuse käsitlemisele. Eespool olen juba maininud neile aineile jäetud tundide arvu. Füüsikast õpetatakse keskkoolis ühe aasta ja gümnaasiumiklassides umbes kahe ja poole aasta kestel kõiki füüsika osi käsitlevaid alasid, keskkoolis lühemalt ja, niipalju kui see võimalik, katsele põhjenevalt, gümnaasiumiklassis antakse ühtlasem pilt füüsika seadusist ja nähtusist, kusjuures katsete kõrval tarvitatakse ka matemaatikat abiks. Keemias, milleks kasutatakse peaaegu üks kooliaasta keskkooli viimses klassis, keskendutakse peamiselt anorgaanilisele keemiale, orgaanilisest keemiast võetakse läbi ainult üsna olulise tähtsusega kohad. Kosmograafia on praegusel ajal, füüsikale ja keemiale jäetud väikese tundide arvu tõttu, kõrvale jäetud, kuid paljudes koolides säästetakse sellele siiski umbes kolm nädalat aega.

Mainisin, et füüsikale ja keemiale on jäetud nüüdisajal liiga väike tundide arv. Tulevases koolireformis siiski kõrvaldatakse see puudus teataval määral, sest aastal 1932 valmistunud koolikomitee arvamuses, mis siiski sihtis enam kuueklassilisele, kogu rahvakoolil baseeruvale koolile, tehti ettepanek, et kuueklassilises koolis oleks keskkooli osas 8 tundi praeguse 6 tunni asemel ja gümnaasiumiklassides ka 8 tundi praeguse 6 tunni asemel. Sel viisil saaks ka viimasele gümnaasiumiklassile aega keemia õppekava süvendamiseks, mille puudumist praeguses koolis peab aine tähtsuse tõttu pidama ebaõigeks.

Füüsika õpetuse tõhusus oleneb suurelt osalt sellest eksperimentaalsusest ja näitlikkusest, milles kursus läbi võetakse. Siin mõjuvad kindlasti kaasa ka õpetaja kasutada olevate vahendite rikkalikkus ja laad. Eriline õppeaeg ainult füüsikale ja keemiale või ühiselt füüsika, keemia ja loodusloojaoks on 67 protsendil Soome koolidel, laboratoorium õpilaste töötamiseks on vaid 23 protsendil, peamiselt täiesti uutel koolimajadel. Veevärk on kolmes neljandikus koolides, gaasivalgustus umbes viiendikus ja elektrivalgustus peaaegu kõigis, nimelt 97%, milline viimati mainitud protsentide arv samal ajal osutab, kui ühtlaselt ka maakonnad on nüüdisajal Soomes juba elektrifitseeritud.

Õppeabinõude poolest on üldiselt riigi koolid paremini varustatud kui erakoolid, aga ka esimesed jätavad nii mõndagi veel soovida. Õppeabinõude saamist on palju hõlbustanud erilise füüsikaliste esemete valmistus- asutuse tekkimine Helsingis, sest peale selle et see tehas on võinud müüa oma tooteid palju odavamalt kui välismaised tehased, on see arendanud paljusid õppeabinõusid endisest praktilisemaks ja otstarbekamaks.

Viimaseil aastail on füüsika ja keemia õpetamises pööratud erilist tähelepanu õpilaste laboratoorseile töödele keskkoolis. Selleks on Soomes arendatud ka omad sarjad. Laboratoorsete tööde vahenditega on varustatud füüsika alal umbes 30% koolidest, keemia alal ainult 23%, teised koolid on selles suhtes alles puudulikud. Laboratoorsete tööde korraldamist õpilastele on seni praktiseeritud ühel või teisel viisil umbes 40 protsendis koolides, keemias jälle 32%. Paljudes neis on siiski alles katsetatud nende töödega, mitmes koolis aga kuuluvad need juba oluliselt füüsika ja keemia meetodite hulka. Esimene soomekeelne raamat, mis käsitleb õpilaste laboratoorseid töid, ilmus a. 1930, minu arvates samal semestril kui Ernst Kilksoni vastav eestikeelne raamat. Keemia õpilastööde raamatuid on ilmunud kaks, mõlemad a. 1932.

Füüsika laboratoorseis töödes pööratakse peamist tähelepanu selliseile katseile, millede lõpptulemuseks on mingi tõendus või füüsikaline seadus, keemias jälle ainete ja ühendite tähtsamaile omadusile viitavatele katseile. Keemilisi analüüse tehakse koolides väga harva, ega piisakski selleks praegu kasutada olev aeg.

Olles andnud mingisuguse üldpildi Soome matemaatika-, füüsika- ja keemia-õpetusest, oleks põhjust mainida ka midagi neist eksameist, mida korraldatakse Soome koolides. Tähtsaim neist on üliõpilaseksam. Sinna kuuluvad aprilli alguses toimuvad kirjalikud eksamid ja osalt enne neid, osalt pärast suulised eksamid. Kirjalikke eksameid, mis on üheaegselt kõigis koolides ja millede teemad määrab eriline üliõpilaseksami toimkond, peetakse matemaatikas, emakeeles, rootsikeeles, saksa keeles ja nõndanimetatud reaalinetes. Matemaatika eksamil on kümme ülesannet, milledest tavaliselt viis on aritmeetika ja algebra, neli geomeetria ja trigonomeetria alalt ja üks füüsika ülesanne. Et sooritada rahuldavalt matemaatikaeksamit, peab eksami-

nand vähemalt kolm ülesannet õieti lahendama. Muis aineis antakse õpilasile üles vastata küsimustele usuõpetuse ja filosoofia, ajaloo, füüsika ja keemia, loodusloo ja maateaduse ning majandusteaduse alalt — üldse siis viie ainerühma alalt. Näiteks on füüsikas ja keemias kuus küsimust, millede hulgas keemiale kuulub üks. Et sooritada rahuldavalt eksam neis aineis, peab õpilane rahuldavalt vastama kolmele niisugusele küsimusele, mis kuuluvad kahte eri ainerühma, või hästi vastama kahte sama ainerühma kuuluvale küsimusele. Küsimuste üldarv, milledele tuleb vastata, on 10. Neil eriarvudel on sihiks panna õpilast keskendumata ja süvenema teatavasse üksikuisse küsimusisse. Uute määruste järele ongi õpilaste ühe vastuse eest saadud keskmine punktide arv tähelepanuvõrralt kasvanud.

Kui õpilane kevadel ei ole sooritanud mõnd kirjalikku eksamit rahuldavalt, ta võib sügisel teha järeleksami. Kui ta ka sel korral ei saa läbi, peab ta järgmisel kevadel võtma osa kõigist kirjalikest katseist.

Kirjalike katsete põhjal saab üliõpilas-eksaminand oma üliõpilastunnistusse punktide arvu, mis võib kõikuda viiest viieteistkümmeni. Umbes 50 protsenti eksaminandidest saab punktidearvu seitsmest üheksani. Umbes 13 kuni 20 protsenti eksaminandest kukub kevadel matemaatika-eksameil läbi, kuna läbikukkujate üldarv on umbes 30 protsenti.

Suuliselt eksamineerib koolis aineõpetaja, kuid koolivalitsuse esindajal on õigus eksamil juures olla. Senini on seda õigust väga vähe kasutatud. Suulises eksamis saadud hinded pannakse õpilase lõputunnistusele.

Keskkoolestmelt gümnaasiumiklassidesse siirdudes ei korraldata mingisuguseid eksameid. Paar aastat tagasi määras siiski koolivalitsus kõigile keskkooli lõpetajaile kirjalikud eksamid matemaatikas. Nii saadi mingi ülevaade neist tegelikest õppekavadest, mida eri keskkoolides oli kasutatud, ja ka õpilaste teadmiste tasemest. Saadud kogemus õhutab jätkama teinegi kord säärase eksamite andmist.

Matemaatika on need aineid Soome koolides, mis keelte kõrval kõige rohkem väsitab õpilasi. Järeleksameid saab matemaatikas keskmiselt umbes 15 kuni 20 protsenti õpilasist. Kui õpilasel on järeleksam kolmes aines, ta jääb klassi istuma. Seejuures arvestatakse siiski algebra ja geomeetria üheks aineks, kuigi neis antakse eri hinded. Füüsikas ja keemias juhtub õpilasil väga vähe järeleksameid.

Matemaatika, füüsika ja keemia õpetuse, samuti kui muudegi ainete mõju sõltub palju õpetaja teaduslikust ja meetoodilisest ettevalmistusest. Oleks päris sobiv mainida midagi sellest, kuidas need asjad on Soomes korraldatud. Kui üliõpilane on sooritanud filosoofia kandidaadieksami vajalike hinnangutega, võib ta end üles anda kuulajaks ühesse maa kolmest normaal-lütseumist. Olles kuulanud õpetust ühe kooliaasta ja olles sooritanud eksami kasvatusteaduses ja kooliseaduste tundmises, on ta vormlikult omandanud õiguse õpetada erakoolides. Et saada kindel lektori (gümnaasiumi õpetaja) kutseõigus õpetamiseks riigi koolides, peab kandidaat andma praktilisi tunde sellekeelses normaallütseumis, milles ta on tahtnud saada kohta. Niinimetatud noorema lektori (keskkooli õpetaja) kutse andmisel pannakse peamine rõhk proovitundides saadud punktide arvule ja ameti aastaile, vanema lektori kutse saamisel samuti punktide arvule, aga sellele lisaks ka teaduslikele teeneile, eriti kõrgemale teaduslikule kraadile ning avaldatud teaduslikele ja kasvatusteadust käsitavatele teostele. Erakoolides on nüüdisajal siiski hulk kutseta õpetajaid, kes on neile kohtadele saanud umbes viimaseil aastaküm-

neil, mil kutselistest õpetajaist oli suur puudus. Praegu aga on niihästi mate-
 maatika kui ka füüsika ja keemia alal vastavaid õpetajaameti kandidaate umbes
 kahekümnest neljakümneni, nii et ametisse üldiselt saab määrata vasta-
 vate teenetega isikuid. Filosoofiadoktoreid on praegusel ajal matemaatika-,
 füüsika- ja keemiaõpetajate hulgas minu teada ainult seitse. Mainin veel
 seda, et riigikoolides nimetab õpetajaid haridusministeeriumi koolivalit-
 sus, väljaarvatud normaalläseumide üleõpetajad, kellele nimetamist teos-
 tab koolivalitsuse ettepanekul riiginõukogu. Valimiste tulemustega mitte
 rahulolijail on õigus kaevata riiginõukogule. Erakoolides valib õpetaja kooli
 juhatus, kelle otsuse puhul ei ole edasikaebamise õigust.

Arendades koolide füüsika ja keemia õpetuse katselist külge on koo-
 livalitsus, eriti viimaste aastakümnete kestel, korraldanud nõndanimetatud
 füüsika ja keemia demonratsioonikursusi, milledele demonratsioonide
 kõrval on liitunud ka teaduslikke loenguid. Õpetuse harrastust on ülal pida-
 nud ka suuremais linnades olevad matemaatika- ja füüsikaõpetajate ühingud,
 milledest vanim, Helsingi osakond, asutati kümme aastat tagasi. See ühing
 korraldas koolivalitsuse nõusolekul maa esimesed matemaatika- ja füüsika-
 õpetajate päevad. Mõõdunud aastal asutati Soome matemaatika-, füüsika-
 ja keemiaõpetajate ühendussidemeks eriline liit, mis mullu korraldas kahed
 päevad õpetajaile, nimelt Turus ja Tampere. Mõõdunud suve koosoleku
 tähtsamaid otsuseid oli oma ajakirja asutamine, milline ajakiri hakkab ilmuma
 selle aasta algusest.

Tänavuste võistluskirjandite keel, stiil ja kompositsioon.

Joh. Äavik.

Eelmises „Eesti kooli“ numbris (nr. 3) käsitles hr. Alfred Kask tänavuste
 võistluskirjandite sisulist külge. Käesolev kirjutus on pühendatud nende kee-
 lelise, stiililise ja kompositsioonilise külje arvustamisele. Enne kui sellele
 asuda, antagu tähestikulises järjekorras võistlusest osavõtjate märgusõnade
 loetelu, ühes kooli nimetuse lisamisega. Numbri järel olev * tähendab tütar-
 last, s sakslast, v venelast ja r rootslast.

1. *A—O* (Võru ühisgümnn.), 2 s. *Aape* (Tartu linna saksa gümnn.), 3. *Aadom* (Pärnu
 poegl. gümnn.), 4. *ABC* (Nõmme 1. ühisgümnn.), 5* v. *Alea iacta est* (Narva vene gümnn.),
 6*. *Aliquando* (Jõhvi ühisgümnn.), 7. *Allas* (H. Treffneri gümnn.), 8* s. *Anna-Maria* (Eliise-kool),
 9*. *Anne* (Zeeh tütarl. gümnn.), 10* s. *Anselmus* (A. Walteri saksa eragümnn.), 11*. *Ave Caesar*
imperator (Tartu tütarl. gümnn.), 12. *Boheem* (Tall. poegl. gümnn.), 13*. *Carpe diem* (Võru
 ühisgümnn.), 14. *Economist* (Rakvere ühisgümnn.), 15*. *Eesti* (Tall. tütarl. komm. gümnn.),
 16. *Eks näe, mis saab* (Tartu linna õhtune gümnn.), 17* s. *Eneri* (Kuressaare saksa gümnn.),
 18 s. *Erich* (A. Walteri saksa eragümnn.), 19. *Errare humanum est* (Tapa ühisgümnn.), 20. *Exegi*
monumentum (J. Westholmi eragümnn.), 21 s. *Extremus* (Tallinna Doomkool), 22 s. *G. P.*
 (Rakvere saksa eragümnn.), 23*. *Hel* (Tartu ühiskomm. gümnn.), 24* s. *Heli* (Pärnu saksa
 gümnn.), 25. *Hiiuste* (Gust. Adolfi gümnn.), 26. *Hilro* (Tall. linna poegl. komm. gümnn.), 27. *Homo*
 (Tallinna linna poegl. gümnn.), 28*. *Homo sum* (E.N.K.S. tüt. gümnn.), 29*. *H. S.* 18 (Tall.
 linna II tütarl. gümnn.), 30*. *Imperativ* (Tartu tütarl. gümnn.), 31 v. *Jaamuar* (Tartu linna
 vene gümnn.), 32*. *Joosep* (E. Lenderi tütarl. gümnn.), 33. *Jun* (Narva ühisgümnn.), 34 s. *Jürvo*
Ergüsav (Viljandi saksa gümnn.), 35. *Kauge ring* (Saaremaa ühisgümnn.), 36*. *Kür* (Tall.

linna I tütarl. gümn.), 37*. *Kratt* (Viljandi E. Har. Seltsi tütarl. gümn.), 38. *Kõnmu* (Tartu poegl. gümn.), 39*. *Laevapoiss* (Pärnu linna tütarl. gümn.), 40. *La victime du temps* (Petseri gümn.), 41*. *Loonalaid* (Viljandi E. Har. Seltsi tütarl. gümn.), 42*. *Lõpp hea, kõik hea* (Türi majandusgümn.), 43*. *Mare* (Põltsamaa ühisgümn.), 44*. *Milja* (Tall. linna I tütarl. gümn.), 45. *N-1166* (Tall. prants. lüts.), 46 v. *Nina* (Tall. vene gümn.), 47. *Oidipus* (Gust. Adolfi gümn.), 48 s. *Olev Soovere* (Tall. linna saksa poegl. gümn.), 49*. *Optimist* (H. Kubu eragümn.), 50* s. *Pisuhänd* (Tall. saksa tütarl. gümn.), 51 r. *Salajõe* (Rootsi eraühisgümn. Haapsalus), 52*. *Salus publica suprema lex est* (Paide ühisgümn.), 53*. *Sigri* (V.-Maarja ühisgümn.), 54* v. *Sinine* (Petseri vene ühisgümn.), 55*. *Sõmer* (Tall. linna tütarl. komm. gümn.), 56. *Süntaks* (Rakvere ühisgümn.), 57*. *Tartlane* (E. Noorsoo Kasv. Seltsi tütarl. gümn. Tartus), 58. *Tundmus* (Viljandimaa poegl. gümn.), 59. *Tõuseng* (Valga ühisgümn.), 60*. *Ulm* (Tõrva ühisgümn.), 61. *Upu* (Valga ühisgümn.), 62 v. *Vaid* (Tall. vene eragümn.), 63. *Valgevälja* (Läänemaa ühisgümn.), 64. *Vanemuine* (Vilj. poegl. gümn.), 65. *Viva* (Vändra gümn.), 66. *Vivat tehnikat* (Tartu poegl. gümn.), 67. *Võhik* (H. Treffneri gümn.), 68*. *Võisteleja H.* (Riikl. ingl. kolledž).

Alljärgnevas arvustuses tsiteeritud lausete või keelevormide ja sõnade järel on vastava autori number.

1. Keeleline külg.

Üteldagu kohe, et kirjandite keeleline külg üldsummas on jälle natuke parem kui eelmisel aastal, aga ainult natuke, mitte palju. Paranemine sünnib nähtavasti vaid üsna pikkamisi, vähehaaval. Igatahes jämedamaid vigu, ilmseid eksimusi õigekirjutuse ja morfoloogia alal esineb nüüd vähem, kuigi mitmeis üksikuis tõis, eriti muulaste omis, neid leidub veel küllalt. Siiski üldiselt ka muukeelsete koolide õpilaste kirjandite õigekeelsuslik tase osutab tunduvalt tõusu, võrreldes 1935. aasta omadega.

Kuid mida vähemaks jääb jämedamate vigade hulk, seda rohkem saab tähelepanu pöörduda peenemaile keelenähtustele, keelepeenustele. Ja siin peab nende ridade kirjutaja küll nentima, et peenuste suhtes on vähe juure õpitud. Üldiselt on jäädud püsima enamvähem samale tasemele. On mulje, et väga palju sellest, mis kahe eelmise aasta kirjandite puhul esitasin oma mõlemais arvustuses („Eesti Kool“ a. 1935 nr. 7 ja 8 ja a. 1936 nr. 4) on jäänud peaaegu mõjuta. Igatahes suur hulk seal käsitledud halbu ja ebasoovitavaid keelendeid süntaktiliste nähtuste alalt (objekt, sõnajärjestus, tarbetud või puuduvad sõnad) püsib kõiges rahus ja täiel määral üha edasi õpilaste kirjandis. Siin võib olla kaks põhjust: õpilased, kes taotlesid osavõtmist kirjandite-võistlusest, pole üldse lugenud neid kirjutusi; või — mis tõenäolisem — nad on neid küll lugenud, aga pääliskaudselt, ilma küllaldase süvenemiseta nähtustesse ja hoiatustesse, mis sääl esitati. Võib-olla ei ole nad osanud neisse tungida ja neid täie arusaamisega ning teadlikkusega omandada. Õigekeelse, eriti selle süntaktilise osasse puutuvate küsimuste suhtes ei aita paljast läbilugemisest, vaid käsitledud nähtused tuleb läbi mõelda, kuni igast üksikust seigast on saadud täiesti teadlikuks ja see on omandatud, omaks võetud täie veendumusega, nii et õigeks peetust erinev keelend ärataks piinlikku tähelepanu, oleks võõristav, vastumeelne. Sellekohaseid keelepäätiikke tuleks lugeda pikkamisi, korduvalt, otse uurivalt, hoolsa püüdega omandada neis esitatud juhiseid, kuni need täiesti selgeks saaksid ja jäädavalt meele jääksid. Kes seda ei jaksa teha, see ei omanda peaaegu midagi juure peenema õigekeelsusliku oskuse poolest.

Tänavuste võistluskirjandite puhul tehtagu seepärast veel kolmat korda katse esitada ja seletada neis esinevaid vigu ja ebasoovitavusi, et järgmisel korral kirjandite-võistlusest osavõtjad võiksid, kasutatades antud õiendusi ja hoiatusi, paremini hoiduda sama laadi vigadest ja puudustest.

Algame seekord keeleliste peenustega. Neist on kõige keerulisem ja raskem sõnade järjekord. Selle vastu on kirjandeis kõige rohkem eksimusi. Siin ei ole muidugi mitte õpilased niivõrd süüdi kui ikkagi see üldine halb sõnajärjestus, mis esineb kirjanduses, mida õpilased loevad, ja teataval määral ka kõnekeeles, kus sõnajärjestus on paratamatult lohakam ja ebastabiilsem.

Kõigist õigekeelsuse külgedest on meil sõnajärjestusega praegu eesti keeles kõige kurvem lugu. Enne iseseisvust patustati sel alal liigse saksapärasusega, mis seisnes teatavate sõnade, eriti verbi paigutamises lause lõppu. Iseseisvuse esimesil aastail löi läbi ja võttis maad meie kirjanike ning õpetajate juures ja kogu meie haritlaskonnas teadvus, et see on pahe ja et seda tuleb vältida. Kuid vältides seda pahet satuti teise äärmusesse, nimelt verbi paigutamisse liiga ettepoole. Osalt satuti seesuguse liialise „lahtisaksastamisega“ teatavasse venepäratsemisse, sest just vene keelele on omane palju sellest, mida praeguses liialises „lahtisaksastatud“ sõnajärjestuses on omaks võetud, nimelt eriti kõrvallauses predikaatverbi lause algusesse paigutamine vahetult lauset alustava sidesõna, asesõna või adverbijärele ja subjekti paigutamine lõppu, näit.: „mõju, mida avaldab kirjandus“ (pro.: „mõju, mida kirjandus avaldab“).

Seejuures aga kestavad üksikud halvad sõnajärjestuse saksapärasused ikka veel edasi, mõnede kirjutajate juures üsna rohkel arvul ja isegi nende kirjutustes, kes muidu tarvitavad äärmiselt lahtisaksastatud järjestust, juhuslikult tekitades nõnda veidraid vastuoksusi ja vastupidisusi: verb pannakse ettepoole sääli, kus see võiks hästi asetteda enam lõpupool või hoopis lõpus, ja teiselt poolt see paigutatakse lõppu, kus sobiks paremini nihutada see natuke ettepoole.

Päale nende kahe pää-lauseliikme — subjekti ja predikaatverbi — on ka teised lause sõnad sageli halvasti paigutatud, nii et see annab lausele imeliku ebaloomuliku, kohmaka, konarliku, ebaladusa, vigurdatud laadi ja rütmi. Seesugune halb sõnajärjestus valitseb praegu Eestis üldiselt. Näib, et kogu eesti haritlaskond on nagu kaotanud sõnajärjestuse suhtes pinna jalge alt ja kobab ümber. Ja mis kõige kummalisem, seda halba sõnajärjestust peetakse paljude poolt koguni õigeks ja häaks, sest leidub teoretiseerijaid, kes seda püüavad õigustada ja seda soovitavadki.

Nagu öeldud, leidub ka õpilaste võistluskirjandeis palju seesugust halba sõnajärjestust ja sääligi esinevad mõlemad vastupidised pahed — verbi liiga saksapärane ja teiselt poolt veelgi rohkem liigselt lahtisaksastatud asend ja ka muude lausesõnade kohmakas paigutus.

Toodagu mõlemaid vastupididest pahedest näiteid.

1. Tarbetult saksapärane järjestus — predikaatverb või ka muu verbivorm lause lõpus eriti sel juhtumil, kui lause on pikem; siia kuulub ka sõnade *on* ja *oli* lõppupaigutamine — nud ja -tud- partitsiibi järele:

„sest Suur-Venemaa oli sulgenud meie oma kaubaturu, kuhu varem suurem osa meie kaubandusest suunatud *oli* (pro.: *oli* suunatud)“ 9*; „ja kui suurel määral meie tööstus tõusma *peab*“ (pro.: *peab* tõusma)“ 9*; — „milliste töösse rakendamine alles märgatavaid tulemusi *annab* (pro: ..., alles *annab* märgatavaid tulemusi)“ 22 s; — „Maapõuevaradest, mis seni tarvitud leidnud *on* (pro: *on* leidnud)“ 30*; — „mida juba meie ilmastikuline olukord sündida *ei lase* (pro: *ei lase* sündida)“ 32*; — „kui koos sõdadega rasked katsumised tulnud *poleks* (pro: *poleks* tulnud)“ 32*; — „need on suurt produktiivsust osutama *hakanud* (pro: need on *hakanud* suurt produktiiv-

sust osutama)⁶ 32* ; — ,mida veelgi laiendada *kavatsetakse* (pro: mida *kavatsetakse* veelgi laiendada)⁶ 55* ; — ,kuigi meil paljudes suuremates tööstustes võõrkapital tähtsa tegurina *esineb* (parem: ... *esineb* tähtsa tegurina)⁶ 55* ; — ,olukord, mis pärast maareformi tunduvalt paranenud *on* (pro: *on* tunduvalt paranenud)⁶ 61.

2. Predikaatverb on toodud asjatult liiga ettepoole ja subjekt on paigutatud lõppu, ilma et seda mingid rõhutamise-olud või järgnev kõrvallause õigustaks. Kui normaalses päälause subjekt oma laienditega on lause alguses, siis peaks see kõrvallauses sääl olema seda suurema õigusega, aga mitte lõpus (mis muide on teatav venepärane nähtus). Selt seisukohalt ei ole normaalne subjekti paigutus järgmisis lauseis:

a) ,ülesandeid, mis talle on määranud *ühiskond* (pro: mis *ühiskond* talle on määranud)⁶ 1 ; — ,põllumees, kes oma nõudmisi suurel määral oskab rahuldada *ise* (parem: ... *ise* oskab rahuldada)⁶ 2 s ; — ,milleks pakuvad eeldusi meie looduslikud *olud* (pro: milleks meie looduslikud *olud* pakuvad eeldusi)⁶ 2 s ; — ,ei ole nii suuri maa-alasid, kui seda vajab suure karja *pidamine* (parem: ... kui suure karja *pidamine* seda vajab)⁶ 8* s ; — ,olugi et meil puuduvad tööstuses suuremad looduslikud *eeltingimused* (pro: olugi et meil tööstuses suuremad looduslikud *eeltingimused* puuduvad)⁶ 14 ; — ,toorained, mida annab *loodus* (pro: mida *loodus* annab)⁶ 27 ; — ,riigid, kus on arenenud peamiselt *tööstus* (pro: kus peamiselt *tööstus* on arenenud)⁶ 28* ; — ,maa, kus valmib veel *puuvili, õunad ja marjad* täielikult (pro: kus *puuvili — õunad ja marjad* veel täielikult valmivad)⁶ 29* ; — ,taset, mille olid saavutanud vanad *roomlased* (parem: mille vanad *roomlased* olid saavutanud)⁶ 38 ; — ,kui ühes riigis tuleb ilmsiks *kriis* (parem: kui ühes riigis *kriis* tuleb ilmsiks)⁶ 44* ; — ,kui see vastab tõe, siis on kindel Eesti tööstuse suur *tõus* (parem: ... siis Eesti tööstuse suur *tõus* on kindel)⁶ 48 s ; — ,milliseid toob kaasa kindlasti *tulevik* (pro: mida *tulevik* kindlasti kaasa toob)⁶ 48 s ; — ,...on suurenenud meil sigadekasvatust, mida näitab meie tapamajade aastane *toodang* (parem: mida meie tapamajade aastane *toodang* näitab)⁶ 49* ; — ,produktioon, mil baseerub *kaubandus* (pro: mil *kaubandus* baseerub)⁶ 52* ; — ,Ajast, kui hakkas Eestis arenema edukalt ka *tööstus*⁶ (53*) — see lause on ka muude sõnade asendi poolest kohmakas; tuleks parandada: ,...kus Eestis ka *tööstus* hakkas edukalt arenema⁶ ; — ,mille saamisel olid vabadussõjast *osavõtnud* eelistatud seisukorras (pro: mille saamisel vabadussõjast *osavõtnud* olid eelistatud seisukorras)⁶ 11* ; — ,Kui näiteks teatud aastal on Egiptuse *puuvillasaak* väike (pro: ... Egiptuse *puuvillasaak* on väike)⁶ 44*.

Ka päälause paigutatakse subjekt sageli tarbetult lause lõppu: — ,sest kiiresti vähenevad meie *metsad* (pro: sest meie *metsad* vähenevad kiiresti)⁶ 1 ; — ,Meie põllumajanduses annab tunda *hooletus* (pro: Meie põllumajanduses annab *hooletus* end tunda)⁶ 3 ; — ,Kuid on meil veel märgatav põllumajanduse *ülekaal* (pro: Kuid põllumajanduse *ülekaal* on meil veel märgatav)⁶ 10* s ; — ,Küttematerjalina kivisöe aset täidab *turvas* (pro: Küttematerjalina täidab *turvas* kivisöe aset)⁶ 43* ; — ,Nii on Eestis valitsenud mitu sajandit *võõrad*⁶ (54* v), parem: ; Nii on Eestis mitu sajandit *võõrad* valitsenud⁶. Lühemas lauses võib liitaja partitsiip olla väga hästi lõpus.

Eriliselt mõttetuna ja kohmakana tundub seesugune subjekti ja predikaadi inversioon, kui lauses subjektile järgneb veel teisi sõnu: ; Neile, kes muudavad senise kõlbmatu maa viljakaks, on hakanud *riik* preemiaid maksma (pro: Neile ...*riik* on hakanud [või ka: ...on *riik* hakanud] preemiaid maksma)⁶

7; — ,Inglismaa, kus on suunatud *sihid* kultuurheina kasvatamisele (pro: ...kus *sihid* on suunatud kultuurheina kasvatamisele)‘ 27; — ,Niisugustes riikides, milles on *kaetud* suur osa pindalast metsaga (pro: ... milles suur osa pindalast on metsaga *kaetud*)‘ 48 s; — ,Kuivõrd suudavad need looduslikud *eeldused* soodustada üksikuid rahvamajanduse tegevusharusid (pro: kuivõrd need looduslikud *eeldused* suudavad soodustada üksikuid rahvamajanduse tegevusharusid)‘ 6*. Sest eriti halb on, kui niisugusel korral verbi liitaeg (on + -nud või -tud) on subjekti ees.

Viimane ei ole ka päälauseis hää, vaid teeb kohmakuse mulje: ,Alates sellest ajast on *teinud* meie majandus määratud edusamme (pro: ... on meie majandus *teinud* määratud edusamme)‘ 9*; — Majanduspoliitiliselt on *arenenud* meie majanduselu vabalt (pro: ... on meie majanduselu vabalt *arenenud*)‘ 25; — ,sel alal on *arenenud* tööstus jõudsasti (pro: sel alal on tööstus jõudsasti *arenenud*)‘ 48 s; — ,Samuti on *võimaldanud* ka suuremad jõed areneda oma kaldail asuvate rahvaste kultuuri ja majanduselu (pro: Samuti on ka suuremad jõed *võimaldanud* oma kaldail asuvate jne.)‘; — ,Põllumajanduse aladest on meil *arenenud* põllundus karjandusega käsikäes (pro: Põllumajanduse aladest on meil põllundus arenenud *käsikäes* karjandusega)‘ 49*; — ,Samuti on *suunatud* meie majanduselu põllunduse ... kasulikkuse suurendamisele (pro: Samuti on meie majanduselu *suunatud* põllunduse ... kasulikkuse suurendamisele)‘ 58; — ,Aastate jooksul on Eestis ellu *kutsunud* mitmed turbatööstused (parem: Aastate jooksul on Eestis mitmed turbatööstused ellu *kutsunud*) 50* s.

Üldse on kohasem ja ladusam (paigutada liitaja partitsiip pärast selle laiendit (objekti, adverbiaali): — ,On ju täie õigusega *peetud* eestlasi põllumajandusliku mõtlemisviisiga rahvaks (pro: On ju eestlasi täie õigusega *peetud* põllumajandusliku mõtlemisviisiga rahvaks)‘ 33; — ,Transiitkaubanduses on *peetud* meie asendit paremaks (pro: on meie asendit *peetud* paremaks)‘ 68*.

Ja mitte ainult liitaja partitsiipi, vaid ka muud tähtsamat laiendit (predikaaditäidet, infinitiivi) on nii mõnigi kord parem paigutada pärast sellest rippuvat laiendit ja lühemais lauseis lihtselt lause lõppu: — ,Samuti on *tähtsad* masinad, tööabinõud (pro: Samuti on masinad ja tööabinõud *tähtsad*)‘ 54* v.

Ebanormaalne on ka nn. väikesõnade — asesõnade, adverbide, eriti niisuguste kui *ära, läbi, välja, vastu* — paigutamine partitsiibi ja infinitiivi järele, mille juure nad kuuluvad, näit.:

,Põlevkivi lademed on uuritud *läbi kõige lähemalt* Rakvere ja Jõhvi ümbruses‘ (5* v); parem: ,Põlevkivi lademed on *kõige lähemalt läbi* uuritud Rakvere ja Jõhvi ümbruses; — ,ning metsatööstus on tõusnud *seetõttu*‘ (24* s), pro; ,ning metsatööstus on *seetõttu* tõusnud‘; — ,loodusvaru, mida on võimalik saada *meil* (parem: ... *meil* saada)‘ 40; — ,ja tööstuski on kasvamas *välja* lapsekingist‘ (57*), parem: ,ja tööstuski on lapsekingist *välja* kasvamas‘; — ,Põlevkivitööstus näikse kujunevat *meil* (parem: näikse *meil* kujunevat) tähtsaks tööstusalaks‘ (14); — ,vastasel juhul oleks oodanud *meid* (pro: oleks *meid* oodanud) majanduslik kokkuvarisemine‘ (19); — ,teraviljad, mis leiavad laialdast kasvatamist *meil*‘ (47), parem; ,... mis leiavad *meil* laialdast kasvatamist‘; — ,Viimastel aastatel on korraldatud *meil* ka (parem: on *meil* korraldatud ka) ookeanikalandust‘ (49*).

Näiteid sellest, kuidas ka muude sõnade halb paigutus annab lausele kohmaka ilme:

„Meie saadusile leidub turge just sellepärast, et meist põhjapoolsed maad ei saa kasvatada aedvilju *kliima tõttu*“ (3); parem: „... et meist põhjapoolsed maad ei saa *kliima tõttu* kasvatada aedvilju“; — „Kuna arenenud tööstus on üheks kaubanduse edenemise eeltingimusest, siis tuleb silmas pida *esma-joones* tööstuse suurenemisväljavaateid“ (4); parem: „... siis tuleb *esmajoones* silmas pida tööstuse suurenemise väljavaateid“; — „Pärast Maaailmasõda Eestil tuli töötada *kaubanduse alal* uutel tingimustel“ (5* v); parem: Pärast Maaailmasõda „tuli Eestil *kaubanduse alal* töötada uutel tingimustel“; — „kes juhtis *esimesena* põlevkivi ümbertöötamise õigeile radadele“ (6*); parem: „kes *esimesena* juhtis põlevkivi ümbertöötamise õigeile radadele“; — „kuid kasutatakse *masinate käimapanemiseks* ainult 15.000 hobusejõudu“ (7); parem: „kuid *masinate käimapanemiseks* kasutatakse ainult 15 000 h.-j.“; — „Mõnel pool on leitud *Eestis* ka värvimulda“ (7); parem: „Mõnel pool *Eestis* on leitud ka värvimulda“; — „Rahva kolmandaks tähtsamaks tuluaallikaks on *põllumajanduse ja tööstuse* kõrval kaubandus“ (7); parem: „Rahva kolmandaks tähtsamaks tuluaallikaks *põllumajanduse ja tööstuse* kõrval on kaubandus“; — „Raua lademed *kiüll* avastati hiljuti, kuid ...“ (9*); parem: „Raualademed avastati *kiüll* hiljuti, kuid ...“; — „maapõuevara, mida võib tarvitada *edukalt küttematerjalina* ka teisis ettevõtteis“ (14); parem: „... mida võib *küttematerjalina* edukalt tarvitada ka teisis ettevõtteis“; — „Meil pole kahtlust *seepärast* põllumajanduse suurest tähtsusest“ (14); pro: „Meil pole *seepärast* kahtlust põllumajanduse suure tähtsuse kohta“; — „Praegusel ajalgi *veel* on ... välja-veoartikliks purjeriided ... ,mis ...“ (21 s); parem: „*Veel* praeguselgi ajal on ...“; — „ja võiksime arendada *tulevikus* turbatööstust“ (23*); parem: „ja *tulevikus* võiksime turbatööstust arendada“; — „kuhu pääses *esmakordselt* läänekultuuri sugemeid“ (29*); parem: „kuhu *esmakordselt* pääses läänekultuuri sugemeid“; — „*ühiselt* on väiketalunikud kasutama hakanud mitmesuguseid põllutöömashinaid“ (32*); parem: „väiketalunikud on hakanud *ühiselt* kasutama mitmesuguseid põllutöömashinaid“; — „et on suudetud võita loodus *paljudel aladel*“ (36*); parem: „et *paljudel aladel* on suudetud loodus võita“; — „Alles tänapäeva tööstuspoliitika on hakanud taotlema *tööstuses kontsentratsiooni*“ (37*); parem: „Alles tänapäeva poliitika on hakanud *tööstuses* (või: on *tööstuses* hakanud) taotlema kontsentratsiooni“; — „sest need viljad *meie oludes* on (parem: on *meie oludes*) paremini kohanenud“ (38); — „Turvas on tarvitusel *kütteinena* ka ...“ (49*); parem: „Turvas on *kütteinena* tarvitusel ka...“; — „Põld *hoolsa harimise tagajärjel* annab võrdlemisi head saaki“ (49*); parem: „Põld annab *hoolsa harimise tagajärjel* võrdlemisi head saaki“; või: „*Hoolsa harimise tagajärjel* annab põld võrdlemisi head saaki“; — „Eesti tööstus rahuldab enam siseturu nõudeid kui ei millalgi varem“ (58); parem: „Eesti tööstus rahuldab praegu siseturu nõudeid *rohkem* kui kunagi varem“; — „Muistne merendus kasvas ja edenes ja meil on võrdlemisi kõrgele jõudnud“ (62 v); parem: „... ja on meie ajal võrdlemisi kõrgele jõudnud“; — „mis on suutnud ligi meelitada *isegi* suurel hulgal väliskapitali“ (65); parem: „mis on suutnud ligi meelitada suurel hulgal *isegi* väliskapitali“, või: „mis on suutnud suurel hulgal ligi meelitada *isegi* väliskapitali“, või koguni: „mis on suutnud suurel hulgal ligi meelitada *isegi* väliskapitali“; sest lühemas lauses võib infinitiivi väga hästi paigutada lause lõppu; — „Usun, et kütteinena omandab turvas *tulevikus* Eestis järjest suureneva osatähtsuse“ (67); parem: „Usun, et *tulevikus* turvas omandab kütte-

ainena järjest suureneva osatähtsuse Eestis⁴; — „On õigustatud vaade, et ...“ (14); parem: „õigustatud on vaade, et ...“, sest muidu võiks õigustatud tunnuda atribuudina sõnale „vaade“. — „Olgugi et mullastik on võrdlemisi kehv, ta annab hoolsa harimisega siiski head saaki“ (13*) — eelneva kõrvallause puhul on päälause predikaat normaalselt esimesel kohal ja subjekt selle järel (subjekti ja predikaadi inversioon); seega on parem: „Olgugi et mullastik on võrdlemisi kehv, annab ta hoolsa harimisega siiski head saaki“. Inversioonitus on siin erandlikult võimalik ja isegi soovitatav (vt. Joh. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika“ § 467 ja 468).

Eriti sõna *ka* ei osata paigutada õigesse kohta: „et meie maa elanikud võivad *ka* tegutseda edukalt tööstuse ... aladel“ (10* s); p. o.: „et meie maa elanikud võivad edukalt tegutseda *ka* tööstuse ... aladel“; — „ning peetakse *ka* teravalt silmas põllumajanduse arenemist“ (22 s), p. o. „ning peetakse teravalt silmas *ka* põllumajanduse arenemist“. Samuti 7 ja 58.

Samuti esineb genitiivi ebakohast paigutust: „eriti kui arvestada loodetavat rahvaarvu juurdekasvu“ (12); parem: ... arvestada rahvaarvu loodetavat juurdekasvu“; — „kiire metsade vähenemine sõjaajal“ (21 s); parem: „metsade kiire vähenemine sõjaajal“; — „Nüüd on see suurim Eesti ühistegelaste soov täitunud“ (54* v); parem: „Nüüd on see Eesti ühistegelaste suurim soov täitunud“.

Lõppeks juhitagu tähelepanu ka järgmisele detailnähtusele sõnajärjestuse alal, millest järgmine lause pakub näidise: „meie vääringu langemine ja siseturule suurema tähelepanu pööramine“ (6*); niisugust adverbiaal-atribuuti oleks sageli parem, nagu ka käesolevas juhtumis, paigutada määratava sõna või sõnarihma järele: „... ja suurema tähelepanu pööramine siseturule“. Samuti: „Juba möödunud sajandi lõpul oli alanud karjandusele üleminek“ (20); parem: „üleminek karjandusele“*).

Teine üldine pahe, mis kirjandusest on õpilastele nakanud, nagu see nähtub ka võistluskirjandest, ja millele koolides seni on vähe tähelepanu pöördud, on teatavate sõnade ebakohane väljajätmine. (Alljärgnevais tsitaatlauseis ebakohaselt väljajäetud sõna on niisugusel korral osutatud väikese tühja kohaga.) Siia kuuluvad ennekõike sõnad *on* ja *oli* verbi liitaegade vormides ja mõnikord ka iseseisvalt: „Iga aastaga suureneb kultuuripind maa arvel, mis [ ] olnud puutumata inimkäest (11*)“; p. o.: „... mis inimkäest *oli* olnud puutumata“. Samuti: — „neile, kes oma olemise ei teinud ärarippuvaks ainult mõnest üksikust tegurist“ (16), puudub *ole*; — „kõikjal, kuhu ta ulatanud, on maailmasõda ... loonud hoopis uusi olukordi“ (2 s), puudub *on*; — „joad ja kosed, mille koguvõimsus 170000 hobujõudu, kasutatakse ...“ (28*), puudub *on*; — „Nii kogus vastne riik endale maa, et seda anda talupojale, kellele seda hädasti tarvis“

* Et asi paraneks sõnajärjestuse alal, tuleks õpetajail alates 4-ndast progümnaasiumi ja 2-sest reaalkooli klassist rõhutada ja terutada järgmisi pääpunkte sõnajärjestuse teooriast:

1. Üldmõisted ja põhitõed: a) päälause normaaljärjestus (subjekt oma lienditega predikaat muud laiendid, eriti tähtsaim laiend); b) inversioon rõhutamise või stiili otstarbel või selleks, et mõnd sõna lähemale viia järgnevale kõrvallausele; c) kõrvallause sõnajärjestuse erinevad võimalused.

2. Tähtsamad vigade tüüpjuhtumid: a) subjekti tarbetu paigutus lõppu või lõpu poole pää- ja eriti kõrvallausel ilma erilise põhjuseta; b) verbi liig ebakohane paigutus lause lõppu; c) väikesõnade (*ära, välja, vastu* jt.) ilma erilise põhjuseta paigutamine verbi järele („minema *ära*, *oli* võetud *vastu*“); d) muude sõnade kohmakas paigutus; e) eraldi teatavate üksikute sõnade (*aga, ka, ent*) paigutus väärade kohta.

(27) puudub *oli*; — „Eesti on põllumajanduse maa ja tähtsaim talle põllukultuuri areng“ (29*), puudub *on*; — „kuid tubakas, mille kasvatamist meil katsetatud, ei valmi hästi“ (29*), puudub *on*; — „... teinud suuri edusamme, mis peamiselt saavutud riikliku toetuse abil“ (30*), p. o. „mis on saavutatud peamiselt riikliku toetuse abil“; — „surnud kapital, mis ainult kahjuks meie majanduselule“ (40), puudub *on*; — „väikeriigid, mis lõõnud end eemale vene karust“ (47), p. o. „... mis vene karust on end eemale lõõnud“; — „Toetus, mis antud põllumeestele“ (49*), p. o. „toetus, mis põllumeestele on antud“; — „... pearõhk pandud tõukarja aretusele, mis juba osaliselt tagajärgi annud“ (56), puudub *on*; — „... mille leiukohaks Ulpaste“ (57*); — „Lääne-Euroopa maist oleme siiski veel järele, mis johtunud seal valitsevaist ... tingimustest“ (59).

Muud seesugused ebakohase väljajätmise juhtumid: superlatiivi väljendamisel sõna *kõige* väljajätmine: — „Põlevkivi ümbertöötamise laiendamine on meie tähtsamaks (p. o. *kõige* tähtsamaks või *tähtsaimaks*) tulevikuvälisandeks“ (14). — „tähtsam (p. o. *kõige* tähtsam) aga on see, et hulk inimesi leiab tööstusis tööd ja leiba“ (53*). Samuti 8*s, 49*.

Sõna *mitte* väljajätmine sõna *ainult* ees, kus, eriti järgneva sõna *vaid* tõttu, *mitte* on sõna *ainult* ees siiski tarviline (kindlama toonitamise pärast): „Majanduslik jõukus ei olene ainult produktide kvaliteedist“ (28*); — „Eesti ärkamisaeg ei avaldanud oma mõju ainult kirjanduses, vaid ka majanduselusel“ (46 v); — „Meie põllumajanduslikud saadused ... ei jää ainult siseturule, vaid suur osa neist paisatakse välisurgudele“ (46 v).

Sõna *poolt* väljajätmine tegija-adverbiaalis: „Meie vabrikute parimad masinad olid kas sakslaste või venelaste evakueeritud“ (10*s); — „Selteri möödunud aastal peetud eelarvekõnes“ (56); *poolest* puudub: „Eesti on maapõue varade vaene lausmaa“ (57*), p. o. „Eesti on maapõue varade *poolest* vaene lausmaa“; *välja* puudub: „toorõlid, mida põlevkivist töötatakse“ (42*).

sest puudub: „Meie piimatoodang on suurim mais, juunis, juulis, siis on karjal küllaldaselt toitu“ (15).

sis puudub: „Mis puutub üldisesse majanduspoliitikasse, on teateid ajalehis ...“ (9*); — „Mis puutub majandustegevusse, peab nentima, et ...“ (17*s).

enam puudub: „mis võtab üha hoogu“ (6*) p. o. ... üha *enam* hoogu. *ei* puudub: „Võime arendada oma põlevkivitööstuse laialdaseks suurtööstuseks, kartmata, et me suudaks (p. o.: et me *ei* suudaks) mahutada toodangut välisurule“ (65). Teiselt poolt esineb tarbetu *ei*: „Tähendatagu kohe alul, et missugune ka *ei* oleks (p. o.: et missugune ka oleks) meie majanduselu arenemine tulevikus ...“ (16). Seesugune *ei* tarvitamine kui viimasel lauses on venepärane. Tarbetu *ei* esineb järgmises lauses: „Eesti kujuneks tugevamaks kui *ei* kunagi varem“ (12), viga, mida võib kohata ka kirjanduses.

Omapärane väljajätt esineb kirjandis nr. 36*: „Eesti tööstus silmapilgul“, p. o. „Eesti tööstus *käesoleval* silmapilgul“.

Ieesugune, eriti noorsoo juures maad võtnud väljajätmisspahe on ka *ja* väljajätmine, millele juba eelmiste aastate võistluskirjandite arvustustes olen tähelepanu juhtinud: „On teotsemas palju meiereisid, tapamaju“ (5*v), p. o. „... palju meiereisid *ja* tapamaju“; — „Meie piimatoodang on suurem mais, juunis, juulis“ (15*); p. o. „... mais, juunis *ja* juulis“; — „Külvipinna suurenemisega suureneb ka viljasaak, koos majandusliku jõukusega rahva arv“; p. o.

, ...*ja* koos majandusliku jõukusega rahaäär'; — ,Tähelepanu on pööratud karjandusele, metsandusele, kalandusele' (44*), p. o. ,... metsandusele ja kalandusele'; — ,Riik soodustab, annab võimaluse ...' (47); p. o. ,soodustab ja annab võimaluse'; — ,Meil puuduvad suuremad mäed, jõed' (68*), p. o. ,Meil puuduvad suuremad mäed ja jõed'; — ,suured mõisapidamised olid sõjakeerises laostunud, hooletusse jäetud' (11*s.); p. o. ,... olid ... laostunud ja hooletusse jäetud'; või: ,... laostunud *või* hooletusse jäetud'.

Samuti ei sobi välja jätta ka sõna *ega*, mis eitavas lauses vastab *ja*'le: ,kes ei tunneks, teaks turvast' (57*), p. o. ,kes ei tunneks ega teaks turvast'. lubamatu on subjekti väljajätmine järgmises lauses: ,Neid kasutatakse oht-rasti väljaveoartiklina ja arvatavasti on ka (p. o. on *need* ka) tulevikus tähtsa-maks eksportkaubaks' (39*).

Kõik need väljajätmised mõjuvad halvasti ka stiilisse, tehes seda katke-liseks ja konarlikuks. Juba hää stiilitunne peaks panema neist hoiduma.

Teiselt poolt tarvitatakse komparatiivi ees tarbetult sõna „enam“: ,*enam* intensiivsemaks' (p. o. lihtsalt: *intensiivsemaks*) 37*. — ja andnud Eesti tööstusele *enam* esinduslikuma' (p. o. lihtsalt: *esinduslikuma* kuju' (37*).

Sel puhul märgitagu järgmine kuriooslik juhtum, kus vähendavas võrd-luses tarvitatakse komparatiivivormi, mis tähendab ju suuremst: kuna karjan-dus on vähem *tundlikum*' (p. o. lihtsalt: on vähem *tundlik*) 6*.

Objektivigadest, mida esineb kaunike hulk, tsiteeritagu näi-teina järgmised: ,ta annab meie tööstusile hulka (p. o. *hulga*) kõrgekvalitee-dilist toorainet' (3); — ,et Eesti võiks täie julgusega nihtuda esiplaanile *piimakarjandust* (parem: *piimakarjanduse*)' 6*; — ,siis peaksime muutma ta *saadusi* (parem: *saadused*) kvaliteedilt paremaks' (15*); — ,on asutatud turba-*kaevandused* ja elektrijõujaamad (parem: *turbakaevandusi* ja *elektrijõujaamu*)' 23*; — ,enne, kui suudeti saavutada sama *kultuurilist ja majanduslikku taset* (parem: *kultuuriline ja majanduslik tase*)' 38; — ,kui püüaksime *kokkuvõtet* anda' (parem: *kokkuvõtte*) 38. — ,Kui liikuda läänest itta, jättes tähele pane-mata *suuri riike* (parem: *suured riigid*)' 47; — ,kui vaadelda ..., siis võib nentida *kolme* (parem: *kolm*) arenemisjärku' (53*); — ,*seda puudust* (parem: *see puudus*) tuleb kaotada mingil teisel teel' (61); — ,on tõusnud ... põllu-majanduslik kogutoodang, *mida* (parem: *mis*) tuleb panna väikepõllumehe arvele' (66).

Arusaadavalt on seesuguseid vigu eriti muulastel: ,suurmaapidamised võeti riigi korralduse alla ja tükeldati *neid* (p. o. *need*) asunikele jagamiseks' (10*s) — ,siis ennustati meile mitmelt poolt *täielik majanduslik langus* (parem: *täielikku majanduslikku langust*)' 18 s; — ,talur püüdis vabastuda mõisniku ikkest luues enesele *iseseisvat majapidamist* (parem: *iseseisva majapidamise*)' 46 v; — ,Kuulutati välja *maareformi* (p. o. *reform*)' 54*v; — ,selle toodang moodustab *suurt osa* (p. o. *suure osa*) väljaveost' (24*s); — ,Põllumajandus moodustab endast ka kasvavat vabrikusaaduste *turgu* (p. o. *turu*)' 46 v; — ,sest Venemaa lukustas oma *piire* (p. o. *piirid*)' 48 s; — ,Eestil on võimalus seda saavutada, *mida* (parem: *mis*) ta endale on ette võtnud' (17*s).

Kuid leidub ka liialist täisobjekti tarvitamist, päämiselt küll muulaste, aga ka mõne eesti õpilase kirjandis: ,Osalt on laevatav ainult Emajõgi ja Narva jõgi, *milline asjaolu* (p. o. *millist asjaolu*) on ka kaubanduse veoks kasu-tatud' (7); — ,mis teeb paratamatuks tööstusharude *tekkimist ja asutamist* (parem: *tekkimise ja asutamise*)' 16; — ,vene ajal soodustasid Eesti *kauban-duse ja tööstuse* (p. o. *kaubandust ja tööstust*) mitmed tegurid' (21 s); — ,on

asutatud *turbakaevandused* ja *jõujaamad* (parem: *turbakaevandusi* ja *jõujaamu*)⁶ 23*; —, et ta seda, *mis* tahab ja soovib (parem: *mida* ...) ka teha võib⁶ (33); —, Transiitkaubandus pole meil *kindlama* *kuju* (p. o. *kindlamat* *kuju*) võtnud⁶ (51 r).

Eriti palju täisobjekti väära tarvitamist esineb kirjandis nr. 47 (eestlane!): „Ma ei taha tuua esile *selle suure tumeda pleki* (p. o. *seada suurt tumedat plekki*)⁶; —, ei tohi me alla suruda teiste teraviljade *tähtsuse* (p. o. *tähtsust*)⁶; —, on juhtunud sellele *suurima tähelepanu* (parem: *suurimat tähelepanu*)⁶; —, „Ei tohi nimetamata jätta meie *piiritusetööstuse* (p. o. *piiritusetööstust*)⁶“.

Erisugune viga on täisobjektis genitiivi tarvitamine sääl, kus selle asemel peab olema nominatiiv. Ka see viga esineb päämiselt muulaste töödes: —, Leitaksegi selleks olevat *kõlvulise turba* ja hoopis *uue aine* — põlevkivi (p. o. selleks leitaksegi kõlvuline olevat *turvas* ja hoopis *uus aine* — põlevkivi)⁶ 2 s; asutati Ülemiste järve ääres *esimese paberiveski* (p. o. *esimene paberiveski*)⁶ 21 s; —, Kui nüüd veel *üldpilgu* (p. o. *üldpilk*) heita⁶ (32*).

Sellele vastupidine viga on nominatiivi tarvitamine genitiivi asemel teatavais täisobjekti-juhtumeis: „Arendades kultuurilisi olusid ja luues kodanikele *julgeolek* (p. o. *julgeoleku*) kindla riikliku korraga soodustame ka oma majanduse arengut⁶ (45); —, Peab rakendama võimalikult *suur protsent* (p. o. *suure protsendi*) rahvast loovale tööle⁶ (61). Viimast laadi viga esineb eriti lõunaeestlasil, kes sõnad *peab* ja *võib* konstrueerivad ainsusliku täisobjekti puhul valesti nominatiiviga.

Üldse valesti objektiga, s. o. transitiivsena, on tarvitatud sõna *vihjama* töös nr. 8* s: „Sissejuhatuses vihjatud geoloogiline ehitus“, p. o.: „Geoloogiline ehitus, millele sissejuhatuses vihjati“.

Mitmes juhtumis tarvitatakse täissubjekti, kus osasubjekt oleks loomulikum: —, „Maal on nüüd tekkinud suuremad *keskused* (parem: suuremaid *keskusi*)“ 54* v; —, „Maalt voolab *rahvas* (parem: *rahvast*) linnadesse (61).“

Muud ebakohaselt tarvitatud käänete juhtumid: —, teadlik oma *võimeis* (p. o. *võimeist*)⁶ 29*; — väljavedu *Saksamaasse* (p. o. *Saksamaale*) 18 s; —, majanduselu arenemine põhjeneb ... tehnilisele *haridusele* (p. o. tehnilisel *haridusel*)⁶ 25; —, käesoleva sajandi *algaastais* (p. o. *algaastail*)⁶ 32*; —, juba hallil *minevikul* (p. o. hallis *minevikus*) oli metsa ja tema saaduste ümber-töötamine ... sissetuleku *peallikaks*⁶ (21 s).

Siia kuulub ka -le tarvitamine -ni asemel, mis ajakirjandusest on nakanud õpilastelegi ja mis on johtunud ühekülgsest teoretiseerimisest, et iga „pääle“ tuleb asendada le-käändega. Näiteid: „mille tagavara ulatub viie miljardi *tonnile* (parem: *tonnini*)“ 26; —, see arv tõusnud ligi 300-*le* (parem: 300-*ni*)⁶ 30*; —, arv ulatub ainult viieteistkümmne *protsendile* (parem: *protsendini*)⁶ 48 s; —, õlikivi tagavara ulatub 5,5 miljardile *tonnile* (parem: miljardi *tonnini*)⁶ 52*. Rajav kääne on siin ka selle poolest parem, et tema ees olevad omadus- ja abisõnalised atribuudid jäävad genitiivivormi.

Ühildumisevad: „oleme *selle* (pro *sellele*) sihile jõudnud“ (10* s); — „*vahepealse* (pro *vahepealsete*) tüüpe“ (18 s); — „*viie miljardi* (pro *viiele miljardile*) tonnile“ (26); — „*võeraste* riikidest (pro *võerastest* riikidest)“ 7; — „*iga* (pro *igale*) karjandusele“ (8* s).

Siia kuulub ka nominatiivi tarvitamine nüisuguseis juhtumeis kui järgmised: —, sellest hoidumiseks tuleb pidevalt töötada aladel, kus võib loota häid tulemusi, s. o. *põllundus* ja *kaubandus* (parem: s. o. *põllunduses* ja *kaubanduses*)⁶ 61; —, ümbertöötamisel saab sellest väljaveoaineid, nagu *lubi*,

tsement, väetisained (parem: nagu *lupja, tsementi, väetisaineid*)^{53*}; — ,sisekaubandust soodustavad eriti ... sidevahendite, *post, telegraaf, telefon, võrk* (p. o. *posti-, telegraafi- ja telefonivõrk*)^{53*}.

Ainsuse asemel mitmus või vastupidi: — ,armastagem *üksteisi* (p. o. *üksteist*)²⁵; — ,elatist põllumajandusest *leiavad* (p. o. *leiab*) 60,2% kogu rahvastikust^{18 s.}; — ,enamus neist *kasutavad* (p. o. *kasutab*) kodumaalt saadud tooraineid^{15*}; — ,kividest, kändudest ja mätastest *tulevad* (p. o. *tuleb*) meie väljad vabastada³⁵; — ,olemasolevad vabrikud *tulevad* (p. o. *tuleb*) viia võimalikult kõrgele tasemele^{39*}; — ,Eesti majanduselu pealootused *tulevad* (p. o. *tuleb*) panna põllumajandusele^{32*}.

Teiselt poolt ühildatakse asjatult sõna „oma“ rõhuta asendis: — ,et ta *omi* (p. o. *oma*) rõhujaid... oleks võinud toita^{46 v}; — ,omas (pro *oma*) asendis^{18 s}.

Küsitav on ka *langev veejõud*, mis esineb paljudes kirjandeis; loogilisem oleks „*langev*“ ühildada sõnaga „*vee*“: „*langeva* vee jõud“.

Kirjandusest nakanud on nüisugune nähtus kui järgmine: — ,suure ja *võrratult* (parem: *võrratu*) kohmaka riigi³³, sest nüisuguste tu-lõpulistest sõnade muutmata jätmise järgneva omadussõna iseloomustamiseks on ehtselt rahvakeelne ja seda ei tuleks ümber teha: „*põhjat* sügavaks, *otsatu* laiad, *määratu* suured“ (mitte: „*põhjatult* sügavaks, *otsatult* laiad, *määratult* suured, nagu nüüd kaldutakse kirjutama), järelikult ka „*võrratu* ilusad“.

Ka tarvitamine sääl, kus -gi oleks parem: „Nii on see *ka* tegelikult“ (12), parem: „nii see tegelikult *ongi*“; — ,kuhu... *ka* kultuuriliselt kuulume (parem: kuhu kultuuriliselt kuulumegi)¹².

Märgitagu ka seda, et nominatiivis tarvitatakse asjatult enamasti pikemat vormi *meie*, kus lühem *me* oleks parem või kus selle võiks hoopis välja jätta, ja genitiivis vastupidi lühemat *me*, kus sobiks paremini pikem *meie*: ,toodangu töstmisega *meie* säästaksime (parem: *me* säästaksime, või lihtselt: säästaksime) jällegi välisvaluutat“ (14); — ,Miks ei tee *meie* ise kaste“ (12), parem: „Miks *me* ei tee ise kaste“; — ,*meie* (parem: *me*) oleme uuesti kontaktis Lääne-Euroopaga, kuhu *meie* ka kultuuriliselt kuulume (parem: kuhu kultuuriliselt kuulumegi)¹²; — ,suurema tööstusega oleks *me* (parem: *meie*) tarbed varsti rahuldatud“ (22 s).

des-lühendi ebakohane tarvitamine: — ,*sisaldades* taimedele tarvilikke toitesooli on soovitav teda kasutada aluspõhuna“ (23*); — ,Olles endise Suur-Vene riigi osana eriti tähtsal ja soodsal kohal ja hõlpsa toorainete transpordi tõttu mööda mereteed tekkis meil suurtööstus“ (45). Võiks parandada näit. järgmiselt: „Kuna ta sisaldab taimedele tarvilikke toitesooli, on soovitav seda kasutada aluspõhuna“; — ,Kuna Eesti oli suure Vene riigi osana... tähtsal kohal ja kuna toorainete transport sinna oli mereteed mööda hõlpus, siis tekkis meil suurtööstus“; — ,Seega oleme kliimaliselt asendatud paremaisest tingimusesse kui näit. vastavad laiused Aasias või Põhja-Ameerikas, võimaldades meil tähtsamate põlluviljade ja teiste kultuurtaimede kasvatamise“ (3); parandus: „...mistõttu meil võimaldub ...kasvatamine“.

Ebakohase misel-väljendi tarvitamise juhtum: „*Selgumisel*, kumb on vastu-voetavam riigile, on püsima jäänud segamajandus ka põllunduse või töönduse ülekaaluga, vastavalt üldtingimusele“ (61). See on üldse halb ja kohmakas lause. Võiks parandada umbes nõnda: „Kuna on selgunud, et segamajandus on riigile kõige soodsam, siis ongi viimane püsima jäänud kas põllunduse või tööstuse ülekaaluga...“

Väär *седа* ja muid vigu: „Võrreldes Eestit põllumajanduslike musterriikidega, eriti Taaniga, võib ütelda, et meie põllumajandus on alles säääl, kus seda oli Taanis läinud sajandi lõppaastakümneil“ (37*); parandus: „Kui Eestit võrrelda põllumajanduslike musterrriikidega, siis võib ütelda, et meie põllumajandus on säääl, kus Taani oma oli möödunud sajandi lõppaastakümneil“.

Sõnade muutmise alal esineb otseseid vigu võrdlemisi vähe. Need, mis on, leiduvad enamasti muulaste kirjaõdes: *otstarveks* (pro *otstarbeks*) 5* v, *bilanssi* (pro *bilansi*) kaotamist 5* v, *tootete* (pro *toodete*) 8* s, *turvana* (pro *turbana*) 17* s, *summe* (pro *summasid*) 5* v, *niisugusi* (pro *niisuguseid*) 8* s, *peeneid* (pro *peeni*) 8* s, *kaere* (pro *kaeru*) 62 v, välja *veata* (pro *veeta*) 34 s, infinitiiv kujutelda (pro *kujutella*) 62 v.

Eesti õpilaste töodes esinevad järgmised: *antipooti* (pro *antipoodi*) 20, *lünke* (pro *lünki*) 36*, *turva* (pro *turba*) 47, *praeguseid* (pro *praegusi*) 26, *kodumaiseist* (pro *kodumaisist*) 36*, *endiseisse* (pro *endisisse*) 57*, *rabeleda* (pro *rabelda*) 9*, *jäätud* (pro *jätetud*) 20, *pandakse* (pro *pannakse*) 37*, *mõistlikuim* (pro *mõistlikem*) 47; ühes töös (32*) on ebajärjekindlasti kord *väikesem*, kord *väiksemad*.

Tingiva kõneviisi lõputa muutmise viga on vähenemas; seda esineb ainult kolm juhtumit: „suurema tööstusega *oleks* (pro *oleksid*) me tarbed varsti rahuldatud“ (22 s); — „vaid *peaks* (pro *peaksid*) ka vilja kandma jutud tühjadest hällidest“ (27); — „Millised *oleks* (pro *oleksid*) praegu väljaavaated eesti majanduselu arenguks“ (45).

Mis aga silma torkab, see on suur ebapäthlus kõiksugu paralleelvormide ja „peenuste“ kasutamises, ennekõike t- ja i-mitmuse alal. Siin võib kirjandid jagada kolme liiki: ühed, kus tarvitatakse ainult t-mitmusi (* v, 13*, 26, 37*, 38, 44*, 45*, 51 r, 61, 64); teised — enamik, — kus esinevad järjekindlasti soovitatavad i-mitmused (1, 3, 6*, 11*, 14, 15*, 16, 17* s, 19, 24* s, 25, 35, 36*, 39*, 40, 52*, 53*, 54* v, 56, 57*, 58, 59, 62 v, 65, 68*); kolmas, kus tarvitatakse t-mitmusi ja diftongilisi i-mitmusi ebajärjekindlasti, läbiseigi, näit. ühelt poolt *allikaiks*, aga teiselt poolt *isikutest*, *tähtsamatest*, koguni *kaevandusist* (7, 9*, 17* s, 18 s, 21 s, 22 s, 23*, 28*, 30*, 31 v, 32*, 41*, 42*, 43*, 47, 48 s, 49*, 55*, 60*, 63).

Halb usisse-vorm esineb ainult järgmistel: *kaevandusisse* (parem *kaevandustesse*) 2 s, *tingimussisse* (parem *tingimustesse*) 3; samuti 19, 53*. Veel halvem on *mõjustusiga* (65), parem *mõjustustega*. Hää ei ole ka *maakohis* (23*), parem *maakohtades*.

Muudest halvadest vormidest märgitagu: *majandusesse* (parem *majandusse*) 29*, *mõõnana* (parem *mõõnma*) 44*; *kaitsemine* (parem *kaitmine*) 14, 68*, *kaitsetud* (parem *kaitstud*) 55*.

Huvitav on märkida, et enamik tarvitab juba -tella, vähem -tleda, teiselt poolt domineerib *öelda*, *möelda* (pro *ütelda*, *mötelda*). Tähendatagu, et ka pike-mad vormid *sellest* ja *selles* (mis muide on eelistatavamad) hakkavad kirjanduse mõjul ka õpilaste tödest kaduma: tarvitatakse peagu ainult „*sest* ajast“ (53*) ja „*ses* alas“ (1).

Tuletusliku külje ja üksiksõnade kuju alal tuleb nentida järgmisi veajuhtumeid ja nähtusi:

Kõigepäält vead: *tahaplaanile* (pro *tagaplaanile*) 2 s; *ülesse* (pro *üles*) 19; *niivõrt* (vananenud vorm, nüüd *niivõrd*); *järevalve* (pro *järelevalve*) 54* v; *ütelus* (pro *ütlus*) 47; *aastasajand* (pro *aastasada* või lihtsalt *sajand*) 29*; *töenäolikult* (pro *töenäoliselt*) 4; *kõlbuline* 30*, *kõlbulik* 39* (pro *kõlblik* või *kõlvu-*

line); *kõlbmata* (pro *kõlbmatu*) 7, 11*, 28*; *laialdastemate* (pro *laialdasemate*) 32*, *ülemaailmline* (pro *ülemaailmne*) 9*; *kõrgeväärtusline* (pro *-useline*) 32*; *säilinud* (pro *säilinud*) 19, 61; *suundida* (pro *suunata*) 27.

Kõigil on nagu kokkuräägitult *autarkia* (19, 36*, 40, 44*, 46 v, 55* jne.), kuna ainuõige vorm on ju *autarhia* (vrd. *monarhia*). Nähtavasti on see *autarkia* ajakirjandusest õpilastele nakanud.

Suurjoonelist (pro *suurejoonelist*) 15*, *transportvahendid* (pro *transpordivahendid*) 15*, *kultuurielu* (*kultuurelu*) 19.

Päale nende kindlate vigade märgitagu ka mõningaid „peenusi“: *sama vähe* (33 s), parem *niisama vähe*; *tasapisi* (25), parem: *pisitasa*; *eelpoolmainitud* (48*), parem *eespoolmainitud*; *julgelt* (28*), parem *julgesti*.

Ilma ühegi tähendusliku vaheta tarvitatakse ühtede poolt vormi *tööstus*, teiste poolt jälle *töendus*, mis viimane vorm on nähtavasti õpperaamatuist nakanud. Kirjandis nr. 60* tarvitatakse mõlemaid sõnakujusid järgemööda: „Meie praeguses *töenduses*, mis on *kesktööstuse* ilmega...“ Nakanud on säält ka liialine lühidustendents: *teadmus* (1), parem: *teadmine*, *kasutusviis* (31 v), parem *kasutamiseviis*. Sõna *arenemine* ei tarvitata peagu sugugi enam, vaid ikka *areng*, ka kui tegemist on kestva arenemisega, millises juhtumis oleks just *arenemine* parem. Teiselt poolt aga kirjutatakse siiski *tooresaine* (4, 43), kus kindlasti parem on *tooraine*.

Looduselised (53*), *põllumajanduseliseks* (7), parem: *looduslikud*, *põllumajanduslikuks*; *soodne* (3, 9*, 42*, 43*), *hoogne* (11*, 53*), parem: *soodus*, *hoogus*; *teistsugune* (36*, 55*), parem: *teissugune*; *armuta* (parem *armutu*) laastamine (7); *hävinenud* (9*), *levinenud* (28*), parem: *hävunud*, *levinud*; — *inimsugu* (44*, 65), parem: *inimkond*; *praegusajal* (4, 36*, 44, 66) parem: *niiuüdisajal*; *vaeslapse* (11*, 68*), nende ridade kirjutaja arvates parem: *vaeselapse*; *iseseisvusaja* (30*, 53*, 67), parem: *iseseisvuseaja*.

Huvitav on märkida, kuidas vormid *kasustama* ja *kasutama* võistlevad; viimast, mis on parem, tarvitab õnneks siiski enamik; halvem *kasustama* on nähtavasti õppekirjandusest nakanud. Vormid *teotsema* (5*v, 8*s, 38, 67) ja *tegutsema* (35, 48s, 50*s, 68*) on tasavägised (tähendatagu, et nende ridade kirjutaja kategooriliselt eelistab ja soovib *tegutsema*, samuti kui vormi *kõhelema* pro *kõhklema* ja *kahtlemata* pro *kaheldamatult* (40).

Esineb nüisuguseid uutmoodustusi kui *hoogsustamine* (37*), *erialastunud* (60*). Nakata on jõudnud ka nüisugused vormid kui *omand* (= *omandus*) 11*.

Veider moodustus ning väljend on *eeliseisvusumist* (42*), mis ühtlasi on lausa viga; selle asemel tuleb ütelda *enne iseseisvusumist*.

Sõnavara alal märgitagu järgmised veajuhtumised:

Valetähenduses tarvitatud sõnad: „Loodame, et aastakümnete järgi (pro *järele*) on Eesti teistest rippumatu“ (22 s.); — „pärast põlevkivi avastamist, *mil* (pro *millal*) hakati põlevkivist õli tootma“ (7); — „Erandiks on siin *vast* (pro *vahest*) ainult metsatööstus“ (47); samuti 15*, 48 s ja 62 v) — „Kõige enam pinda on *sarnaste* (pro *seesuguste*) looduslike rohumaade all, mida ...ei saa võtta põllukultuuri alla“ (48 s.); samuti ka 48 s, 56, 62 v; — „Eesti *omandab* (pro *omab*) põlevkivis suurt tulundusallikat“ (17*s.); samuti ka 60*; — „mitmesuguseid arenemisaase läbi tehes on ta säärase ilme *omanud* (pro *omandanud*) 60*; — „Seega ei saa Eestit *kujutada* (pro *kujutella*) raske-rauatöenduse maana“ (12); samuti 62 v; — „turvast, mis koos põlevkiviga *asetab* (pro *asendab*) Eestis puuduvat kivist“ (62 v).

Õige ei ole ka „tähelepanu omistama“ (52*), vaid tuleb ütelda „tähelepanu pöörama“ või „tähelepanu pühitsema (millelegi)“.

Abstraktses mõttes ei ole häa *teisalt* (6*), vaid selle asemel tuleb eelistavalt ütelda *teiselt poolt*; — *teisalt* sobib ainult kohalises tähenduses, olles sünonüümiks sõnale *mujalt*. Väär *nigi*: „kus *nigi* (p. o. *mikuini*) suur tööpuudus“ (54* v).

Muud siiakuuluvad nähtused puudutavad rohkem „peenusi“. Neist märgitagu järgmised seigad:

Liiga palju tarvitatakse sõna *ning* (2 s, 8* s, 15*, 16, 36*, 38, 43*, 44*, 45, 51 r); mitmes juhtumis oleks *ja* parem.

Samuti liialdatakse *kuid*-sõna tarvitamisega; sageli sobiks selle asemel paremini *aga*: „Eesti rahvas haaras pikkamööda, *kuid* järjekindlalt (parem: *aga* järjekindlalt) oma kodumaa produktsiooniallikad oma kätte“ (46 v); — „märkame otsekohe selle... aeglaste, *kuid* (parem: *aga*) järjekindlat tõusu“ (67). Samuti 4, 14, 21 s, 49*, 50* s).

Kui ebakohaselt *nagu* asemel: „näib, *kui* (parem: *nagu*) juhitaeksegi meie majanduselu ses suunas“ (6*). *Ja ei* asemel sobib paremini *ega*: „Kui vaatleme Eesti laevandust, siis näeme, et see areneva kaubandusega on teinud edusamme *ja ei* (parem: *ega*) seisa palju taga teiste rannariikide laevandusest“ (50* s).

Ka sõna *enam* sobiks nii mõneski juhtumis asendada sõnaga *rohkem*, mis selgemini väljendab kvantitatiivset rohkemust: „Peaks *enam* huvi omistama (parem: *rohkem* huvi osutama) kultuurkooplite soetamisele“ (52*); — „Meil on palju soid, metsi, rabasid, *kuid* veel *enam* (parem: *rohkem*) viljakandvat mulda“ (54* v); — „Selleks vajame *enam* (parem: *rohkem*) põllutöö masinaid“ (58). Samuti 7, 27.

Sõna *pea* tarvitamine tähenduses *peaaegu*, mis ei ole soovitav: „*Pea* (pro *peaaegu* või *peagu*) kõik suurmaapidamised hävitati“ (1); — „Meie selleaegne suurtööstus saatis *pea* (pro *peaaegu* või *peagu*) kõik saadused Venemaale“ (68*).

Halb on *vähe* tähenduses „natuke“: „sest tööjõud on juba kohal ja vajab ainult *vähe* (pro *natuke* või *veidi* või *pisut*) toetamist“ (33).

Halb on ka *sääraselt* (samuti kui *selliselt*) tähenduses „nõnda“, milline tarvitamisviis on viimasel ajal mingi moehaigusena maad võtnud: „koonduvad *sääraselt* (parem: *nõnda* või *sel kombel* või *sedaviisi*) gruppidesse“ (3).

ta, mille asemele sobiks *see*: „Põllumajanduse alla kuulub osalt ka aian-
dus. *Ta* (parem: *See*) on seni vähe leidnud tähelepanu laiemas ulatuses“ (3).

Samuti kui kirjanduses, on ka õpilaste töodes kohutavalt maad võtnud nn. milline-tõbi, s. o. sõna *milline* ebakohane tarvitamine relatiivpronoomeni *mis* asemel: „Põlevkivitööstus, *milline* (pro *mis*) toodab toorõli“ (2 s); — „tingimused, *millistega* (pro *milledega*) tuleb ka tulevikus arvestada“ (27); — „telliskivivabrikud, *millistest* (pro *milledest*) suuremad Loksal ja Valtus“ (32*); — „arenemisvõimalusi, *milliseid* toob kaasa kindlasti tulevik (p. o. *mida* tulevik kindlasti kaasa toob) 48 s; viimases lauses pandagu tähele ka parandust sõna-järjestuses. Samuti ka 6*, 17* s, 27, 29*, 30*, 34 s, 36*, 44*, 53*, 61.

Selle „tõve“ vastu peaksid eesti keele õpetajad siitpäele alustama kõige tarmukamat võitlust.

Mis puutub üldse sõnavarasse, siis tänavuaastasis võistluskirjandeis esineb teemast tingituna rohkesti maateaduslikke ja majandusteaduslikke oskussõnu, nagu need vastavate komisjonide poolt on välja töötatud, kuigi mitte igakord kõige õnnestunumalt, nagu *pinnas* (kuigi mõni tarvitab veel *pinda* „pinnase“ tähenduses), *varud* (tähenduses „tagavarad“), *muldkond*, *puistik*,

kogus („kvantum“), töötlema (mõnel veel ümber töötama ja välja töötama), suhtlemine, kuivendama, maksebilanss, hoius (41*), kivim (42*).

Suures enamuses tarvitatakse sõna *majandus*, ainult üksikuil on ka *tulundus* (4, 16, 38, 43*), mis viimane vaevalt tohiks välja tõrjuda sõna *majandus*.

Sel puhul tähendatagu, et halvad sõnad on järgmised: *lootus* (gen. *lootusa*): „lootsat tõusu“ (63), parem: „*lootusrikast* tõusu“; *täheldama* (59, 61, 68*), parem oleks selle asemel uus sõna *olbama*; *kaasuma* (41*), parem: *kaasas käima* või uus sõna *kaastuma*.

Ka viimaseil aastail ilukirjanduses moodi tulnud ja otse liialduseni tarvitatud sõna *tohtu* esineb paaris töös: „kuna tööstuses toorained *tohtusuu*rt (parem: *määratu* suurt) osa mängivad“ (32*). Samuti 38. Miks ei taheta enam tarvitada *määratut* ?

Uusi sõnu kitsamas võttes esineb tänavuaastasis võistluskirjandeis eelmistega võrreldes natuke vähem. Silma torkab sõna *evima* rohke tarvitamine — kokku 15-s kirjandis*). Esineb ka *nentima* (5 töös), *konstateerima* seevastu ainult ühes). Muud enam juhuslikult ja mõnes üksikus kirjandis tarvitatud uued sõnad on: *ahistama* (11*), *hald* (24* s), *johtuma* (35, 68*), *kaavitama* (59), *kirbe* (6*), *laupima* (25), *minetama* (16, 34 s), *mornitsemä* (6*), *oivaline* (2 s), *olbama* (10* s), *oleskelema* (61), *paitsi* (59), *ponnistus* (6, 16), *pädev* (16), *reetlik* (16), *seisnema* (68*), *tarm* (6*), *tarmukas* (6*), *tõik* (6*, 21 s, 40, 47, 58), *üha* (9*, 32*, 53*). Esineb isegi nii haruldane ja vähetarvitatud uus fraseoloogiline keelend kui *võrdu vedama* (19).

Võõrsõnu on tarvitatud üldiselt vähem kui eelmises võistluskirjandeis.

Huvitav on lõppeks märkida, et sõnu *tooted* ja *saadused* tarvitatakse läbisegi, ilma tähendusliku vaheta. Aga kas ei sobiks *toode* paremini tehnikaprodukti kohta (seega „vabrikutooted“), kuna *saadus* oleks enam looduse tegevuse tulemus (seega „põllutõõsaadused“)?

Oigekirjutus. — Puhtõigekirjutuslik külg on üldiselt natuke paranenud võrreldes eelmise, eriti üleelmise aasta kirjandite omaga: ei ole enam nii palju kõige jämedamaid vigu, niitelda algkoolivigu, ja need, mis niisugused on, leiduvad enam muulaste töödes. Kuid üksikute eesti õpilaste töödes esineb neidki vigu; eriti kokkukirjutamise ja kirjavahemärkide, päämiselt kommade tarvitamise alal leidub vigu väga paljudes töödes. Viimases kahes suhtes ei ole seepärast märgata kuigi suurt edu.

Jämedaid tähevigu esineb, nagu öeldud, päämiselt muulaste töödes: *järgjärgult* (17* s), *ettendada* (18 s), *milljardi* (18 s), *kehakate* (pro *kehakatte*) jaoks (34 s), *ike* all (pro *ikke* all) 46 v, *kaubabilanssi* (pro *-bilansi*) aktiivsus (10* s), võib *kasvatata* (pro *kasvatada*) 48 s; eesti õpilaste töödes: „põlevkivi-õli, mille *saatustega* (pro *saadustega*) 23*, *riigiettevõteks* (27), *usaltatud* (56), *eksportsaatuste* (56), *hakab* (66).

Vead võõrsõnade kirjutamises: a) muulaste töödes: *kapitaal* (46 v), *minimimumini* (pro *miinimumini*) 22 s; — b) eesti õpilaste töödes: *fasaadi* (pro *fassaadi*) 68*, *ekspordeeritaksegi* (68*), *tonnaasilt* (pro *tonnaazilt*) 25, *raioonis* (23*) — vananenud kirjutusviis, nüüd *rajoonis*. Vananenuks tuleb lugeda ka *politiline* (3) ja isegi *politika* (11*), parem *poliitiline* ja *poliitika*.

Kõige rohkem vigu on, nagu öeldud, lahku- ja kokkukirjutamises niisasti eesti kui muulasõpilastel.

* Sel puhul tähendatagu, et täisobjektiga konstrueeritakse *omama* ja *evima* 19-s töös, osaobjektiga vastavais juhtumies ainult 10-s töös. Kirjandis nr. 42 tarvitatakse ebajärjekindlasti kord osa-, kord täisobjekti.

Nii kirjutatakse valesti lahku: *Põhja Eesti* (3), *Põhja Ameerika* (5* v), *ligi kaudu* (4), *kõige pealt* (11*, 21 s, 26, 54* v), *võib olla* (pro *võib-olla* 36* tähenduses „vahest“, *tööstus toodete* (11*), *vahetus ühenduses* (12), *karjandus saadustele* (17* s), *maapõue varadesse* (23*, 57*), *puu raiumine* (24* s), *enne kriisiaegsele* (11*), *mesilaste pidamist* (47), *rahvaste vahelises* (66), *kalapüügi kohaks* (43*), *tulu toovaks* (50* s), kas autarkia on läbi viidav (44*), *segi paisatud majanduselu* (55*), *senini läbi viidud uudismaade ülesharimine* (64), *looduse varad* (62 v), *keskkooli haridusega* (54* v), *rukki saak* (5* v), *põlevkivi vabrik* (30*), *taimevõli tööstus* (31 v), *fosforiidi kaevandus* (32*), *raudtee vedurites* (49*).

Lahku jäetakse sõna eriti sel juhtumil, kui see tuleks sidekriipsuga ühendada kuuluvaks teise sõna külge, mis on esimesest sõnast ühe või mitme sõnaga lahutatud: *heina ja karjamaid* (32*), *telliskivi, tsemendi, lubjatööstus* 49* s (p. o. *telliskivi-, tsemendi- ja lubjatööstus*), *Inglise ja Prantsusemaa* (p. o. *Inglis- ja Prantsusmaa*) 60*, õigupoolest veel parem *Inglismaa ja Prantsusmaa, toidu ja tööstusaineiks* (5* v), *piirituse jne. vabrikud* (22 s), *ehitus ja puhastustööstus* (28*), *leidub nii tõusu kui mõõnaaegu* (29*).

Teiselt poolt aga kirjutatakse jälle vastupidi kokku sõnad, mis peaksid lahus olema: *ettenäha* (22 s), *tagasisuruda* (22 s), *sissevedada* (32*, 34 s), *sissevedades* (39*), — „Neid aluseid kokkuvõttes“ (63), *ümbertöötama* (39*)!!!

Need on ju elementaarsed vead. Ka parimad algkooli lõpetajad ei tohiks neid mitte enam teha. Kas parimad gümnaasiumi lõpetajad tõesti ei saa kord nii kaugele, et nad sääraseid vigu enam ei teeks?

Muid valesti kokkukirjutamise juhtumeid: *läinudaasta* (15*), *õhukui- vaturvast* (23*), *ühelt poolt* (68*), oli meie majanduselu *vähearenenud* (15*).

Mõned kirjutavad *välja arvatud* kokku niisuguseid juhtumeis kui järgmises: „Enamus nendest kasutavad kodumaalt saadud tooraineid, *väljaarvatud*“ (p. o. *välja arvatud*) puuvillavabrikud (15*); samuti 36* ja 60*. Nad ei tea, et *välja arvatud* niisuguseis juhtumeis lahku kirjutatakse.

Samuti ei tea paljud, et *aja jooksul* on õigem lahku kirjutada, ja kirjutavad selle kokku (21 s, 33*, 38, 44*, 48 s). *Niisiis* tuleb õigemini kokku kirjutada, aga mitte lahku: *ni siis* (2 s, 60*).

Kokkukirjutamise liialdus on ka järgmine juhtum: „sellega *ühenduses seisvad*“ (parem: *ühenduses seisvad*) tööstusharud“ (15*).

Kuna sidekriips jäetakse ära sääli, kus ta peab kokkukirjutamise osutamiseks olema, märgitakse teiselt poolt sellega sõna valesti kokkukirjutatavaks: *põllutööriistu- ja masinaid* (31 v), *ajaloolilisist- ning kultuurilisist oludest* (43*).

Kirjava hemärgivigadest on kõige sagedamad kommavead. Nii puuduvad mitmel kommad lause keskel: „elatand ...endid põllutööst karjandusest ja küttimisest“ (25), samuti 3, 18 s, 19, 47, 49*, 57*. Kuid kõige pöörasemad juhtumid on need, kus komma ära jäetakse niisuguste lauset algavate sõnade kui „aga“ (25, 46 v) „vaid“ (27, 31 v), „sest“ (5* v), „et“ (8* s, 22 s, 31 v, 56, 65), „kui“ (29*), „nagu“ (15*), „kuni“ (40) ees, ja üldse kõrvallause ees, mille ees ei ole sidesõna ja (15*, 23*, 66). Töös nr. 25 on viies kohas komma et-sõna ees ära jäetud! Eriti sageli unustatakse komma panemata päälause vahel oleva kõrvallause lõppu: „Meile lähimaks riigiks, kellega end kõrvutada võiksime on Taani“ (29*). Ja nii on paljudel.

Need on ju niisugused vead, mida korralikud algkooli lõpetajad ka ei tohiks enam teha.

Teiselt poolt aga pannakse kommad vastuoksuslikult sinna, kus neid ei ole vaja, näit.: „Nii kaua mahasurutud tegevuse ja algatuse vabadus, pääses lõpuks ikkagi valla“ (46 v); samuti 9*, 10* s, 34 s, 36*, 59, 50*s, 52*, 54* v, 57*, 61.

Ka võrdlus-kui ees, millele ei järgne täislause, on paljudel tarbetult komma: „on mitu korda rohkem tehtud, kui kogu eelmise aja kestel“ (46 v); — „on Eestile, kui väikeriigile, suure tähtsusega“ (2 s); samuti 17* s, 26, 38, 62 v, 63, 65, 66, 67. Samuti on komma tarbetu rühmsidesõna *olgugi et* vahel (24* s).

Ka *ega* ette pannakse sageli tarbetu komma: „Seda sidet ...on märganud kõik Euroopa riigid, ega pole (parem: .. kõik Euroopa riigid *ega* ole) ühtki nende seas, milline...“ (29*).

Juba eelmiste aastate võistlustööde arvustustes juhiti tähelepanu tarbetule koolonile, kuid sellest hoolimata kestab see veider nähtus ka tänavustes kirjandites üha edasi, koguni veel rohkemalgi määral. Näiteid: „Suurim paberitehas asub Tallinnas, see on: Põhja paberi ja puupapivabrik“ (8* s); — „Rahvastikulistele eelduste all mõteldakse harilikult: rahva soolist ja vanusest jagunenist“ (38); — „Teistest maapõues leiduvatest toorainetest ...tuleks nimetada: paasi, dolomiiti, sinisaue, kipsi ja peent, valget räniliiva“ (63); — „viljakuse suhtes on esikohal: Viljandi-, Järva-, Tartu- ja Lääne-Virumaa“ (24* s). Samuti 26, 29*, 30*, 31 v (4 korda), 50* s (4 korda), 60*, 61.

Ka sõna „näit.“ järel on harilikus stiilis koolon tarbetu, kui sellele sõnale järgneb ainult paarist sõnast koosnev loetus; ei mingil tingimusel aga ei sobi koolon sõna „näit.“ järel, kui sellele järgneb ainult üks sõna. Ometi on õpilasi, kes otse järjekindlasti panevad iga „näit.“ järele kooloni: „nagu näit.: puutööstus“ (24* s); — „siis saame ainult ühe või äärmisel juhul, näit.: Hispaanias kaks lõikust aastast (38, p. o. ... äärmisel juhul, näit. Hispaanias, kaks lõikust aastast“; — „sest rahvas ei ole töökas, näit.: Portugaalia“ (p. o. näit. Portugalis) 38.

Lühendite alal mõned kirjutavad veel vanamoodselt j.n.e. (8* s) ega oska kasutada kokkukirjutatavat *jne*. Lubamatut lühendit tarvitab töö nr. 60* autor: *Saksam.* (p. o. *Saksamaa*).

1935. aasta kirjandite puhul juhiti tähelepanu sellele, et järgarv sõnade lühendamisel on lühendi *-dal* asemel parem *-ndal*. Ometi esineb ühes tänavu-aastasest töös 23-*dal* (8* s).

Lõppeks kuulub kirjandite õigekeelsusliku külje alla ka nn. uue rea ehk „taandrea“ õige tarvitamine. Selle nõude vastu eksib tänavu ainult 6 õpilast (8* s, 15*, 21 s, 28*, 32*, 50* s), kelledest, nagu näha, kolm on sakslased.

Mis puutub käekirjasse, siis see on üldiselt paranenud, kuigi on vähe silmapaistvalt ilusaid käekirju. Ilusad käekirjad on kirjandeis nr. 9*, 20, 23*, 28*, väga ilusad 44*, 52*, 57*.

Tulles tagasi õigekirjutuse juure, tähendatagu üldmärgusena, et loeteldud ja märgitud jämedamad ning elementaarsemad veajuhtumid — nagu infinitiivide väär kokkukirjutamine (*sissevedada, ümbertöötama*) ja kommade ära jätmise sidesõnade *aga, kuid, vaid, et* jt. ees — on otse hämmastavad gümnaasiumiõpilaste töödes üldse, rääkimata parimate õpilaste omist. Ja ometi oli ühes võistluskirjandest osavõtnu töös 10 seesugust kommaviga! Tuleb oletada, et siin on tegemist mingi lüngaga, mingi orgaanilise defektiga intelligentsis. Muul kombel see ei ole seletatav. Rohkesti kommavigu esineb eriti muukeelsete koolide õpilaste töödes. Kuid neid vigu ei vabanda keele oska-

matus, sest kommade tarvitamise reeglid on eesti õigekirjutuses üldiselt ühised saksa ja vene keele omadega*).

Igatahes säärased ortograafilised vead tulevad raskeina arvesse kirjan-
dite keelelise külje hindamisel ja seetõttu ongi allpool antud keelehinnete
järjekorras mitmed tööd sattunud allapoole, kuigi nende keeleline külg muus
suhteis on parem, mõnel isegi tunduvalt parem nende ortograafiast. Sest
ortograafia nõudes tuleb olla kõige kategoorilisem: vähemalt elementaarse
ortograafia ja elementaarse vahemärkide tarvitamise oskus peab gümnaasiumi
lõpetajail olema saavutatud.

Sel puhul tähendatagu, et 68-st kirjandist on ainult 11 tööd vabad
igasugusest arvestatavast ortograafia- ja vahemärgiveast, nimelt 2 s, 6*, 13*,
16, 35, 37*, 40, 53*, 59, 67.

Alljärgnevas eritatakse kõik kirjandid viide rühma jaotatuina nende
õigekeelsusliku hinde seisukohalt. Selle hinde aluseks on võetud ainult kind-
late, kahtlematute vigade arv, millede vältimist gümnaasiumi (ja isegi kesk-
kooli) lõpetajail täie õigusega võib nõuda. Seejuures arvestatakse kõige
jämedamad vead kahekordselt.

I rühm (mitte üle 1 vea): 1, 6*, 13*, 14, 16, 20, 33*, 35, 42, 53*,
55*, 58, 59, 64, 67.

II rühm (mitte üle 2 vea): 4, 28*, 30*, 37*, 38, 40, 50* s, 51 r,
53*, 65, 68*.

III rühm (3 kuni 5 viga): 2 s, 3, 7, 10* s, 11*, 12, 19, 23*, 24* s,
26, 29*, 36*, 41*, 43*, 44*, 45, 49*, 57*, 61, 63, 66.

IV rühm (6 kuni 9 viga): 15*, 17* s, 21 s, 23*, 25, 27, 32*, 34 s, 39*,
46 v, 47, 48 s, 54* v, 56, 60*.

V rühm (10 viga ja üle selle): 5* v, 8* s, 18 s, 22 s, 31 v, 62 v.

Kui võtta arvesse ka kõiksugu peenemad vead, siis võiks mõnede hinne
tulla natuke teissugune; igatahes I ja II rühma kuuluvate arv väheneks
tunduvalt.

Antud hinderühmituses on muukeelsete koolide õpilaste kirjandid
hinnatud ühesugusel alusel eesti koolide õpilaste omadega. Kuid arvestades
seda, et eesti keel ei ole neile emakeeleks, tuleks nende tööd hinde suhtes
lugeda vastavaks järgnevale kõrgemale rühmale.

Kuna iga kirjandi üldhinne olenes päale keelelise külje veel sisu, stiili,
kompositsiooni omast, siis oli see loomulikult paljude suhtes puht-keelelisest
teataval määral erinev. Tehnilistel põhjustel ei saa käesolevas kirjutuses
esitada selle kokkuvõtet.

2. Stiil.

Stiili kohta on tänavuste kirjandite puhul vähem ütelda. Teema tingib
asjaliku sõnastuviisi, mida enamik autoreid järgibki. Teatavaid stiilipuudusi
võib üksikuis kirjandeis siiski leida, nagu sama sõna või väljendi lähed-
ast kordumist, näit.: „Golfi hoovuse *mõju* ei *mõju* sugugi takistavalt põl-
lundusele“ (6*); — „*Meri* on eeltingimuseks meie majanduslikule arenemisele

*) Seepärast ei tarvitseki eesti keele õpetajail muukeelseis koolides palju aega kulu-
tada kirjavahemärkide tarvitamise õpetamisega, vaid sääli piisab viitamisest mainitud üldisele
ühtlusele kõigis kolmes keeles; ainult mõnele väikesele erinevusele, mis olemas on, tuleks
tähelepanu juhtida (nii vene koolides komma tarbetusele *kui* ees, millele järgnevad sama
lause sõnad, aga mitte täieline kõrvallause).

mitmes suhtes. Meri mõjutab *kliimalisi* olusid ja võimaldab läbikäimist teiste rahvastega. Eesti *kliimal* on pehme, mereline ilme. Võrreldes meie *kliimat* Ida-Euroopa kontinentaalse *kliimaga*, on näha selgesti, et meie *kliima* on soodsam põllumajandusele⁶ (8* s); samuti 20, 28*, 54* v, 58, 61, 64, 66.

Ebakohane, keeruline või kohmakas väljendus: „Eesti majanduselu *õitseng* seisab põllunduses ja karjanduses⁶ (27); — „Neist suurtööstuse *ellukutsujaiks* olid muutunud majanduslikud ja poliitilised olud⁶ (36*); — „Iseseisvuse ajast on Eesti riik töötanud, et majanduselu arenemisele niisugust teed ehitada, mis sihib suuna poole⁶ (17* s); — „Ma tahan näidata aega, millal orjadest kujunesid iseseisvad eestlased, tänu valgustusaja *pimestavaile* filosoofele⁶ (47); — „Inimene, olles üksi võimetu muretsema endale kõike, mida vajas, *kuna* kultuur oli suurendanud ta tarbeid, oli sunnitud astuma majanduslikku suhtlemisse teistega⁶ (29*); — „Maaseadus, mis andis arenemisohjad väikepõllundusele⁶ (57*); — „Kalandus, mille arendamiseks on ametisse seatud sellekohase ettevalmistusega instruktorid ja mõned kalanduskoolidki⁶ (60*). Samuti 14, 18 s, 21 s, 29*, 34 s, 36*, 40, 42*, 53*, 61, 68*. Siia kuulub ka kirjutuse laadile ebakohaste piltlike ütluste ja metafooride tarvõtamine: „oma lagunud majanduskuube lappima ja parandama⁶ (11*); — „siis ei saa meie läänevaenlane enam näpuga näidata ja ütelda⁶ (12); — „(inimsugu) on sipelnud usu kammitsais⁶ (65). — Liialdus: „venetusaja survele aga vaibusid ja surid lõpuks peaaegu kõik meie kultuurmajanduslikud edusammud⁶ (19). — Paiguti liiga isikukohaseks või isiklike tundmuste avaldamiseni minev, just nagu mõnes pidukõnes: „Meie põlevkivitööstuse toodang tõusku kümnekordseks!⁶ (14); — „Sellepärast olgem uhked!⁶ (26); — „Julge pilguga võime oma kodumaa majanduslikku tulevikku vaadata ja oma rahvale ainult jõudu ja hääd tahet soovida edaspidiseks hoolsaks tööks majanduslikul alal⁶ (32*).

3. Kompositsioon.

Jääb veel üle ütelda mõned sõnad kirjandite kompositsioonilise külje kohta. See külg igatahes on üldiselt tunduvalt parem kui eelmise aasta, eriti aga 1935. a. kirjandite oma. Selleski suhtes on suuresti kaasa mõjunud teema sisuline reaalsus ja asjalikkus, mis nagu iseenesest hoidis selle käsitlemise kindlas raamis ja kaasa tõi enamvähem kindlajoonelise ja plaanipärase arenduse.

Üksikuist puudustest märgitagu järgmised. Teataval määral pikavõitu või ainekult liiga kaugele kalduv sissejuhatus esineb ka tänava mõnedel töödel (8* s, 31 v, 34 s, 40, 45, 65, 67); töös nr. 16 on sissejuhatusel koguni niisama palju alapunkte kui sisul endal. Mõni annab asjata palju ajalugu (29*). Mõnel kirjandis on jäetud käsitlemata teema teine osa — väljavaated (8* s, 29*, 36*, 44*, 48 s, 59, 62 v). Ühes töös (52*) räägitakse jälle rohkem väljavaateist ega käsitelda küllalt suunda. Kirjandi nr. 4 autor asub kohe väljavaadete käsitlemisele. Paljud jälle väljendavad väljavaateid alles lõppsõnas (2 s, 5* v, 7, 20, 21 s, 51 r, 54* v). Mõnedel on need esitatud väga lühidalt, sageli ainult ühe lausega (46 v, 48 s, 49*).

Samuti juhtub ka seda, et mõnd alaosa ei arendata küllalt, vaid ainult mainitakse nagu möödaminnes. „Tähtis on ka Eesti majanduselus metsade rohkus⁶ (13*), ja see on kõik, mis üteldakse metsade kohta. Seesuguseid kompositsioonilise proportsiooni puudusi leidub muidki, kuigi mitte eriliselt silma-

paistvaid. Puudusena tundub mõnes töös üksikute majandusalade natuke kujuvõitu ja nagu loetelutaoline esitamine, näit. nr. 49*.

Lõppsõna kohta nenditagu eraldi, et mõned käesolevagi aasta võistluskirjandite autorid seda alustavad šabloonilise lausega „Kõike kokku võttes“ või „Kokkuvõttes võime ütelda“ (7, 23*, 41*, 59, 62 v, 68*). Sisuliselt on lõpplaused sageli optimistlike väljavaadete veelkordne toonitamine (32*, 33, 39*, 44*) või nagu üleskutse ja kehutusega pöördumine Eesti poole (27, 41*, 47, 53*, 57*); nii ütleb töö nr. 47. autor: „Eesti, jää truuks oma maale!“ Ebakohane lõppsõna on kirjandis nr. 15*, kus üldjoontes käsitletakse Eesti majanduselu arenemist vabariigi algaastaist tänapäevani, mis sobiks paremini kirjandi algusesse. Lõppsõna puudub üldse kirjandeil nr. 10* s, 11*, 17* s, 42*.

Paljud autorid on paigutanud kas puhtandi või vähemalt mustandi algusesse kirjandi plaani, kuigi sellest mõnes töös ei ole just väga täpselt kinni peetud.

★

On soovitav, et need tulevase õppeaasta abiturientid, kel on väljavaateid osa võtta kirjandite-võistlusest, aegsasti asuksid end ette valmistama selleks, püüdes omandada kõiki neid eelteadmisi ja oskusi, mis on vajalikud selleks, et vältida eelmiste aastate võistluskirjandis tehtud vigu ja puudusi. Siis võib loota, et kirjandite üldine tase tõuseb märgatavalt ja et tuleb veelgi rohkem häid ja korralikke töid, mis oleks seda soovitavam, et tuleval aastal kirjutavad võistlustöid lõppeva gümnaasiumi viimse lennu õpilased.

Võimlemistunde algkoolidele.

A. Kalamees.

Mie algkoolide võimlemistundide teostamise võimalused on väga mitmekesised. Vaevalt leidub koole, kus tundide läbiviimise võimalused ümbeski sarnleksid. Siin ma mõtlen eeskätt just vahendite, võimlemisruumide mitmekesisusele, isegi puudumisele. Seepärast on raske anda standardtunde, mida saaks kasutada võimalikult laialdaselt.

Käesolevaga tahan tulla kolleegidele appi 10 valmis-tunniga, mida saab läbi viia mitmesugustes oludes ja mitmesuguste vahenditega. Soovi korral võib neid muuta oludekohaselt.

Materjal ja tunniplaan on võetud „Algkooli kehakasvatuse käsiraamatu“ järgi. Selgitusi otsitagu seepärast tollest raamatust.

I aste.

(1.—2. kl., 8—10 a.)

1. Tund klassiruumis koolipinkidel (märjal ja porisel ajal).

Tunnid klassiruumis ei tohi muutuda alatiseks, vaid nad on üksikul pikal ebasoodsal perioodil, kus maal väljas porine ja vihmane, hädavahendiks, et õpilasile ometi võimaldada ka kehalist tegevust koolis, kus puudub võimlemisruum ja kus sees ei saa kehakasvatustlikku tööd korraldada reeglipäraselt. Ja võimlemisruumita on meil praegu paraku veel umbes pooled koolid.

A. Seis pingi või laua otsa juures: kükk (või kägar). — Nr. 1 (pingis vasakpoolsed õpilased) pingil, nr. 2 (parempoolsed) pörandal: kätehood üles-alla; käteringid.

B. 1. a) Nr. 1 pörandal, nr. 2 pingil: naelte tagumine väikese ja suure vasaraga. — Veduriväntade liigutused kätega.

b) Nr. 1 laual, nr. 2 pörandal: käabus ja Kalevipoeg. — Tuletõrjujad pumpavad käsi-printsiga vett.

c) Nr. 1 pingil, nr. 2 laual: puude pildumine koonnasse. — Kasvava puu maharajumine.

d) Nr. 1 selili pingil, nr. 2 laual: jalgrattasõit. — Hüplemine kummipallina pinkide vahel.

2. Seltsi pingis: tõukamine selgadega. — Seis pingi (või laua) otste juures: vedamine käest. — Hüpe pingile, tasakaaluseis kahel (ühel) jalal seljatoel või lauaserval.

3. Väljas: jooks kuival jalgrajal (maantee äärel või paekivitaral).

4. Väljas: sügavushüpe taralt või kägarkaarhüpe üle tara.

C. Väljas: Sügavad hingamised (kätetõstega kõrvalt-üles).

II aste.

(3.—4. kl., 11—12 a.)

2. Tund väljas (vahenditeta) soojal ajal.

A. Kogunemine viirgu ja kolonni. Joondumine. Jooks üle takistuste.

B. 1. a) Käed all risti: kätehoog kõrvalt-üles tõusuga varbaile.

b) Harkseis: rümbapainutus ette kätepuutega maani, rümbapainutus taha kätetõstega kõrvale, pihkudega üles. — Põlvelväljaseade (vt. Algk. kehak. käsir., joon. 51) v. kõrvale, käed ülal: rümbapainutus ette, taha (türklase tervitus).

c) Harkseis, käed kõrval: rümbapööre („tuulelipp“).

d) Paigalhüplemine kandade puutega tuharaini.

2. Kaaslase käest lahtikiskumine. — Kivide andmine käest kätte; kivide pildumine üle päa taha. — Kiikhobu (kägaristest kätehoidega ümber põlvede kiigutakse selili ja taastesse).

3. Kestvusjooks 1,5—2 min. puude vahel ja künkast üles-alla.

4. Kaks viirgu pärlidi: harkhüpe üle eelmise kaaslase.

5. Pulmamäng (vt. Algk. kehak. käsiraamat, lk. 249).

C. Sügavad rinnahingamised (käed asetada rinnale rinnaliikumise tunnetamiseks).

3. Tund väljas kooli ümbruse esemetega (soojal ajal).

A. Mäng: hunt ja lambad (Algk. kehak. käsir., lk. 237).

B. 1. a) 6—8 õpilast viirus, teivas käes all: teiba tõste üles. — 6—8 õp. kolonnis, teivas käes ülal (käed enda päast natuke eespool): teiba langetamine kõrvalt-alla.

b) Samad õpilased viirus harkseisus, teivas käes ülal: rümbapainutused ette (teiba puutega maani) ja taha.

c) Samad õpilased kolonnis harkseisus, teivas käes ülal: küljepainutused (teivas jääb ikka üles).

d) Samad õpil. viirus, teivas käes all: teiba viimine üles koos kükkimisega.

e) Samad õpil. viirus, teivas käes ees: põlvetõstehüplemine eespidi, siis tagurpidi.

2. 4 õpilast kannavad 2 kaasõpilast harilikul redelil. — Redel maas peelel (teine peel ülal), kummastki otsast hoiab 1 õpil. redelit püsti: jooks teatavast kaugusest redelini, pugemine läbi redeli, jooks teatava esemeni (näit. tarani), selle puudutamine ja jooks ja pugemine tulduid teed tagasi lähtesse. Esimene on võitja.

3. 6—8 õpil. viirus, teivas käes rinna ees: jooks teibaga näit. tarani, selle puudutamine, teiba tõstmine üle päa koos ümberpöördega, jooks tagasi lähtesse. Esimene rühm on võitja.

4. Kägarkaarhüpe üle lasipuu.

5. Mäng: „Pöleb“ (vt. Algk. kehak. käsir., lk. 243). (Kui ajast ei piisa, jäetagu mäng tunnist välja).

C. Rahustushingamine käte asetusega kõhule (õpilased õpivad teadlikuks, kuidas kõht hingamisel liigub).

4. Tund väljas kooli ümbruse esemetega (soojal ajal).

A. Rivistamine viirgu. Rivitult. Rivistamine kolonni. Jooks kolonnis. Jooksud (veranda) trepile ja alla.

B. 1. a) Veranda trepistikul üles- ja allaminek käpili.

b) Iste veranda serval, kaasõpil. toetab jalust: rümbapainutus taha. — Lamang kõhuli veranda serval (käsipuul), jalad ja rümp koos kätega ripuvad teine-teisepool käsipuud lõdvalt alla, kaaslane toetab jalust: rümbapainutus taha.

d) Veranda trepistikul üles- ja allahüplemine kahel ja ühel jalal vaheldumisi.

c) Jalg tara alumisel ristlatil, käed puusas: rümbapainutused kõrvale. — Tugi pihkudega ülemise ristlatile, kaasõpil. toetab oma pihud seljatagant selle kuklasse ja surub teda ette-üles, kuni toetaja jalad maast lahti tulevad (toetaja peab käed tugevasti sirutama).

2. Pugemine längredeli pulkade vahelt üles-alla, kord jalad, kord pää ees. — Ronimine üles redeli alumist külge mööda, allahüpe (sügavushüpe).

3. Jooks mäest üles-alla.

4. Hüpped veranda trepilt alla (kaugusse) ja üle veranda käsipuude alla.

5. Trihvaamäng (selle mängu kirjeldust raamatus pole, kuid üldiselt ju seda tuntakse).

C. Rahustushingamised.

5. Tund klassiruumis (porisel ajal).

A. Kekslemine hampelmannina.

B. 1. a) Ronimine käte toel siira-viira üle pinkide rea.

b) Iste laual: rümbapainutus taha, ette. — Kõhuli laual: rümbapainutus taha.

c) Iste pingis: välise käega pöranda puudutamine. Kaaslased vahetavad kohti.

d) Seis rinnati seinale kätetoega seinale: varvastega võimalikult kõrgelt seinu puudutamine.

2. Pugemine kummuli kateedri (või seisva laua) alt läbi. — Õlgkottidel (mattidel): kukerpall püstitõusuga ühele jalale. — Õlgkotid (matid) otsetsi: rullimine piki kotte (matte), käed ülal.

4. Hüpped kahe kaasõpilase põimseongus kätelt õlgkottile (matile). — Üks õpilane käpilipõlvituses (1. riit), 2. õpilane talle külitsi, selle seljas teine õpilane kõhuli (2. riit); selle teise riida kõrval külitsi 3. õpilane, tolle otsas kõhuli jälle 2 õpilast (3. riit): jooks madalalt riidalt kõrgele riidale, allahüpe.

3. Väljas: jooks kuivemal metsaveerul, teerajal või liivakünkal.

C. Väljas: rahustushingamised.

III aste.

(5.—6. kl., 13—14 a.)

6. Tund väljas (soojal ja kuival ajal).

A. Joonele (kolonni) kogunemine (korrata mitu korda erikohtadesse kiiruse ja kohanemisvõime arendamiseks). — Käpilijooks ringkolonnis. — Jooks teatava eseme juure ja tagasi.

B. 1. a) Harkpõlvitus, käed taga rusikas: kätehoog eest-üles. — Paarid rinnuldi harkseisus, käed toetatud vastastikku küünarvartele (õlule): rümbakallutus järelviibutusega (vaade teine-teisele otsa).

b) Upp-põlvituste: puusade sirutus koos rümbapainutusega taha.

c) Harkseis, käed ülal: rümbapõre käte langetusega kõrvale (pihkudega üles).

d) Sirgkäpilikõnd.

2. Kukerpall rististesse, sellest asendist tõus hüppega püsti. — „Lendav kala“: õpilased seisavad kahes viirus rinnuldi pihkseongus. See on „võrk“. Üks õpilane — „kala“

— hüppab ühest otsast „võrku“ pihkseongus kätele kõhuli, käed ülal. Nüüd pillutakse ta kaasõpilaste käteõõtsetega õhku ning järjest piki järjest edasi. Kala jõudes võrgu teise otsa haarab õpetaja tal kätest ja aitab tal võrgust „välja lipsata“.

Kui kala on jõudnud võrgust välja, asub ta võrgu etteotsa „võrgu silmaks“, kuna tagant üks „silm“ hakkab kalaks ja „ujub“ samuti läbi võrgu ning muutub maandumisel taas „silmaks“. (Joon. vt. Algk. kehak. käsir., lk. 279).

3. „Kiikhobu“ — teatejooks: kaks rinnuldi viiru sirgistes; ühe viiru õpilased toetuvad kätega naabrite õlule. Kummagi viiru samaotsapoolsed õpilased asuvad palli viskama. Palli viske algmomendil kogu viirg laskub selili põlvede tõstega. Pall veereb nende jalgade alt läbi. Viiru viimne haarab palli, kuna viirg „kiigub“ jälle sirgistes tagasi. Palli saanud õpilane jookseb viiru selja tagant palliga etteotsa omakorda viskama. Visanud palli, istub ta kiiresti viiru samasse otsa, kätt naabri õlale toetades.

Viirg, mis jõuab ennemini läbi, on võitnud.

4. Hüpped üle paraskõrgete puuriidakeste.

C. Rahustushingamised kõnnil.

7. Tund väljas kooli ümbruse esemetega (jahedamal ajal).

A. Kogunemine mitmesse eri kohta (kiiresti) kolonni (viirgu). Marssimine kolonnis (laulu saatel), taktijooks.

B. 1. a) Harkseis, puuhalg otsast kahe käega kinni: halu keerutamine ringselt ümber pää (keerutamine toimugu õlgadest).

b) Harkseis, puuhalg keskelt kahe käega kinni, käed ülal: rümbapainutus ette halu hooga jalgade vahele, rümbapainutus taha halu hooga üles-taha.

c) Viirg, puuhalg ühest otsast käes: visked haluga taha rümbapöördega.

d) Halg püsti: koosjaluhüplemine üle halu.

2. Harilikul redelil 4—6 õpilast kannavad kahte redelil püstiseisvat kaasõpilast (kantavaid lastagu võtta mitmesuguseid asendeid). — Ronimine üle viljaredelite. Vise kätelseisu jalgade toega tara (seina) najale.

3—4. Puuhalud ringselt maas: hüppejooks üle halgude (järk-järgult halgude ringi suurendada; iga vahe võetagu ühe sammuga).

5. Mäng: Tabamispall (Algk. kehak. käsir., lk. 253). Mäng võetagu, kui aega on.

C. Rahustushingamised vabal kõnnil.

8. Tund rütarlastega kõnni- ja hüplemisharjutuste toonitamisega (harjutustele antagu meeldiv-voolav iseloom).

A. Ringkolonn: põlvetõstehüplemine kätehooga ette-taha; hiljem käte altkaartega.

B. 1. a) Ringkolonn: kõnd v. sammu kestel kätehooga üles, p. sammu kestel allataha. — Harkseis, käed vasakul-ülal: kätehoog alt läbi paremale-üles igakordse põlvede painutusega.

b) Kätehoog ligimaad eest-üles igakordse põlvede painutusega.

c) Hõljuvkõnd (vt. Algk. kehak. käsir., joon. 62) — vasakuga ette v. käe tõstega taha ning p. käe tõstega ette-längu samaaegse rümbapöördega vasakule, paremaga ette käte ülalt kaarega vasakuga ette-längu ning paremaga taha samaaegse rümbapöördega paremale (harjutuse lihtsustamiseks harjutatagu käte liigutust koos rümbapöõretega enne eraldi).

e) Paarid ümberpihahoiangus kaksik-ringkolonnis: alates paremaga jalavahetus-põlvetõstehüplemine — kummagi jalaga kord, sama tagurpidi; vahetult välispaariline pöõrdudes ümber vasakul jalal sisepoolsele rinnuldi — vallanduvad paarilised ümberpihahoiangust ning alates p. jalaga teeb välispaariline 4 kapakut ringi kesksuunas, sisepaariline aga 4 kapakut vastassuunas ja tagasi; kohale saabudes pöõrdub välispaariline vahetult vasakul jalal sisepoolsele paremale kõrvale ning paarilised ühenduvad taas ümberpihahoiangusse üles-ande kordamiseks.

2. Tereseong paarikaupa: ringlemine 3 sammu ja 4. sammul kehalaine (s. o. põlved surutakse kokku ja pinge algab jalgadest, läheb läbi põlvede, puusade ja rümba ülespoole, s. t. enne lükatakse ette põlved, siis puusad). Tõuklemine seljast.

3—4. Ringkolonn, käed kõrval, v. külg põiki eespool: jooks hüplevate sammudega ringselt.

5. Mäng: Kadedad haudujad (vt. Algk. kehak. käsiraamat, lk. 253). Mäng viia läbi, kui aega piisab.

C. Rahustushingamised rahulikul kõnnil.

9. Tund maastikul soojal ajal (1,5—2 t. kestel).

A. Marssimine laulu saatel metsa. Teel kiirkõnd vaheldumisi lühikeste sprintidega.

B. 1—4. Vaheldumisi igasugu tegevused: kivide ja käbide pildumine kõrgusse (üle puude), teivaste pildumine kaugusse (alla kruusaauku), mahalangenud puude tõstmine ja nihutamine, hüpped üle kraavide, jooksud ühest kohast teise, ronimine puu otsa (alumistele okstele ja säält allahüpped), pugemine puujuurte alt jne. jne. Olles küllalt jooksnud ja „jamelnud“, puhkuseks toimetada orienteerumis- ja vaatlusharjutusi: ilmakaarte määramisi puude, kivide järele; sihi, tee kulgemine (perspektiiv), kauguse hindamine meetreis (ka ligema maa hindamine sammude mõõtmisega), elu ja liiklemise vaatlemine mõnes asulas jne.

5. Mäng: Rebasejaht. Üks õpilane, rebane, peidab enda metsa mängumaa-alale, mil leidub palju kraave, orge, õõnsaid puutüvesid, ühe sõnaga — ohtrasti peidukohti. Kaasõpilased peavad rebase üles otsima, kinni püüdma ja laagrisse toimetama. Rebane võib tabamisel põgeneda, aga mitte väljuda mängumaa-alalt.

Liiga suure klassi puhul võib määrata ka mitu rebast.

C. Ujumine. Enne vettaminekut jahutatagu end.

10. Tund võimlas. (Võimalikud harjutused täita klaveri saatel).

A. 1. Kogunemine joonele. Joondumine. Põõrded. Marssimine kolonnis (klaveri saatel). Taktjooks (klaveri saatel).

2. Kooşjaluhüplemine küünarvarte õõtsumisega taktis ette-taha. Põlvetõstehüplemine kätehooga. (Kõik klaveri saatel).

B. 1. a) Harkseis, käed all risti: kätehoog kõrvale-üles tõusuga varbaile. — Harkseis, käed ülal: käteringid sisse-(välja-) poole põlvedepainutusega igal ringil. — Upp-põlvitusiste, sirged käed põrandal (ülal): kaasõpilase surved turjale; upp-põlvituses asuja on passiivne ja laseb rümbal liikuda rütmiliselt üles-alla.

b) Sulgseis (varbad koos), käed ülal: hoogne rümbapainutus ette kätehooga ligi maad taha (jalad suruda tugevasti sirgeks), rümbapainutus taha kätehooga eest-üles. — Harkseis, kallutus, kaud taga rusikas: kätehoog ees -üles.

c) Kõpilipõlvitus, v. käsi paremal (rinna all) rusikas: v. kõe hoog kõrvale rümbapõõrdega (vaade jälgib vasakut rusikat).

d) Selili, jalad ees, kaasõpilane toetub rinnuli käte abil lamaja taldadele: lamaja kõverdab ja sirutab jalgu.

e) Ring pihkseongus (s. o. tavalise mõiste järele kätest kinni): 8 kapakut ringselt v., p. (klaveri saatel).

2. Vedamine konksseongus. — Tõuklemine seltsi. — Kandmine üle-õla. — Mustlas-maadlus.

3. Ring, kõpilepõlvitus: jooks üle kaasõpilaste ringselt.

4. Harkhüpe üle kaasõpilase.

C. Marssimine laulu saatel.

Eesti majanduselu arenemise suund ja väljavaated.

Arnold Eller.

Iga rahva majanduselu suuna määravad mitmesugused tegurid: maa geograafiline asend, pinnaehitus (sellest oleneb suurel määral liiklemisteede rohkus ja suund), kliima, loomastik, taimestik, maapõuevarad, rahva arv ja omadused, nii füüsilised kui ka vaimsed, ja rahva ajalooline areng ning kultuuritase.

Kui vaadelda ja hinnata neid looduslikke ja geograafilisi tingimusi, mis on aluseks Eesti rahvamajandusele, siis võib eeldada siin eeskätt põllumajanduslikku ja ka tööstuslik-kaubanduslikku rahvamajandust.

Nii on see olnud ka senini Eesti majanduse ajaloolise arengu jooksul. Varasemalgi arenemisastmel on meie majandus kandnud peamiselt põllumajanduslikku ilmet ja kogu tema arenemise käik oli suunatud esijoones järjst suurematele põllulunduslikele saavutustele. Nii oli Eesti ühes teiste Läänemere ääres asuvate naabermaadega juba keskaja lõpust alates tuntud „viljamaana“, kust Rootsi ajal (XVII sajandil) ja Vene ajal (XVIII ja XIX s.) viljarikkail aastail teravilja ja sellest ümbertöötletud saadusi (viina) väljagi veeti.

Sel ajajärgul meie põllumajanduses kehtiv sunnistaiste talupoegade sundtöö ja kabekolmeväljaline põllukasutussüsteem pidurdas vägagi tunduvalt meie põllumajanduse produktiivsemat arengut. Eeltoodud asjaoludest johtusidki paljud reformid põllunduses ja arvukad talurahva seadused XVIII s. lõpul ja XIX s.

Rohked uuendused maakasutamise ja harimise alal, talupoegade olukorra parandamised (päris- ja teorjuse kaotamine, maade pärieks müümine talupoegadele) töid põllumajandusse uue hoo ja arenemiselevuse. Otsustava pöörde meie põllumajanduse arenemissuunas kutsus esile Asutava Kogu poolt 10. X 1919. a. väljaantud Maareform, millega likvideeriti suurmaapidamine ja siirduti väikemaapidamisele.

Meie eduka põllumajanduse eelduseks on eeskätt kaunis viljakas põllupind ja võrdlemisi pehme ning keskmiselt niiske kliima. Hoolsa töö ja harimise tagajärjel annab meie põld rahuldavat saaki, millest jätkub mõnel aastal väljaveoksi.

Nii on Eesti majanduslikult kujunenud eeskätt põllumajandusemaaks, milline suund on domineeriv nii praeguses rahvamajanduses kui ka lähemas tulevikuski.

Käiskäes põllundusega on arenenud meil ka karjandus (piima-, hobuste-, sigade ja lammastekarjandus). Karjanduse arengut soodustavad heina- ja karjamaade rohkus. Viimasel ajal on hakatud loomatoidule lisaks kasvatama põldudel rohkesti loomasöödavilju (põldheina ja loomasöödajuurikate all oli meil 1934. a. 218 378 ha ehk 21% külvipinnast). Viimastel aastatel on erilist rõhku pandud hea piimakarja aretamisele, mille tagajärjel on meil tõusnud piimalehmade arv eriti aga piimatoodang (1924. a. võrreldes 100%-lt 163,3%-le).

Metsade rohkus (kasutuskõlbulikku metsa on 21% Eesti kogupinnast) eeldab ka selle kasutamist majanduslikuks otstarbeks, andes rohket materjali väljaveoks (80 000—100 000 standardit aastas), toorainet paberi ja mööblitööstusele ning tööd metsatöölilistele.

Põllunduse ja karjanduse kõrval on meil juba keskajast peale arenenud ka tööstus, alul peamiselt käsitöö linnades (tsunftid ja gildid), kuna suur- ja vabrikutööstus tekkis palju hiljem (XIX s. keskel).

Arnold Eller.

Et tööstus saaks tekkida ja areneda, selleks peavad olema teatavad eeldused (toorained ja jõuallikad). Kuna meil tähtsamad tööstuslikud toorained (raud jt. metallid) ning jõuallikad (kivisüsi) puuduvad, siis ei domineeri meie majanduses ka tugevam tööstuslik suund. Tööstuse, kui meie majanduse sekundaarse haru, tekkimist on põhjustanud mitmete maapõuevarade ja jõuallikate olemasolu. Nii on Põhja-Eestis Jõhvi ja Rakvere ümbruses rikkalikud õlikivi leiukohad, kaevandused ja tööstused (Kohtlas, Lüganusel). Teistest maapõues leiduvatest toorainetest, mille tööstuses tulevikus võib olla suurem tähtsus, tuleks nimetada: paasi, dolomiiti, sinisaae, kipsi ja peent, valget räniliiwa.

Eesti geograafiliselt soodus asend Läänemere idarannikul, mis on üleminekuallaks tööstuslikust, enamarenenud Lääne- ja Kesk-Euroopast vähemarenenud Ida-Euroopasse, pakub soodsaid eeldusi kaubanduse tekkimiseks ja arenguks. Kaubavahetaja osas ida ja lääne vahel esines meie kodumaa juba orduajal. Hiljem Vene ajal oli transiitkaubandusel tähtis osa meie majanduses. Hea ja odav veeteed soodustab ka paljude kodumaal puuduvate tööstuslike toorainete sissevedu (puuvill, kivisüsi). Sisekaubanduse arendamiseks on lisaks veeteedele ehitatud rohkesti maanteid ja raudteid (1447 km üldpikkusega).

Nii on Eesti majanduselu areng suundunud peamiselt põllumajandusele ja karjandusele, milleks meil kõige soodsamad eeldused. Nende kõrval on arengut ja lootust töusu näha ka metsanduses, vabrikutööstuses ja kaubanduses.

Eelnimetatud tegurid ja eeldused moodustavad ka baasi Eesti majanduselu tuleviku väljavaadetele.

Suurendades põllupinda soode ja rabade ülesharimisega ja pannes suuremat rõhku põlluväetusele, võime tulevikus loota suuremat põllusaagi hulka, millega käsikäes suureneks ka põllumajandussaadustest ümbertöödeldavate produktide hulk. Loomasööda vilja kasvupinna ja saagi kasvamine ja loomade tõuaretus mõjuks edendavalt meie karjandusele.

Rikkalikud õlikivi tagavarad Põhja-Eesti rannikul (5,5 miljardit tonni) ja looduslike jõuallikate (kosed, joad, turvas) lubavad tulevikus suuremat tööstuse töusu. Lähemas tulevikus seisab ees Eesti elektrifitseerimine, mis omakorda mõjub soodustavalt rahvamajandusele.

Neid mitmeid looduslike ja geograafilisi aluseid kokkuvõttes võib ennustada, et Eesti majanduselu arenevad tulevikus paralleelselt ja ühevõrdselt nii põllundus ja karjandus kui ka tööstus ja kaubandus.

Eespool toodud Läänemaa Ühisgümnaasiumi lõpuklassi õpilase Arnold Elleri töö sai s.a. 23. jaanuaril toimunud gümnaasiumiõpilaste kirjandite võistlusel III auhinna. Arnold Eller on sündinud 4. mail 1919. a. Hiiumaal Kärkla alevis politseiametniku pojana. Nii isa- kui emapoolsed esivanemad on olnud põlised hiidlased. A. Eller on 9. laps perekonnas. Vanemate elukoha muutuse tõttu elanud Nõmmel ja Oru vallas Läänemaal. 1927. a. suvel siirdusid Elleri vanemad ühes Arnoldiga tagasi Hiiumaale Vaemla mõisa. Siin algasid Arnold Elleri esimesed kooliaastad. Ta on õppinud 1927.—31. a. Hiiumaal Keina vallas Vaku algkoolis. See aeg, mis rikas mälestuste poolest, lõppes vanemate siirdumisega Haapsallu 1931. a. suvel. 1931/32. õ/a. käis ta Haapsalu linna I algkoolis, 1932. a. sügisel astus Läänemaa Ühisgümnaasiumi ja õpib praegu lõpuklassis. Elab vanemate juures Haapsalus.

ARVUSTUSI

Koolin. mag. A. Kurvits, dr. V. Hion, koolijuh. Ed. Tasa:

Õpilase isiksuse arenemise leht.

Õpilase arenemise lehe ülesandeks on autorite sõnade järgi:

1. Anda terviklik ülevaade õpilasest.
2. Aktiviseerida kasvatust, juhtides kooli tähelepanu üksikuile kasvataste probleemidele individuaalselt ja üldiselt.
3. Jälgida pidevalt õpilase intellektuaalset, kehalist ja sotsiaalset (moraalset) arengumist võrdlevalt (eelmised arenemise astmed, kaasõpilased).
4. Võimaldada õpilasel õpetaja kaudu avastada oma iseloomu puudusi ja käitumise vigu, soodustades sellega oma kasvatust.
5. Tõsta kasvatus koolides esikohale, subordineerides õpetust kasvatastele.
6. Vältida juhuslikku, ühekülgset ja meeleolulist õpilase hindamist, rajades selle õpilase igakülgsele tundmisele ja mõistmisele.
7. Ärata õpetaja vastutustunnet õpilase isiksuse arenemiskäigu toetamiseks. (Kooli õppigu vastutust kandma mitte ainult õppe-, vaid ka kasvatustöö eest).
8. Avada teed ja näidata võimalusi kodu ja kooli, õpetaja ja arsti, samuti ka õpetajate eneste koostöök.
9. Anda teatav alus õpilaste selekteerimiseks ja juhtimiseks ellu.
10. Süstematiseerida ja lihtsustada kooli asjaajamist, koondades kõik ametlikud dokumendid ja märkmed õpilase kohta ühte akti (hinderamat, usuõp. soovivaldus, tervisleht, kehalise arenemise leht), kusjuures eritunnistused (rõugetunnistus, perekonnaseisu tunnistus) võivad püsida lehe vahel.

Püstitatud ülesanded on kõik ülitähtsad. Kui antud õpilase isiksuse arenemise lehe tarvituselevõtmine osaltki aitaks neid sihte saavutada, siis on ta igati tervitatav. Tõsi, ta paneb õpetajate, eriti klassijuhatajate peale suured kohustused laste arengu jälgimise alal, millest õpetajad teataval määral mitmel põhjusil hoiduvad või teevad seda juhuslikult. Siin aga, kus must valgele tuleb panna nõutavad andmed ja oma allkirjaga vastutada nende tõepärasuse eest, ei saa talitada enam kerge käega. Seega on siin kindlasti tegemist uue töökoormatusega ja sellepärast õpetajad vahest ei võta neid lehti vastu teretulnuina. See kergendus, mida pakub pkt. 10., on väga väheseks kompensatsiooniks. Kuid kõigest hoolimata tuleks nad siiski tarvitusele võtta kas või esialgu katseliselt, sest kasvatustöö esiletoetamine ja aktiveerimine on kindlasti vajalik. Määratagu selle eest klassijuhatajale kas või eriline tasu ehk arvestatagu see töö mõne tunni ette. Olen kuulnud ütlnud õpetajailt, et meie teame niikuinii igat õpilast läbi ja läbi. Kuid ma kardan, et siin on tegemist sageli enesepettusega või oma süüme vaigistamisega. Kas me ei taba end sageli puudulikelt teadmistelt, niipea kui hakkame oma mõtteid kirja panema ka meile väga tuntud asja või sündmuse kohta.

Mis nüüd puutub „Õpilase isiksuse arenemise lehe“ koostisse, siis arvan, et ta on õnnestunud: kogutavad andmed on vajalikud, süsteem selge ja ülevaatlik, lehe täitmine tehniliselt hõlpus, võti lehe juurde sõnastatud üldiselt hästi.

Võimalikud puudused tulevad muidugi ilmsiks kõne all oleva arenemislehe tarvitusele võtmisel. Siinkohal ma tahaksin vaid märkida mõnda väiksemat vääratust, mida autorid võiksid ehk arvestada.

1. Märkus 4. lk. „koostatud kehtivate tervislehtede alusel, et võimaldada rööbiti tarvitamist“ vihjab sellele, et praegused tervislehed jäävad, aga ometi pkt. 10. tõotati tervis-leht koondada ühte akti. Milleks see rööbiti raamatupidamine?

2. Kehaarenemise leht oleks võinud esineda varem, siis õppetöö hinded, kuna kehaarenemine on ikka rohkem seotud tervisliku seisundiga kui õppetöö hinded.

3. Kehaarenemise lehel asjata kordub hulk küsimusi, mis varemalt juba vastatud, nagu kooli nimetus, klass, kehamõõdud: vanus, kaal, pikkus, rinna ümbermõõt, kopsu maht ja allpool „edasijõudmine koolis“. Õpetajaile uut tööd andes peab püüdma säästa iga üleliigset kirjutust, kuna kiritööd on niikuinii juba üsna palju.

4. Väljenduse asemel „Kehakasvatuse üldhinnang“ oleks vist õigem ütelda „Keha-võimete üldhinnang“.

5. Viimasel leheküljel nõutakse õpilase vaimsete omaduste ja võimete hindamist neljapallilisel süsteemil: a võrdub H, $a_1 = R$, b = P, $b_1 = N$, kusjuures autorid on võtnud püüdnud iseloomustada igat astet. Siin kõigepealt tekib küsimus, miks on tarvitusele võetud teine sümbolika, aga mitte tavaline, millega õpetajad on harjunud. Kui kord on otsustatud nõuda vaid tähistamist, mitte kirjeldamist, siis võiks asja lihtsustamiseks ja kergendamiseks tarvitada ka tavalist hindamise süsteemi ja omaks võetud sümbolikat.

Ei saa ütelda ka, et autorite poolt võtnud antud astmete iseloomustus oleks igakord õnnestunud, nii on reageerimisvõime astmestatud nõnda:

a. Otstarbekohane, tavalisest kiirem ja tugevam.

a_1 . Tavaline.

b. Tavalisest madalam või kõrgem, kuid mitte otstarbekohane ja sageli ärritusele mitte vastav.

b_1 . Tavalisest ebanormaalselt madalam või kõrgem, tuim või tormiline.

Reaktsioonide hindamist võib toimetada kolmelt seisukohalt: otstarbekohasus, kiirus, tugevus. Milleks aga uued alused: madal-kõrge, tuim-tormiline? Mis nende sõnadega tahetakse tähistada, on raske mõista. Astmestamisel peaks alus ikka samaks jääma.

Samuti on lugu huvi astmestamisega: a alla kuulub mitmekülgne, süvenev, püsiv, ülekaalus sünteetiline, a_1 alla — ühekülgne (teoreetiline või praktiline) suunatud ülekaalus analüütiliselt, samuti süvenev ja püsiv.

Tekib küsimus, kas mitmekülgne huvi ei või olla ülekaalus ka analüütiline ja ühe-külgne sünteetiline. Pealegi on raske kindlaks teha, kas lapse huvi on ülekaalus sünteetiline või analüütiline, ja viimaks, kumb neist on hinnatavam?

Sellist laadi vääratusi leidub teisigi. Kuid see ei riku asja. On vaimsete omaduste ja võimete klassifitseerimine ja astmestamine ju üliraske ülesanne. Ta on jäetud ka täita ainult neis kooles, kus selle vastu tuntakse huvi.

A. Kuks.

Prof. dr. med. A. Lüüs: I. Praegusaja vaateid laste toitlustamisele. II. Emariind — imikute haigustumise ja suremise ärahoidjana. Eesti Tervishoiu Muuseumi väljaanne nr. 86, Tartu, 1936, lk. 16.

Vaadeldava brošüüri ülesandeks on juhtida laiemate hulkade tähelepanu katsetega ja kogemusega põhjendatud teadmiste laste toitlustamises ja haiguste vastu võitlemises. See on eriti tähtis praegusel ajal, mil laste probleemi teravalt päevakorral olles laiaades hulkades on levinud paljud, sageli isegi hüpoteetilised arstiteaduslikud arvamused. Meil on juba küllalt perekondi, kes on libedale viidud igasuguste liialdustega, milledega on küllastunud eriti „Moodsed toitlustamisõpetused“. Neile kõigile mõjub lgp. professori, kauaegse Lastekliiniku juhataja teos kainevalt.

Juhtinud lugeja tähelepanu eriti meil maal levinud ühekülse valgu- ja rasvarikka toidu halbadele külgedele ning rõhutanud süsivesikute ja vitamiinide tähtsust, käsitleb autor mõõdukaisse piiridesse jäädes ka toortoitute küsimust ja annab lõpuks lühikese, ülevaatliku pildi laste toitmisest esimese kolme eluaasta jooksul.

Teine osa teosest tõstab eredates värvides üles emarina tähtsuse imikute suremuse vastu võitlemiseks. Rikkalikud näited meie oma ligema ümbruse elust ja arstiteaduslike uurimuste kindlatest faktidest, mis kogutud ligemate ja kaugemate rahvaste vaatlusega, sunnivad iga lugeja üllatudes seisatuma ja küsima, miks tehakse kõige vähem meie emade hulgas seda propagandat, millest just esimeses järjekorras ripub õieti kogu meie rahva elu.

Seadusandliku võimu poole kostab teosest hüüdvä häälena ühiskonnas peaaegu täiesti veel lahendamata vallasemade ja -laste küsimus.

Brošüüri rahvatervishoidliku suure tähtsuse pärast oleks tänuväärne, kui mõned vastavad organisatsioonid astuksid samme, et see leviks võimalikult suurel arvul.

A. Päril.

MITMESUGUST

Kolmas üleriigiline käsitööpetajate päev.

Kolmas üleriigiline algkooli-käsitööpetajate päev, mis peeti Tallinnas s. a. 24. ja 25. märtsil, kujunes kõigiti kordalainuks nii sisult kui osavõtult. Kongressist võttis osa 646 käsitööpetajat. Kui neile lisandada külalised, siis võib arvestada osavõtjaid 700-le. Säärane suur arv näitab, et meie algkooli õpetajaskonnas tuntakse eriti suurt huvi tööõpetuse kui elulähedase ja suuri kasvatuslikke sihte taotleva aine vastu.

Kongressi töökoosolekud kui ka avakoosolek peeti Raua tän. algkooli saalis.

Kongressist osavõtjaid tervitas korraldava toimkonna esimees õpet. A. Uibokand. Soojade sõnadega tervitati vennasrahva Soome õpetajaskonna esindajaid haridusnõunik A. Salmelat ja lektor L. Hämäläinen'i. Järgnevalt palus toimkonna esimees Haridusministrit A. Jaaksoni avada kolmanda üleriigilise algkooli-käsitööpetajate päeva.

Haridusminister A. Jaakson tervitas oma avakõnes kokkutulnud käsitööpetajate suurt peret. Minister rõhutas, et kooli suurem ülesanne on ettevalmistus elule. Meie elu on aga igal pool seotud tööga tema tuhandetes variatsioonides ja seepärast kool peab olema ettevalmistajaks tööle. Neil päevil oli ajalehtedes teade uutest kavatsustest koolivõrgu alal ja sealt võisite näha, et erilist rõhku pannakse kutsealalistele koolidele, et inimesi

suunata rohkem tegelikkudele tööaladele ja anda inimestele tegelikke oskusi. Käsitöö-õpetajad algkoolides teevad suurt tööd oma erialadel, rõhutas Haridusminister. Meie teame, et materiaalsed võimalused sealjuures on tihti üsna piiratud, kuid tähtis ei ole mitte üksi töö kvantum, vaid ka töö suund ja sisu. Suur ülesanne on tekitada õpilases huvi töö vastu ja kui seda suudetakse, on palju tehtud. Meie peame lahti saama väärarusaamisest, nagu kuulutsi töö orjadele. Inimene töö kaudu on suur looja ja töö annab inimesele kindlaid väärtusi. Võib-olla kuulub selleks veel aastaid, kuni hakkame tööd õieti hindama ja lahti saama vale arusaamisest. Algkoolis õpib 106.000 õpilast. See on meie noorsugu, meie tulevik. Igas õpilases on peidus osake jumalikust sädemest. See jumalik säde ongi, mis annab inimese elule mõtte. Leidkem õpilastes see säde ja sisendagem ühtlasi õpilastesse armastust töö vastu.

Ümberkorraldamine kooli alal nõuab veel palju selgitust. Need 2 tööpäeva aidaku selleks kaasa.

Haridusministri kõnet kuulati põneva tähelepanuga. Kõnele järgnes elav aplaus.

Järgnes päeva tööerakendamine. Päeva juhatusse valiti koolinõunikud A. Kurvits, Chr. Brüller, õpetajad A. Uibokand ja A. Soo.

Sekretariaadi koosseis moodustati järgmistest õpetajaist: A. Kaare, H. Tõlp, H. Oidram, H. Vammus, H. Petersoo, H. Nurmiste, E. Hallamaa, A. Oja, A. Peerna, P. Rääk.

Kongressil kanti ette järgmised referaadid.

Esimesel päeval:

1. Koolinõunik A. Kurvits: „Tööõpetuse ülesanded ja tase Eesti algkoolis“.
2. Õpetaja H. Vammus: „Tööõpetus maa-alkkoolides ja selle arendamise võimalusi“.
3. Lektor Lauri Hämäläinen: „Poeglaste tööõpetus Soome algkoolis“.
4. Õpetaja A. Soo: „Tööõpetus algkooli nooremil õppeaastail“.

Teise päeva esimehe pool töötati lahus: meesõpetajad eraldi ja naisõpet. eraldi.

Meesseksioonil kanti ette järgmised referaadid.

1. A. Uibokand: „Puutöö algkooli V ja VI õppeaastal.“
2. Õp. R. Vassermann: „Metallitööd algkoolis“.
3. Õpet. R. Vokk: „Papp- ja luutöö“.
4. Õpet. V. Vahar: „Joonestamine tööõpetuses“.

Naisseksioonil kanti ette järgmised referaadid.

1. Õpet. A. Kaare: „Tööõpetus tütarlastele algkooli vanemil õppeaastail“.
2. Õpet. V. Alavere: „Tütarlaste tööde kaunistamisest ja rahvapärastamisest“.

Seksioonide koosolekuil kogunesid kõik osavõtjad saali, kus haridusnõunik J. Kiiwet esitas lõpp-referaadid: „Kodutööstuse ja kodukultuuri arendamise sihtjooni“.

Kõik referaadid kutsusid esile elavaid mõttevahetusi ja vaidlusi, mis omalt poolt täiendasid tuumakaid ettekandeid. Kuna referaadid ilmuvad lähemal ajal täielikult ja on seega asjast huvitatule kättesaadavad, siis referaatide kokkuvõtted jäävad siinkohal andmata.

Koosolijate poolt oli esitatud vastuvõtmiseks 8 resolutsiooni. Neist võeti vastu ühel häälel 7, kuna üks lükati tagasi. Vastuvõetud resolutsioonid on järgmised.

1. Üleriigiline algkoolide käsitööõpetajate päev, silmas pidades tööõpetuse suurt kasvatuslikku tähtsust algkoolis, leiab, et linnaalgkoolis V ja VI õppeaastal tuleks tööõpetust õpetada endiselt 4 tundi nädalas.

Maakoolides aga tuleks tööõpetuse tundide arvu tõsta 4-le nädalatunnile õppeaasta kohta, kusjuures õpilaste arv ühe õpetaja kohta ei tohi olla suurem kui 20.

2. Tööõpetuse edukat arenemist takistab esijoones vajalike tööriistade puudus, eriti maakoolis.

Tuleks leida teid, et omavalitsused varustaksid koole käsitööriistadega senisest suuremal arvul, milleks omavalitsustele tuleks määrata riiklikku toetust.

3. Käsitööriistade ja -vahendite valmistamist tuleks korraldada teatud usaldus-tehastes, et nad oleksid sobivad tarvitamiseks koolides.

4. Käsitööõpetajate päev leiab, et tööõpetuse edukuse huvides on tarvilik varustada õpilasi tasuta töömaterjaliga omavalitsustele poolt.

5. Tööõpetuse edukat arenemist pidurdab ka kohaste käsiraamatute puudumine. Nende kirjastamiseks tuleks vastavatel asutustel leida materiaalseid võimalusi.

6. Käsitööõpetajate päev konstateerib, et tööõpetuse taseme tõstmiseks meie algkoolis on tarvilik korraldada käsitööõpetajaile kõige lähemal ajal põhjalikke täienduskursusi nii Põhja- kui Lõuna-Eestis tööõpetuse mitmekesistel tööaladel.

7. Uute koolimajade püstitamisel kui ka vanade ümberehitamisel tuleks iga kooli juurde ette näha tööõpetuseks eraldi ruum, mis vastaks tervishoidlikkudele nõuetele.

Lõppsõnas tänas koolinõunik Chr. Brüller kõiki päevast osavõtjaid ja eriti referente.

„Me kuulsime“, ütles kõneleja muuseas: „siin Soome lektori ettekandest, et Soomes on tööõpetus pailapseks saanud. Meil on ta aga muutunud murelapseks. Tööõpetuse vastu on ka meil huvi õpetajas- kui ka õpilaskonnas. Oleme kokku tulnud selleks, et leida ühist nõu selleks, kuidas lahendada murelapse küsimus. Kongressi juhatus leiab, et kongress on suure töö sel alal ära teinud“.

Töörikas ja hoogne kongress lõppes hümniga laulmisega.

Üleskutse lindude vaatlemiseks.

Loodusuurijate Seltsi Zooloogiaseksiooni Ornito-fenoloogiakomisjon pöördub käesolevaga kõigi kodumaa loodusesõprade loodusvaatlustest huvitatud isikute poole kõigis kodumaa osades üleskutsega, kaasa aidata igapäevase töö ja tegevuse kõrval kodumaa linnu-elu nähtuste vaatlemisele, eriti kevad- ja sügisperioodil ilmnevate rändenähetega, tuntuimate lindude ilmumise — lahkumise aegade märkimisele.

Eriti loodab komisjon kaasabi isikuilt tööaladelt, mis nõuavad ja võimaldavad sagedat vaba looduses viibimist, nagu metsa-, piirivalve-, tuletornide ametnikelt, põllumeestelt jne., või loodusteaduslike küsimustega teotsejailt, nagu kooliõpetajailt, EÜNÜ liikmeilt jne.

Vastavate iga-poolaastaste vaatluslehtede väljasaatmiseks palub komisjon teatada asja- huvilise nime ja aadressi.

L. U. S. Zool. Sekts. Ornito-fenoloogiakomisjon.

Aadress: Tartu, Zooloogiainstituut, Aia 46.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kooli“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest, „Kooli-Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas, „Akadeemilises Kooperatiivis“ Tartus ja „Õpistust“ Viljandis.

Kuulutuste hind on kaantel 35—40 kr. ja erilehtedel 30 krooni leheküljel.

Toimetuse vastutav toimetaja V. Päts, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grüntal, O. J. Kiisel, A. Kurvits ning E. Terasmäe ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja V. Päts.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Uue õppeaasta alul võtke
tõsiselt kaalumisele meie

ÕPPERAAMATUD

EISEN, M. J.	Väike Kalevala	Kr. 1.25
PEZOLD, H.	Saksa-eesti taskusõnaraamat	3.—
"	Saksa keele õpperaamat I	1.50
"	" " II	1.85
"	Saksa keele lugemik kesk. III õppeaasta	2.—
"	" " IV	1.50
"	Inglise keele õpetus	0.75
"	Inglise keele lugemisraamat I	1.50
"	" " II	1.50
CLANMAN, V.	Tales by Ö. Wilde. Inglise kirjanikud Eesti koolidele	1.50
"	Novel notes by Jerome K. Jerome	1.—
BURNETT, F. H.	Little Lord Fauntleroy	1.50
WILDE, O.	The happy Prince	0.40
VEIDERMA, A.	Inimene. Keskkooli V klassile	2.—
"	Keemia ja mineraloogia. Keskkooli IV kl. kursus	1.80
"	Orgaaniline keemia keskkoolile	1.10
USSISOO, TH.	Masinkiri	1.—
SOMMER, A.	Ühm usk. Usuõpetuse õpperaamat	1.75
OIKKONEN, H.	Kangakudumise õpetus I	3.—
SPIRKE, A.	Laulmine algkooli V ja VI klasstis	2.25

K/Ü. „RAHVAÜLIKOOI“
SUURLAOD TALLINNAS
PÄRNU MNT. 10. HARJU TÄN. 48

Kooliõpetajad ja koolide raamatukogud
tellige ja lugege ajakirja

„NÄDAL PILDIS“

„Nädal Pildis“ toob rohkem pilte kui ükski teine ajakiri Eestis. Ta huvitavad fotomontaažid käsitlevad kõiki tähtsamaid päevasündmusi nii kodu- kui välismaal.

„Nädal Pildis“ on ainuke eesti pildiajakiri, mis trükitakse vasesüga-
trükis. See tagab ta piltide toonipuhutuse ja ületamata
kvaliteedi.

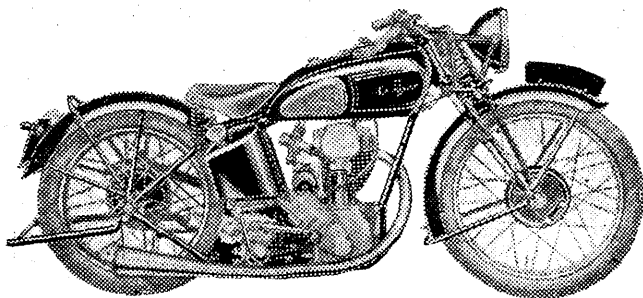
„Nädal Pildis“ toob järjekindlalt rohkete piltidega kaunistatud reisi-
ning vaatluskirjeldusi kodu- ja välismaalt.

„Nädal Pildis“ peaksid eriti huvitatud olema just koolid, sest „Nädal
Pildis“ sisaldab tohutu palju pildimaterjali, mida võib
edukalt kasutada koduloo-, maadeteaduse- ja teistes
tundides.

„Nädal Pildis“ ilmub 2 korda kuus ja maksab tellides aastas 5 krooni,
poolaastas 2 kr. 50 s.. veerandaastas 1 kr. 25 s.; välis-
maale poole kallim.

„Nädal Pildis“ tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi
postiasutused ja ajakirjanduse kontorid.

Mootorratturid, kui kavatsete osta masinat — tutvunege parimate, vastupidavamate ja ilusamate masinatega —

Norton.

Ariel.

F. N..

New Imperial.

AINUESINDAJA EESTIS:

JOH. FREYBACH

TALLINN, V. KARJA T. 8

*Ületamatuks häduselt
ja hinnalt jääb*

„MILVI“
HAMBAPASTA

A/S. EPHAG TALLINN

*Tuule ja külma eest
kaitseb nahka*

„ISIS“
K R E E M

A/S. EPHAG TALLINN

riidevärvid

loovad

ilu

ja

võlu

kingakreemid

Opaal Atlas

kaitsevad ja kaunis-
tavad jalanõusid

B. SABSAY & K^o

TALLINN, S. KARJA 16 — VANA POSTI 11
POSTKAST 414. TELEGR. „EBIA“

TEHNIKA OSAKOND. TEL. 465-00

KEEMIA OSAKOND TEL. 437-78

AUTOOSAKOND TEL. 435-72

Esindused:

Sõiduautod: „GRAHAM“ U.S.A. „WOLSELEY“ Inglismaa

Veoautod: „VOLVO“ Rootsi. „DIAMOND“ U.S.A.

Väikekaliibrilised püssid ja kuulsad „DIA'NA“ õhupüssid

Kevadhooajaks

soovitame:

Moodsaid **uudisriideid**,

Suures mustrite valikus **trükkriideid**,

Puuvillast **pesuriidet**,

Kõrgekvaliteedilisi **cotton-sukki**:

„Lady“, **„Luksus“**, **„Urve“**.

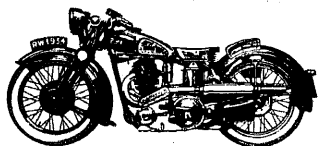
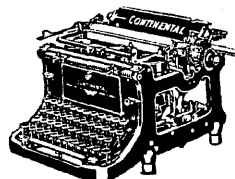
A/s. OSKAR KILGAS

CONTINENTAL kirjutusmasinad.

ORIGINAL-ODHNER arvutusmasinad.

MUNDLOS-ORIGINAL-VICTORIA õmlusmasinad.

WANDERER, BRENNABOR, NORIS, RUDGE jalgrattad.

RUDGE, B.M.W., TRIUMPH

mootorrattad.

AUTO OSI JA TARBEID jne.

K/M. LIER & ROSSBAUM

TALLINN, VIRU 7. TELEF. 433-34, 479-79

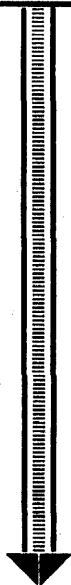
A.-S. VENNAD KIMBERG

TRAADI- JA NAELATÖÖSTUS TALLINNAS

Kontor: Nunne 16, Telefon 448-17

Tehased: Katusepapi 35, Tel. 304-34

M E I E V A L M I S T A M E :

NAELU — lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, sadul-
sepa-, saapa- jne.

KABJANAELU, OKASTRAADI OBADUSI, TRAATI
haljast-, põletatud-, tsingitud-, vasetatud-,
vedru-, telegraafi-, klaasimise- jne.

OKASTRAATI, HOBUSERAUDU, NEEDE —
rauast, vasest, alumiiniumist.

RAUAVITRIOOLI.

M Ü Ü G I L

LAVAAKNA RAAMID

(ILMA RAUDOSADETA)

SUURUSED:

1×2 m ja 1×1,5 m

MÜÜK KOHAPEAL JA VÄLJASAATMINE RAUDTEEL

**A/s. JÄRVAKANDI TEHASTE
LAUALADU**

TALLINN, PETROOLEUMI 4. TEL. 312-09

Jalgrattaid,

Mootorjalgrattaid,

Jalgratta osi,

Kirjutusmasinaid,

Õmblusmasinaid,

Raadioaparaate

*müüb soodsa järelmaksuga
ja pikaajalise vastutusega*

KR. SAAR & KO

TALLINNAS, VIRU TÄN. 3
TARTUS, RAEKOJA 2

Õpikuid ja töövihikuid.

- V. Altoa ja H. Rajamaa: Emakeele lugemik** algkooli I—VI kl. ühes tööjuhiste ning ülesannetega õpilastele ja metoodilise lisaga õpetajale linases köites. I kl. (ilmumas), II, III ja IV kl. à Kr. 2.—, V kl. Kr. 2.30, VI kl. Kr. 2.40.
- A. J. Mölder ja Th. Ussisoo: Väikekirjutaja kirjavihik** püst- ja kaldkirjas, joontega ja joonteta. Normaalkäekirja kool 5-es vihikus à 10 s.
- Joh. Aavik: Praktiline soome keele õpik** ühes lugemikuga ja sõnastikuga. Teine täiendatud trükk. Hind köites Kr. 2.50.
- G. Aleksejev — A. Krims — L. Mahoni: Живая Речь.** Vene keele õpik ja lugemisraamat eesti ja saksa koolidele vene — eesti — saksa sõnastikuga. I õppeaasta, keeleõpetus ja lugemik — (ilmub maikuu lõpul), II ja III õppeaasta, lugemik — Kr. 1.75.
- Chr. Brüller jt.: Matemaatika vihikud** algkoolidele. I kl. — 8 vih., II, III ja IV kl. à 10 vih., V ja VI kl. à 12 vih. Iga vihik 32 lk. Hind 15 s. vih.
- Хр. Брюллер и др.: Тетради по математике для начальной школы.** Eelmiste (nelja esimese klassi) vihikute kokkuvõtte. Redigeerinud D. Seledets. Hind 15 s. vihik.
- J. Grüntal jt.: Matemaatika keskkoolis.** Seeria õpikuid ja töövihikuid. **Geomeetria õpik.** III ja IV kl. à Kr. 1.25. V kl. teoksil. **Matemaatilised tabelid.** Logaritmid, suremustabel jpm. Hind 50 senti. **Töövihikud** õpilastele aritmeetika-algebra kursuse läbitõttamiseks keskkooli I—V kl. Iga klassile 5 vihikut.
- R. Kuma: Füüsika käsiraamat.** I osa — 30 s., II osa — 45 s.
- R. Päts: Lemmiklaulik.** Algkooli lauluvara. I, II, III ja IV kl. vihik à 75 s., V kl. 95 s. ja VI kl. Kr. 1.20.
- R. Päts: Laulmisõpetuse töövihikud.** Algkooli III, IV, V ja VI kl. à üks vihik. V ja VI kl. vihikud vastavad ka keskkooli I—III kl. vajadustele. Iga vihik 45 senti.
- R. Päts: Klaverimängu õpetus.** Teedrajav uudisteos. I anne 2 kr., II a. 2 kr., III a. Kr. 2.50 ja IV a. Kr. 2.75. Tervikuna Kr. 7.50.
- A. Kasemets: Kontrapunkti, fuuga, kaanoni ja muusikaliste vormide õpetus.** Hind Kr. 1.50.
- K. Põldmaa: Kolm lindu.** Jutustused lindude elust. Looduslooline lugemik. Hind Kr. 1.10.
- K. Põldmaa: Minu kodutik.** Looduslooline lugemik 41 pildiga. Hind Kr. 1.25.

Metoodikaid ja käsiraamatuid.

- A. Kõõgardal: Algkooli usuõpetuse metoodika.** Hind Kr. 1.20.
- A. Rõuk: Kodumaal kasvavad arstirohutaimed.** III trükk. Hind Kr. 1.—
- H. Peets — R. Kenkman: Tallinn.** Ajalooline ja kunstiajalooline juht. Hind Kr. 1.80.
- A. Kurvits: Rahvamaja.** Hind Kr. 1.25.
- Dr. Olga Madisson ja dr. med. H. Madisson: Lapse ja ema tervishoid.** Hind Kr. 1.80.
- Vaimulikud laulud II.** Hind Kr. 1.75; iluköites Kr. 2.—
- Eesti rahvuslikud suurmehed.** Elulooline kirjastik noorsoole. Ilmunud 19 numbrit à 50 s. Uusi numbreid ilmumas.

K. U. „KOOLI-KOOPERATIIV“

Kauplus ja ladu:

TALLINN, S. KARJA 19 (Rahvapanga majas)
POSTI JOOKSEV ARVE 459. TELEFON 456-32